

Revista Literară

PUBlicație DE LITERATURĂ
ȘI DIALOG CULTURAL

TEO CHIRIAC: „GRIMASE ALE DEMENTEI” (II)

„Aflându-se în totală opacitate, urbea parcă ar trăi în lumi paralele, în care timpul se scurge în sensuri opuse. O parte, lovită puternic de obtuzitate și cretinism, privește cu nostalgie în trecut, visând la întoarcerea în Imperiul neobarbar din Est. Cealaltă parte, oripilată de atacurile neobarbare, privește cu speranță în viitor, imaginând o lume pavată cu iluzii, cu vinite și emoții, mai puțin însă cu fapte reale. Între aceste lumi ostile, corupte, isterizate, unde totul e centrat în jurul bunăstării materiale, se află – tot mai înghesuită și mai neglijată – lumea oamenilor de creație.” (P. 4)

MIRCEA V. CIOBANU: „VLADIMIR BEȘLEAGĂ, AL NOSTRU ȘI AL FIECĂRUIA”

„Fiecare dintre noi, cititorii lui, a avut câte un Beșleagă personal (așa erau larii vechilor romani, zei particulari, ai fiecărei case). Îl puteam ruga să povestească despre aventurile tinereții și faptele de disidență culturală ale unor colegi și prieteni (Vasile Coroban, Petru Cărare, Gheorghe Vodă), despre copilăria în Transnistria celor trei ani de administrație românească.” (P. 9)

AVANPREMIERĂ

Fragment din volumul *Idiss* de Robert Badinter, în curs de apariție la Editura Cartier. Traducere din franceză de Vsevolod Ciornei. (P. 24)

UȘI ÎN ASFINȚIT

NICHITA DANILOV: „SUB ZODIA LUI CARAGIALE”

„Cetățeanul turmentat”. Ilustrație de Mireille Mialhe din ediția franceză a „Scrișorii pierdute” (1953)

„Ceea ce le lipsește multora dintre oamenii noștri politici e tocmai o minimă experiență teatrală. /.../ Oare de ce candidații noștri, înainte de a face pasul politic decisiv, nu încearcă să-i interpreteze privindu-se în oglindă pe Dandanache sau pe Cetățeanul

turmentat? Un astfel de exercițiu ar fi pentru mulți dintre ei ca o găleată de apă rece turnată peste un cap înfierbântat. Ar fi un exercițiu nu pentru trezirea în conștiință, sintagma îmi sună în ureche destul de bizar, ci pentru trezirea

la realitate. Pentru coborârea cu picioarele pe pământ. Am zis Dandanache și Cetățeanul turmentat, deși azi, în campania prezidențială, se cântă și aria lui Tipătescu (nu auziți sunetul cătușelor!?), și aria lui Pristanda.” (N.D.)

POEZIE

de CASSIAN MARIA SPIRIDON

„CU OCHII LA CER”

„o pasăre cuprinsă de foc
nu renunță la zbor/ toată/ cu aripi cu cioc
se înalță/ însoțită de
flăcări/ nu se lasă nicicum
mistuită/ are ciocul larg deschis
ca în copilărie/ când își aștepta
hrana/ iar haina ei e tot mai fierbinte

cu picioarele îngropate-n jăratec
rămâne cu ochii la cer”

CITIȚI ÎN ACEST NUMĂR:

**VLADIMIR BEȘLEAGĂ (1931-2025).
MOȘTENIREA LITERARĂ ȘI UMANĂ – P. 6-10, 22-23**

AMINTIRI, OPINII ȘI EXEGEZE DE A. ȚURCANU, E. LUNGU, AL. BURLACU,
C. TRIFAN, M. PERCIUN, M.V. CIOBANU, GH. ERIZANU, L. ȚURCANU, L. BUTNARU

INTERVIU CU VLADIMIR BEȘLEAGĂ – P. 11
REALIZAT DE NINA CORCINSCHI

PROZĂ – P. 13, 17
DE FELICIA GREEN ȘI GRIGORE TESLARU

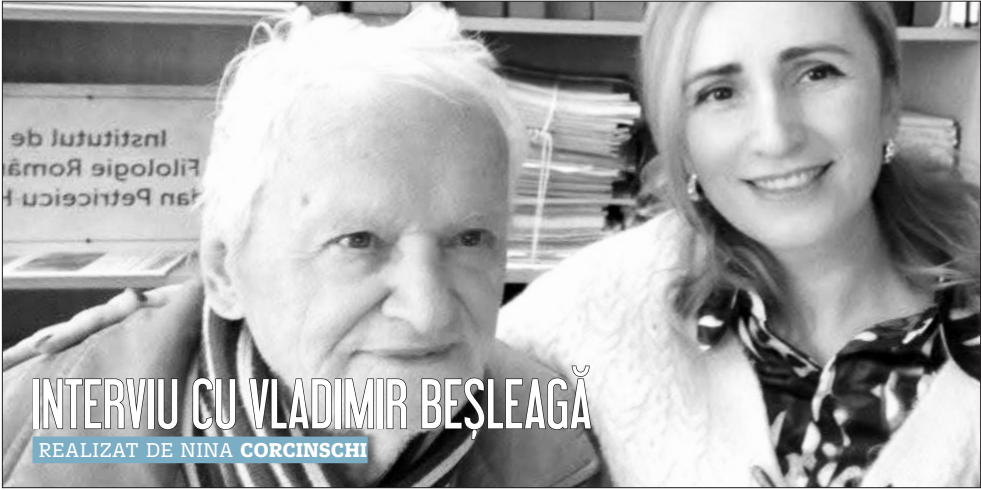
CRONICI DE CARTE – P. 16, 18, 20, 21
DE DOINA ADRIANA NICOLĂIȚĂ, NICOLAE ENCIU,
CONSTANTIN IVANOV ȘI NINA CORCINSCHI

CUPRINS

EDITOR:
UNIUNEA
SCRIITORILOR
DIN
REPUBLICA MOLDOVA

ANUL XI | NUMĂRUL 2 (85) | MARTIE-APRILIE | 2025

INTERVIU CU VLADIMIR BEȘLEAGĂ
REALIZAT DE NINA CORCINSCHI

11 „VLADIMIR BEȘLEAGĂ ȘI VIAȚA ACADEMICĂ” (FRAGMENT)

EDITORIAL
de ADRIAN CIUBOTARU

03 „SPECTATORI FĂRĂ IEȘIRE”

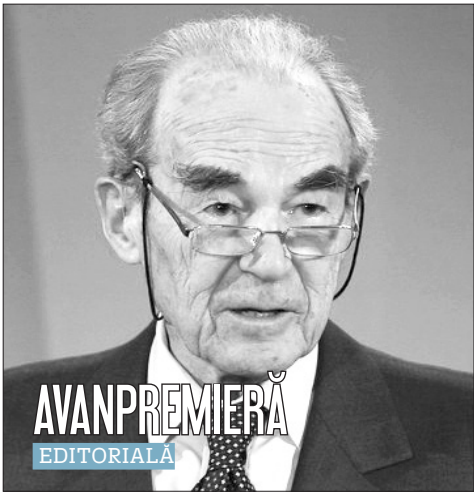
NECROLOG
UNIUNEA SCRITORILOR

10 IN MEMORIAM MIHAI BACINSCHI

04 VREMURI & VREMELNICII
„GRIMASE ALE DEMENTEI” (II)
DE TEO CHIRIAC

05 UȘI ÎN ASFINȚIT
„SUB ZODIA LUI CARAGIALE”
DE NICHITA DANILOV

06 VLADIMIR BEȘLEAGĂ.
MOSTENIREA LITERARĂ ȘI UMANĂ
CONTRIBUȚII DE A. ȚURCANU,
E. LUNGU, AL. BURLACU,
C. TRIFAN, M. PERCIUN,
M.V. CIOBANU, GH. ERIZANU
ȘI L. ȚURCANU

AVANPREMIERĂ
EDITORIALĂ

24 FRAGMENT DIN VOLUMUL „IDISS”
DE ROBERT BADINTER,
ÎN CURS DE APARIȚIE LA
EDITURA CARTIER.
TRADUCERE DIN FRANCEZĂ
DE VSEVOLOD CIORNEI

13 SCRITORI TINERI
„ULTIMA NOAPTE
SAU DESPRE CĂSĂTORIE”
DE FELICIA GREEN

14 ARCHIVARIUS
„BOTOȘANII CARE S-AU DUS:
ȘCOALA MARCHIAN” (II)
DE ALA SAINENCO

16 CRONICĂ DE CARTE
„ȘI TU, IOHANAN?”
DE DOINA ADRIANA NICOLĂIȚĂ

17 PROZĂ
„UNUL DIN ULTIMII”
DE GRIGORE TESLARU

18 CARTEA DE ISTORIE
„SUB SEMNUL REALISMULUI
ȘI AL INTERESULUI NAȚIONAL”
DE NICOLAE ENCIU

20 NOTE DE LECTURĂ
„UN RECURS LA MEMORIA
IDENTITARĂ”
DE CONSTANTIN IVANOV

21 CĂRȚILE CARE MĂ IUBESC
„VIAȚA CA UN TANGO”
DE NINA CORCINSCHI

22 PLURALIA TANTUM
„JURNAL ÎN MARGINILE
ISTORIEI LITERARE” – PAGINI
DESPRE VLADIMIR BEȘLEAGĂ
DE LEO BUTNARU

Revista Literară

Fondator: Uniunea Scriitorilor din R. Moldova
Redactor-șef: Teo Chiriac
Redactor-șef adjunct: Adrian Ciubotaru
Redactori asociați: Eugen Lungu, Leo Butnaru,
Arcadie Suceveanu, Mircea V. Ciobanu, Lucia Țurcanu

Colegiul de redacție: Val Butnaru (Chișinău),
Matei Vișniec (Paris), Ana Blandiana (București),
Ion Pop (Cluj), Cassian Maria Spiridon (Iași),
Ștefan Hostiuc (Cernăuți), Vadim Bacinschi (Odesa)

Concepție grafică: Romeo Șveț
Paginare computerizată: Adrian Ciubotaru

Sediul redacției:
MD-2004, or. Chișinău
str. 31 August 1989, nr. 98

Tel: (+373 22) 234724
Fax: (+373 22) 237118
E-mail: revistaliterara.us@gmail.com

Instituția Privată Publicația Periodică
„Revista literară” a fost înregistrată la Ministerul
Justiției al Republicii Moldova la 3 martie 2015.
ISSN: 2345-1777

Format A3. Tipar: ofset.
Tiraj: 700 de exemplare.
Tipărit la Casa Editorial Poligrafică „Bons Offices”
MD-2005, or. Chișinău
str. Feredeului 4/6

Acest număr a fost editat cu sprijinul financiar al
Ministerului Culturii al Republicii Moldova.
Publicația „Revista literară” apare sub egida
Uniunii Scriitorilor din România.

Pagina „R.L.”: www.uniuneascriitorilor.md/arhiva-revista.
Publicația se distribuie gratuit la sediul USRM.

Textele și imaginile inserate în paginile
publicației „Revista literară” nu pot fi reproduse
și nici distribuite fără acordul scris al redacției.

Colaboratorii sunt invitați să-și trimită textele la adresa electronică afișată mai sus.
Textele vor avea format A4, nu vor depăși 10 000 de semne, vor fi paginate în Word.
Pages sau orice alt program compatibil cu sistemele de operare Windows sau MacOS.

Textele publicate în „Revista literară” nu reprezintă
poziția oficială a USRM. Responsabilitatea pentru
conținutul articolelor le revine în exclusivitate autorilor.

EDITORIAL

de ADRIAN CIUBOTARU

ALEXIS DE TOCQUEVILLE DESPRE DEMOCRAȚIE ÎN AMERICA

„În America, puterea majorității nu este doar predominantă, ci și de neocolit, din cauza unor circumstanțe speciale. Imperiul moral al majorității se întemeiază în parte pe ideea că mai mulți oameni la un loc sunt mai luminați și mai înțelepți decât unul singur, că numărul prevalează asupra calității.

Este teoria egalității aplicată inteligenței. Această doctrină atacă orgoliul omenesc în ultima sa ascunzătoare, astfel că minoritatea nu o admite decât cu greu și nu se obișnuiește decât în timp. La fel ca toate puterile, și poate că mai mult decât oricare dintre ele, puterea majorității trebuie să dureze ca să pară legitimă. Când începe să se instituie, ea se face ascultată prin constrângere; doar după ce s-a trăit mult timp sub legea ei, începe a fi respectată. /.../ Imperiul moral al majorității se mai întemeiază pe principiul că interesul celor mulți este de preferat interesului celor puțini. Or, se înțelege cu ușurință că respectul afirmat pentru acest drept al celor mulți sporește natural sau se diminuează în funcție de situația partidelor. Când o națiune este împărțită între mai multe interese ireconciliabile, privilegiul majorității este adeseori nesocotit pentru că devine prea penibil să i te supui. /.../ Majoritatea are deci în Statele Unite o putere imensă în fapt și o putere de influență la fel de mare; și dacă ea și-a alcătuit opinia asupra unei chestiuni o dată pentru totdeauna, se poate spune că nu există obstacole care ar putea, nu s-o oprească, dar măcar să-i întârzie avansarea, lăsându-i răgazul să audă plângerile celor pe care îi strivește în mers. Consecințele acestei stări de lucruri sunt funeste și primejdioase pentru viitor. /.../ În ceea ce privește legile înseși, e suficient să arunci o privire în arhivele diferitelor state din Uniune pentru a te convinge că în America acțiunea legislativă nu se domolește niciodată. Nu pentru că democrația americană ar fi prin natura ei mai instabilă decât alta, dar i s-a dat mijlocul să se conformeze, în alcătuirea legii, instabilității naturale a instinctelor ei. Atotputernicia majorității și modul rapid și absolut în care voințele ei se execută în Statele Unite nu fac doar legea instabilă, ci exercită și o influență asupra executării legii și asupra administrației publice. Majoritatea fiind singura putere căreia e important să-i plăci, se participă cu ardoare la toate operele pe care ea le inițiază; dar în momentul în care i se abate atenția în altă parte /.../. [De aceea] în America unele îmbunătățiri se fac cu mai mult zel și cu mai multă energie decât în altă parte.”

(Alexis de Tocqueville, „Despre democrație în America”, vol. I, Humanitas, 2005. Traducere de Magdalena Boiangiu și Beatrice Staicu)

SPECTATORI FĂRĂ IEȘIRE

Nu mai încetează litania după democrație. Lamentația e ubicuă, iar alarmismul pare mai justificat ca oricând: unii deplâng pur și simplu criza celei mai avansate (epitetul „progresist” îmi dă în continuare frisoane) forme de guvernare, pe când alții îi cântă, de-a dreptul, prohodul.

Dacă ne vom gândi însă mai bine, ne vom da seama că suntem martorii unui moment rarisim în istoria omenirii: cel în care triumfă adevărata democrație. Căci asistăm la expresia cea mai pură a democrației autentice, desemnând puterea reală, nu nominală, a poporului: în clipa de față, *δημος*-ul chiar își exercită, nestingherit și pe deplin, tot *κράτος*-ul de care este în stare. Mai mult, acest „demos” este mai conștient ca niciodată de puterea pe care o deține și o folosește după bunul său plac.

Și atunci, de ce votul din SUA sau din România ne lasă perplecși? Ne mâhnește cumva că poporul își alege, în sfârșit, ceea ce își dorește cu adevărat, după chipu-i și asemănarea? Că opinia lui nu mai poate fi modelată de la o clasă politică statornicită, percepută de la o vreme încoace drept un „sistem” impopular prin însăși natura lui și deci „străin” de interesele majorității?

Sau ne supără faptul că masele au înțeles niște lucruri elementare? De pildă, că libertatea alegerii chiar reprezintă o libertate – ceva bun de pipăit și de urlat: „Este!” Dar mai ales ceva ce nu poate fi silit la nesfârșit să se restrângă, în opțiunile sale, la oferta politică tradițională?

Apoi, de ce ne șochează atât de mult ideea că opțiunile acestea pot duce la suprimarea libertății? Nu este oare dreptul de a renunța la drepturi forma supremă a libertății într-o societate? Nu la asta au visat oare apologeții fără rezerve ai democrației? Ca voința majorității să biruie întotdeauna, legitimând orice configurație politică? Altfel spus, ca majoritatea să fie liberă să aleagă orice, inclusiv o guvernare care o va priva, în viitor, tocmai de această libertate?

În realitate, nu ar trebui să ne uimească, să ne deranjeze ori să ne îndurereze în exces simpatia brusc renăscută a unor societăți altădată libere și deschise pentru forme autoritariste de guvernare. În primul rând, s-a văzut că ideea liberală cu cea democratică se suprapun numai în parte. Credința că piața liberă, primatul legii și democrația pot conviețui, dar și supraviețui doar împreună s-a dovedit a fi un vis frumos. În al doilea rând,

majoritatea așa-zisului popor a confundat mai mereu democrația cu participarea la alegeri. Responsabilitatea civică și politică a „celor mulți” rareori a trecut de pragul acesta, fiind delegată de cetățeni odată cu votul și declinată de aceștia până la următorul scrutin. Tocmai de aceea, în perioadele de criză (cauzate de proasta guvernare, de corupție, de factori externi etc.), când și politicienii, și statul pun o presiune mai mare pe cetățeni, cerându-le mai multă implicare, înțelegere, participare, sacrificiu, majoritatea începe să tragă cu urechea la cei care le promet că-i vor ușura de povara răspunderii cetățenești. Dar cu o singură condiție: înainte de a scăpa de responsabilitate, poporul trebuie să arate, pentru prima și, poate, pentru ultima oară, că este adevărata putere în stat și să distrugă, prin votul său hotărât, „sistemul” existent. În al treilea rând, fenomenul nu reprezintă o noutate absolută: să ne amintim de soarta democrației atice, care și-a atins apogeul pe timpul lui Pericle pentru a ajunge, în mai puțin de câteva decenii, pe mâna demagogilor. Dar oamenii habar nu au că fenomenul nu este nou, deoarece nu catadicsesc să învețe nimic din lecțiile trecutului și – e timpul să o admită chiar și cei mai înverșunați vișători – nici nu vor învăța vreodată ceva din erorile care le-au zădărnicit, constant, emanciparea politică. Motiv pentru care nu ar trebui să ne așteptăm acum la deșeptarea miraculoasă a conștiințelor și la revenirea curândă în sânul „normalității democratice”. În rândul al patrulea, cam asta e soarta dintotdeauna a ideilor pe care le adoptăm și le promovăm în chip exclusivist: ele tind să se justifice cu orice preț, împlinindu-se în ciuda realității care le respinge. Indiscutabil, a existat și un fundamentalism al ideii de democrație, care a absolutizat-o, transformând-o, cu timpul, într-o dogmă. Un aparent oximoron – dogma democratică –, dar cum altfel am putea califica situația în care până și deciziile rezervate altădată experților și profesioniștilor se iau acum prin vot politic?

Bătrânul Platon ne-a prevenit în legătură cu pericolul democrației reale, nu abstracte, când a sugerat că puterea „legiuită” a celor mulți poate deveni mai periculoasă pentru cetate chiar și decât puterea „nelegiuită” a celor puțini. Un alt „conservator”, ceva mai cumpătat decât prea categoricul gânditor antic, ne-a atenționat în legătură cu absolutizarea voinței majorității. Mă refer la Alexis de Tocqueville, care a înțeles, acum două veacuri, pe baza exemplului american, că democrația, în forma ei cea mai puristă,

amorsează întotdeauna la temelia ei o bombă cu ceas. Da, în America democrația și-a aflat expresia ei cea mai rotundă, iar țara a devenit antonomaza cârmuirii de tip democratic. Dar reducerea exercițiului democratic la matematica electorală a anulat treptat, și în principiu, orice dezbatere, căci e destul doar să obții majoritatea pentru partida ta ca ideile acesteia să iasă învingătoare. Tranziția la o democrație fără dezbateri, în care primează nu confruntările de argumente, ci de umori și în care câștig de cauză au vocile cele mai stridente este versiunea contemporană a traseului clasic de la polisul pericleean la polisul demagogic.

Prin urmare, nu putem da vina pentru ceea ce se întâmplă doar pe rețelele sociale sau pe diverși manipulatori online, mai rău sau mai bine intenționați. Căci nu sunt de ocolit nici cei care au predicat virtuțile democrației de la catedră sau de la tribună, spunând cu ardoare una, dar crezând în taină alta. Fetișizarea democrației, la care am asistat în ultima jumătate de secol, transformarea acesteia din mijloc într-un scop în sine a avut însă mai mereu urmări nefaste. Masele sunt sensibile la chipurile de lut și marele păcat al populismului e că le oferă cel mai periculos idol posibil: puterea „efectivă”, „directă” și „imediată” a majorității. Solidarizarea liderilor carismatici cu masele (atitudinea „antisistem”, de exemplu, așază în aceeași bancă un miliardar ca Trump și un fermier falit din Arizona) și unificarea voințelor majorității cu o voință individuală (masele nu se mai exprimă, prin vot, doar o dată la patru ani, ci permanent, prin liderul-portavoce, care vorbește mereu în locul lor), produce un transfer direct al puterii, ca într-un sistem de vase comunicante: cetățenii nu mai aleg pe cineva care să-i reprezinte indirect, prin diverse instituții intermediare și birocratizate, ci au iluzia că se reprezintă nemijlocit prin liderul cu care alcătuiesc un tot întreg. Și cu cât mai puternic le pare liderul, cu atât mai puternici li se pare că sunt ei înșiși.

Scena democratică a lumii de azi seamănă tot mai izbitor cu un amfiteatru pe jumătate dărâmat de cutremur, dar încă plin ochi de oameni care urmăresc cu suflitul la gură spectacolul, neglijând iminența unui nou seism. Într-un spectacol ca acesta nu există inocenți. Și actorii, și spectatorii pot evita lesne primejdia, dar aleg să rămână în epicentrul dezastrului. De ce o fac? Iată singura întrebare vrednică de un răspuns. Un răspuns care ar putea echivala cu o mântuire colectivă.

VREMURI & VREMELNICII

GRIMASE ALE DEMENTEI (II)

de TEO CHIRIAC

VI

Un posibil cititor îmi poate reproșa că filozofez despre spirit, suflet, conștiința de sine și alte „abstracțiuni hegeliene”, în timp ce locuitorii urbei noastre se confruntă cu probleme reale, care se amplifică. De pildă, cu problema facturilor mari la căldură și electricitate, având în vedere salariile și pensiile lor mizere. Același cititor poate să-mi reproșeze și faptul că a perora despre lumina spiritului și căldura sufletului, ca despre fenomene ce pot diminua valoarea facturilor, e o preocupare de om nesăbuit. Mai ales acum, când urbea e atacată în valuri de triburile neobarbare. E atacată – atenție! – nu numai din exterior, ci și din interior. Iar căderea acesteia și reinstaurarea regimului neobarbar e doar o chestiune de timp.

De fapt, ceea ce nu știu locuitorii urbei, îndeosebi generațiile tinere, este că năvălitorii neobarbari sunt cu mult mai sângeroși decât, de pildă, triburile canibale de pe Insula Paștelui de acum câteva secole. Acele triburi săvârșeau acte de canibalism în situații de foamete acută sau ca urmare a lipsei civilizației, pe când canibalismul neobarbar e unul programatic, ridicat la rangul ideologiei de stat. Pe lângă formele de canibalism așa-zis clasice, precum devorarea membrilor aceluiași popor și devorarea membrilor altor popoare, Imperiul din Est practică canibalismul politic, îmbinând deopotrivă patriotismul, propaganda religioasă și pasiunea de misionar.

Obsedat de ideea sacralizată a „lumii ruse”, Imperiul din Est n-a gustat carne de om timp de câteva decenii, iar acum câțiva ani a făcut-o. Și – ca să vezi – i-a plăcut atât de mult încât, de-atunci, nu mai poate renunța. Dintr-odată, s-a pomenit în epoca primitivă și i s-a trezit brusc instinctul animalic, revenind la conștiința de trib și la vechile deprinderi canibale.

Tot mai des, marele neo-barbar din Kremlin iese din peștera sa, își agită amenințător măciuca nucleară, declarând că „lumea rusă” nu are granițe și că scopul ei e cel dintotdeauna: ocuparea, masacrarea și devorarea omenirii până la ultima picătură de sânge, până la ultimul zgârci uman. Pentru diabolicul festin, toate popoarele sunt comestibile, mai ușor digerabile fiind totuși comunitățile creștine. Iar ca să-și propage doctrina neo-barbară, Imperiul din Est își asmută hoardele de „misionari creștini” pentru a-i aduce pe calea credinței adevărate pe „demonii civilizației” din Vest și a le salva sufletele din „ghearele satanismului”.

VII

Este evident că Imperiul neobarbar e în plină expansiune. Diferența dintre el și lumea civilizată e că aceasta din urmă a evoluat, de-a lungul secolelor, de la conștiința de trib la conștiința de sine a individului. De altfel, canibalismul neobarbar, ca ideologie dominantă, nu cunoaște noțiunile de conștiință, de etică și morală. Pentru supraviețuire și putere, Imperiul omoară și înghite tot ce îi stă în cale. Comportamentul lui implacabil e de un amoralism autentic. Este ca și când ai vorbi despre moralitate unui urs care a prins în labe somonul roz ce înota în amonte pe râul Enisei, pentru a-și depune icrele în locul unde s-a născut...

Carnagiul produs de Imperiul din Est se prelungește, devenind o problemă existențială a omenirii. Miasmele răspândite de sutele de mii de cadavre descompuse au trezit instinctul de fiară și altor conducători de trib de pe glob. Canibali cu ambiții demiurgice, sunt gata, și ei, să porcească la „salvarea” lumii prin ingurgitare și digestie divină.

VIII

Revenind la urbea noastră, e de menționat că aceasta se confruntă, ca și restul lumii, cu multiple crize. (De fapt, cu toate formele de criză pe care le poate defini, conform dicționarului, acest cuvânt.) Crize cauzate, în principal, de factori externi. Cu excepția celei mai devastatoare dintre acestea, și anume: criza spirituală, provocată de incultură, de indisciplină morală și intelectuală. Momentul grav al crizei îl constituie lipsa cunoașterii în general și a cunoașterii de sine în special. Așa cum remarcă un cercetător umanist, *spiritul care renunță la cunoaștere degradează și se pierde*. Iar ignoranța și incultura nu generează evoluție. Poate doar revoluții, dar nu economice, sociale, culturale, ci revoluții criminale, precum cea bolșevică din 1917.

Aflându-se în totală opacitate, urbea parcă ar trăi în lumi paralele, în care timpul se scurge în sensuri opuse. O parte, lovită puternic de obtuzitate și cretinism, privește cu nostalgie în trecut, visând la întoarcerea în Imperiul neobarbar din Est. Cealaltă parte, oripilată de atacurile neobarbare, privește cu speranță în viitor, imaginând o lume pavată cu iluzii, cuvinte și emoții, mai puțin însă cu fapte reale. Între aceste lumi ostile, corupte, isterizate, unde totul e centrat în jurul bunăstării materiale, se află – tot mai înghesuită și mai neglijată – lumea oamenilor de creație.

Creatorii acestei lumi în curs de dispariție (ei fiind, poate, cei din urmă reprezentanți ai Iluminismului revolut) își dau toată silința pentru a spiritualiza urbea prin cultură, prin artele frumoase, prin cărțile de literatură. Or într-o urbe capsulată în ignoranță, incertitudine și disperare, cine să le aducă locuitorilor ei un dram de încredere? Cine să-i încurajeze, să-i inspire, să-i însuflețească? În starea perpetuă de impas, intrată adânc în mentalitate, cine să le ofere echilibru, curaj și speranță? În aceste circumstanțe, autorii celor mai erudite creații reușesc să transforme derizoriul și sordidul vieții cotidiene în momente de bucurie, de plăcere spirituală, în aspirații către sublim. Creatorii participă la întâlniri cu locuitorii urbei, îi invită în fascinantă lume a cărții, unde poți să-ți dezvolți apetitul cognitiv, să-ți cultivi spiritul rațional și inteligența emoțională, să-ți îmbogățești memoria, să-ți formezi repere morale, să-ți rafinezi simțul estetic, să meditezi asupra vieții și morții, să-ți pui întrebări, să cauți răspunsuri.

IX

Altminteri, o problemă a urbei e faptul că locuitorii ei nu-și pun întrebări. Și asta pentru a nu se trudi prea mult să le caute răspunsul. Nu-și pun niciuna din miile de întrebări comode sau incomode, banale sau esențiale. Precum: ce sunt ei ca atare: un popor, o națiune, o populație, un

grup social, o suburbie, o mahala prăpădită? ce identitate națională își construiesc? văd ei o diferență sensibilă între noțiunile de țară, stat, patrie? ce este patria, ce este patriotismul, ce înțeleg ei prin a fi sau nu patriot? își iubesc ei patria? au ei grijă de patrimoniul lor?

Iată și alte întrebări care își mai așteaptă răspunsul. Știu ei oare că moldovenii sunt români și că nu poți fi cetățean european și cetățean al lumii dacă nu ești, înainte de toate, cetățean român? (Și nu doar în actul de identitate, ci și în resorturile intime, spirituale și sufletești.) Înțeleg ei oare că, odată pierdută identitatea culturală, de limbă și de neam, îți pierzi sufletul? (Cineva afirma ritos că nimeni nu poate pătrunde cu cizmele în sufletul uman, individual și nemuritor. Dar iată că cizma cotropitorului rus, cu morbul imperial în sânge, a pătruns și a lăsat urme devastatoare.)

Fără îndoială, sunt și alte întrebări ce își caută un răspuns. De pildă: atunci când locuitorii urbei vor adera la Uniunea Europeană, când vor dispărea, în sfârșit, rușinoasele frontiere dintre români și români, cu ce valori spirituale vor întregi tezaurul cultural românesc, european, universal? se vor uni ei cu trup și suflet sau numai cu trup? dar mai este oare viu și întreg sufletul lor, sau le-a fost cumpărat, convertit, devorat de canibali regimului neo-comunist?

E adevărat că majoritatea locuitorilor urbei nu și-au pus niciodată întrebarea ce e sufletul, ce e spiritul, ce e conștiința de sine. Și nici dacă au sau nu suflet, au sau nu spirit, au sau nu conștiință. Nu sunt interesați de noțiuni precum *liber-arbitru*, *libertatea de conștiință*, *principiul kantian al cauzalității* sau *principiul imperativului categoric*, considerat ca fundament al moralei. Într-un cuvânt, ei nu fac legătura cauzală între nivelul de cunoaștere, de cultură, de civilizație și nivelul de prosperitate.

Este adevărat și faptul că sunt extrem de vulnerabili la dezinformare, la zvonuri, la frivolități politice, la promovarea în funcții de stat a unor impostori. Ei nu fac distincție între bine și rău, între adevăr și manipulare, între proști, idioți utili și oameni de calitate. În plus, ei sunt marcați de un șir de neputințe endemice: neputința de a fi sincer, de a fi onest, de a fi demn; neputința de a scăpa de slugărnicia provincialismului; neputința de a gândi critic, de a pătrunde în esența lucrurilor; neputința de a face diferența între democrația mimată și cea adevărată, între libertatea dăruită și libertatea câștigată în luptă, cu preț de sânge, diferența între dreptul, scris, la învățătură și dreptul, nescris, la incultură, la ignoranță, la prostie...

Vremuri îndelungate, urbea a fost (mai este și acum!) pe „lista-meniu” a Imperiului canibal, aducând locuitorilor frică, suferință și moarte. Cine a uitat asta sau nu vrea să ia aminte apropie ora masacrului diabolic, de la care nu va lipsi nimeni. Sigur, nu va lipsi nici mica lume a oamenilor de creație. Ea fiind, metaforic vorbind, „prăjitura” de la desertul canibalilor.

În actuala situație-limită, când omenirea trece prin transformări dramatice, e important a recunoaște că marea problemă a urbei noastre (și a întregii lumi!) e amnezia istorică. Or, cum se știe, cei care nu se vindecă la timp de această boală cumplită sunt excluși (sau se exclud ei înșiși) din Istorie.

Dar, Dumnezeuule, suntem noi în Istorie?

NOUTĂȚI CARTIER

ANGELA BACIU
DE LA TOULOUSE-LAUTREC
ÎN PORT LA ROTTERDAM
INTERVIURI CU NORA IUGA
2014-2024

VA URMA

UȘI ÎN ASFINȚIT

SUB ZODIA LUI CARAGIALE

de NICHITA DANILOV

Am lucrat vreme de trei ani la Teatrul Național „Vasile Alecsandri” din Iași, asta pe la mijlocul anilor 1990, la secretariatul literar, în perioada când la cârma acestei instituții se afla criticul Val Condurache; dar am lucrat și la Teatrul de păpuși și marionete „Luceafărul” (așa se numea atunci), unde, imediat după revoluție, am fost numit director. Directoratul meu a ținut un an și câteva luni, dar lucrurile pe care le-am văzut acolo și discuțiile pe care le-am purtat cu actorii, cu mănuiitorii de păpuși, cu regizorii și scenografi, precum și cu personalul tehnic mi-au fost de folos mult timp și îmi sunt de folos și-acum. Chiar și azi, când scriu câte un articol sau o proză, simt că undeva, în culise, cineva îmi mișcă degetele mâinilor folosindu-se de niște sfori și pârghii nevăzute. Același lucru mi se întâmplă când merg pe stradă. Simt că în urma mea merge, ascuns în umbră, un păpușar. Stranie senzație și deloc confortabilă.

Din experiențele dobândite și într-o parte, și în cealaltă, am început să privesc lumea teatrului, și lumea în genere, din cu totul altă perspectivă. Acolo, în lumea mirifică a actoriei, înveți foarte multe, atât despre viață, teatru, cât și despre politică și literatură.

Da, acolo, în lumea scenei, totul e aleatoriu. E ca și cum te-ai afla într-un deșert, mișcându-te după undulațiile schimbătoare ale aerului ce vibrează deasupra nisipului băntuit de vârtejuri, dar și de miraje. În sala de spectacol, precum și pe holurile teatrului, tot ceea ce pare a fi se transformă, în cele din urmă, în a nu fi. Și viceversa. La fiecare pas, atât din culise, cât și din cabine, apar mereu alte măști și alte personaje, care se amestecă între ele, intră unele în altele, ca niște matrioști, rotindu-se în fața ta cu o viteză amețitoare. Acolo, Hamlet, pocnind din degete, se poate transforma în orice moment într-un Othello. Acolo, în fiecare zi se fac și se desfac prietenii de o viață și se încheagă, dintr-o simplă mișcare de sprânceană, altele, la fel de consistente. În lumea mirifică a teatrului, se fac și se desfac zilnic mii și mii de combinații. Actorii, cât ai clipi din ochi, trec de la un sentiment la altul. Azi îți aduc omagii și ți se ploconesc, făcând fel de fel de giumbușlucuri în fața ta. Iar mâine îți taie cu o ghilotină improvizată capul și-l înfig într-un par chiar la intrarea în teatru. Urcând pe scenă, te înflorezi din cap până-n picioare, simțind că se trag sfori din toate ungherele, începând cu biroul directorial, cabina portarului, cabina regizorului și până-n cușca suflorului ascunsă sub podea. Da, lumea teatrului e mirifică, dar și plină de surprize.

Pătrunzând în culisele teatrului, începi să înțelegi ce înseamnă să intri în pielea unui personaj și să-l joci pe scenă. Nu e un lucru simplu. Rolul nu e o simplă haină pe care o îmbraci când pleci la plimbare sau la slujbă și pe care o scoți când te întorci acasă. Odată ce-ai intrat într-un rol, cu greu reușești să mai scapi de personajul pe care-l interpretezi pe scenă. El te va urmări și după ce ai plecat de acolo. Te va urmări zi și noapte, tulburându-ți somnul și creând coșmaruri.

Se spune că experiențele de zi cu zi ne modelează creierul și ne modifică ușor-ușor identitatea. Intrarea în rol, învățarea unor replici și accesarea unor gesturi, menite să confere viață personajului, creează rețele neuronale noi și conexiuni neașteptate. Intrarea în rol nu ține doar de talent sau meserie, o astfel de acțiune produce modificări în organism, putând să-ți schimbe trăsăturile, obiceiurile zilnice și ADN-ul. Actorii intuiesc acest fapt și, înainte de a intra în pielea personajului, își fac, ca și psihologii sau psihiatrii, investiții, fie rostind o rugăciune, fie făcându-și de trei ori cruce în surdină cu limba pe cerul gurii, ferindu-se astfel de forțele malefice care ocrotesc personajele fictive dintr-o piesă de teatru și care, odată cu întruparea lor pe scenă, afectează personalitatea actorului, schimbându-i comportamentul și caracterul. Intrarea în rol seamănă de multe ori cu intrarea într-un vârtej sau într-o gaură neagră apărută pe scenă. Închipuiți-vă câte găuri negre trebuie să poarte în cărcă, de-a lungul carierei sale, un actor!

Am cunoscut actori care în timp ce-și pregăteau rolul s-au internat la Socola pentru a urmări cu ochii lor comportamentul unor spirite bântuite de stări psihice ce le-au bulversat personalitatea. Și nu s-au internat pentru a juca rolul lui Poprișcin din *Însemnările unui nebun* sau a interpreta personajele din *Salonul nr. 6* al lui Cehov. Nu. S-au internat la Socola pentru a interpreta un rol destul de anost dintr-o comedie. Ce sacrificiu!

De asemenea, cunosc actori care înainte de a interpreta un rol nou vizitează morga, spitalul de boli infecțioase sau trec prin cimitir. Experiențele acestea îi dezinhăbă.

La Teatrul „Luceafărul” am învățat mai multe lucruri decât la Teatrul Național, am învățat cum să fiu, în același timp, și personaj, și marionetă, mănuită prin intermediul unor resorturi interioare, dar și al unor forțe greu de imaginat, dar și mai greu de explicat.

Făcând acum o paralelă între viața politică și teatru, îmi permit o scurtă digresiune. Viața politică și viața teatrală se

aseamăna în multe privințe. În fond, dacă stăm să ne gândim mai bine, și politicienii noștri sunt niște actori, care interpretează anumite roluri. Nu m-ar mira ca înainte de-a intra în politică să facă și ei câte o vizită, dacă nu la morgă sau Socola, atunci măcar la tribunal sau la un penitenciar, ca să audă mai bine zdrăgănitul de cătușe. Nici meseria de actor politic, cu atât mai puțin cea de actor statal – termenul e pe cât de nou, pe atât de incitant –, nu e lipsită de risc.

Ceea ce le lipsește multora dintre oamenii noștri politici e tocmai o minimă experiență teatrală. Ce să cauți pe scena politică națională și cum să te dai măreț, crezând că l-ai prins pe Dumnezeu de picior, dacă nu ai trecut pe la teatru și nu ai asistat la montarea *Coanei Chirița* sau a comediei *D-ale carnavalului*? Nu mai vorbesc de *O scrisoare pierdută*, de unde ai de învățat atât de multe, încât ai putea să-i joci pe toți pe degete. Dacă ai șansa să treci pe la repetiții, vei deveni ceva mai scrupulos cu laudele tale și te vei umfla în pene mai puțin, simțind că atunci când intri într-un rol politic nu-l prinzi pe Dumnezeu de picior, ci pe însuși necuratul. Tentațiile în viața politică sunt mari, dar satisfacții, dincolo de toată agitația de acolo, sunt puține, ba mai mult decât atât, efectele sunt nocive. La un moment dat, intrând în rol, simți că nu-ți mai aparții și că a pătruns în tine o entitate străină.

Uitați-vă, de pildă, la candidații noștri care s-au înscris în cursa prezidențială pentru alegerile ce urmează să se desfășoare anul acesta în luna mai... Uitați-vă la Ponta, la Nicușor Dan, la Elena Lasconi, la George Simion, la Lavinia Șandru și la ceilalți candidați. Nu vi se pare că tocmai ies de la o repetiție teatrală, ca să nu zic din altă parte. Fiecare din ei joacă un alt rol decât cel care i se potrivește și pe care ar trebui să-l interpreteze în fața publicului elector.

Am să mă opresc doar la Crin Antonescu, fiindcă a fost un timp când Crin a fost idolul meu. Unele dintre discursurile sale le învățasem pe de rost. Ce vremuri! Îl admir și azi pe bietul Crin. Deși azi, cum să vă spun, Crin parcă îl joacă mereu pe Hamlet, ținându-și propriu craniu în mână. Mi-e drag, dar e neverosimil pentru marile public. Cred că dacă l-ar interpreta pe Tipătescu ar avea mai mult succes. Îl sfătuiesc, până nu e prea târziu, să treacă pe la teatru și să stea de vorbă cu câțiva actori, dar și cu regizori, cu scenografi și, mai cu seamă, cu mănuiitorii de păpuși. O astfel de conversație poate fi utilă. Nu numai lui, ci și celorlalți candidați.

De multe ori, într-o piesă de teatru montată pe scenă, rolul personajelor se inversează. Accentul cade, să spunem, pe Hamlet. Dar se întâmplă ca un actor, chiar unul de renume, să nu reușească să intre în pielea melancolicului prinț al Danemarcei. Și asta nu fiindcă nu l-ar înțelege pe Shakespeare sau n-ar percepe personajul pe care-l interpretează. Se produce, nu știu din ce cauză, un blocaj interior.

În interiorul fiecărui actor există, desigur, mai mulți Hamleți (cu cât actorul e mai insignifiant cu atât Hamleții din el sunt mai mari – acesta-i, desigur, unul din paradoxurile ce animă culisele vieții teatrale și-i conferă un impuls nebănuț), pe care i-ar putea interpreta. Dar, din pricini necunoscute, niciunul din ei nu dorește să-și arate adevărata față în lumină. Și atunci adevăratul Hamlet rămâne ascuns într-un colț tainic al sufletului actorului care îl interpretează. S-ar putea ca, abia ajuns acasă, în fața oglinzii, sau la cârciumă, unde-și serbează reușita sau eșecul, adevăratul Hamlet să iasă dinăuntru ne mulțumitului actor și să-l ia sub oblăduirea sa. Se întâmplă și astfel de minuni.

Oare de ce candidații noștri, înainte de a face pasul politic decisiv, nu încearcă să-i interpreteze privindu-se în oglindă pe Dandanache sau pe Cetățeanul turmentat? Un astfel de exercițiu ar fi pentru mulți dintre ei ca o găleată de apă rece turnată peste un cap înfierbântat. Ar fi un exercițiu nu pentru trezirea în conștiință, sintagma îmi sună în ureche destul de bizar, ci pentru trezirea la realitate. Pentru coborârea cu picioarele pe pământ. Am zis Dandanache și Cetățeanul turmentat, deși azi, în campania prezidențială, se cântă și aria lui Tipătescu (nu auziți sunetul cătușelor!?), și aria lui Pristanda.

Se știe că o simplă citare a replicilor unei piese îți afectează activitatea cerebrală; studiind fenomenul, specialiștii în domeniu au tras concluzia că în creierul unui om care recită are loc un schimb nu numai de neuroni, ci și de hormoni. Fenomenul e denumit de specialiști „pierderea sinelui”, care se produce concomitent cu dobândirea temporară a unei alte identități. În concluzie: atunci când intri în pielea unui personaj fictiv sau politic, se deschide o întregă cutie a Pandorei în fața ta; tentațiile sunt atât de mari și pericolele și mai mari. E ca și cum ai merge cu tălpile goale pe cărbuni aprinși sau te-ai juca cu focul.

Lucrând la secretariatul Teatrului Național din Iași, am purtat îndelungi discuții, atât în culise, cât și pe la diverse birturi și terase, și cu Val Condurache, dar și cu regretatul

VLADIMIR BEȘLEAGĂ (1931-2025) MOȘTENIREA LITERARĂ ȘI UMANĂ

AMINTIRI,
OPINII,
EXEGEZE

Andrei ȚURCANU

HĂITUIRI ÎNTR-O CURSĂ ÎNIȚIATICĂ SPRE SINE

Prezentat pentru publicare în 1969, *Viața și moartea nefericitului Filimon* de Vladimir Beșleagă a apărut abia în 1988. „Nefericitul” Filimon nu are nicio rudă și niciun loc aproape prin care să-și recunoască identitatea. Doar niște frânturi de amintiri confuze, abrupte, fără nicio coerență. În plus la toate, mai e și fugar. Un hăituit într-o goană pentru o culpă închipuită pusă pe urmele sale. Hăituit, dar și gonaș într-o cursă inițiatică spre sine, un disperat hoinărind pe „calea anevoioasă a cunoașterii de sine”, precum mai spune un adaos la titlul de bază al romanului. E o rătăcire oarbă prin bezna catacombelor carierei de piatră de sub sat, zguduită din temelii de un cutremur, amenințând să înghită satul de deasupra împreună cu locuitorii săi, simbol al unui labirint infernal. Pornit să descâlcească adevăratele cauze ale accidentului în care a fost implicat și care i s-a pus în vină, Filimon ajunge, până la urmă, în casa părintească. Din măruntaiele pământului el urcă și ajunge aici. Pentru Filimon, casa părintească nu este Ithaka și nici nu înseamnă eliberarea de umbrele și teroarea Infernului. E un punct mort unde investigațiile și rătăcirile reale se termină și unde, în inconștiența unei come, a zbaterii între viață și moarte, începe „calea anevoioasă a cunoașterii de sine”. Din spasmele unor dureri cumplite și din străfulgerările și hopurile unor straturi abisale ale conștiinței ies – în amestecuri de puzzle-uri ireale – frânturi de imagini, scene de viață recente și crâmpie încețoșate din copilăria îndepărtată, chipuri, priveliști și figuri geometrice tulburi, dar și reprezentări fantastice, de basm, văzute aieva. Creierul lui Filimon, încins de suferință, le deformează, le multiplică într-un joc al curgerii și osmozelor, al dilatărilor și comprimărilor obsesive, depănând scamele încălcite ale unui fir părelnic, o închipuire de fir al Ariadnei, care, în cele din urmă, nu înseamnă altceva decât o istorie tragică a unui om „nefericit” și a unei familii nenorocite.

Cauza tuturor relelor este Nichifor Fătu, figură ambivalentă și confuză totodată, după cum sugerează numele său de familie. El este tatăl a doi copii, al lui Filimon și al Cristinei. Pentru că „sângele”, în cazul său, nu mai valorează nimic, tatăl de sânge a doi copii „orfani” nu mai înseamnă nicio legătură. Niciun sentiment de neam și nicio conștiință de continuitate nu-l țin aproape de ei. Admirator neînduplecat al Tătucului-generalisim, el este un deviant-monstru al Tatălui arhetipal, un făt al unei istorii totalitare, atroce. E un Cronos, ceva cu totul nou pentru zeitățile și întru-chipările patriarhale ale locului, un făt al „noului socialist”, canibalic, feroce, care devoră, pe rând, neamul soției sale, apoi propriul neam: soția, fiica, fiul. De aici și

Foto de Nicolae RĂLEZANU

ambiguitățile romanului, derivate din statutul său fracturat: discrepanța tată-făt, incongruența orfan cu tatăl viu și, mai ales, eroarea, echivocul ontologic și oroarea, regresia umană a tatălui hăituit și ucigaș al propriului fiu.

Figura monstuoasă a unui tată deviant reclamă cu pregnanță în „anevoioasa cale a cunoașterii de sine” a fiului „orfan” imaginea Mamei Primordiale. Ocrotitoarea a fiului căruia i-a dat ființă, Mama e și un duh al statorniciei Casei, o axă a vetrei. Sunt funcții simbolice ale feminității preluate în roman de sora lui Filimon, Cristina. Putem vorbi deja de o tradiție bine încetățenită în literatura șaizecistă a continuității și dăinuirii, marcată profund de spiritul maternității. Cu ajutorul acestei feminități amniotice, a spectrelor mamei și surorii care prind și înfășoară personajul romanului într-o lumină anesteziantă, în ultimele clipe ale agoniei sale acesta are revelația descălcirii ghemului dilemelor identitare și scapă, în sfârșit, de teroarea ambiguităților și incertitudinilor. Fractura ontologică de personalitate e depășită printr-o salvare simbolică. Ființă umană mutilată, amnezică, Filimon regăsește axa interioară, reface „nervul” rupt printr-un efort titanice de restabilire a datelor realității în cadrul identității de neam și al elementului matern originar. Odată ce „paternul” a fost înstrăinat prin asimilările unei istorii străine, singura salvare de bastardizarea totală rămâne maternul. Pentru paradigma șaizecistă a literaturii române din Basarabia este ceva firesc. Convulsiiile și derutele iscate de o utopie istorică anti-umană au, în viziunea acestei paradigme, aspectul accentuat al unei masculinități mutante, agresive, oportuniste, străine. Este, așadar, în firea lucrurilor ca ele să-și găsească alinarea în mitologia autohtonă a maternității benefice, plină de afecțiune, legându-le pe toate într-o relație strânsă de rudenie. Maternul, am mai putea spune, a monopolizat și a susținut în acești ani o bună parte a literaturii române din stânga Prutului în spiritul rezistenței și coeziunii naționale. E o concluzie evidentă, dacă ne situăm în perspectiva istorică a restaurației neostaliniste de mai departe și a strămutărilor interne de imagine ale feminității literare.

DIVERSIUNE

Pentru Vladimir Beșleagă

Să conspirăm noi am deprins de la spuză
învățând să ascundem cu grijă un nezis sub un zis.
În cacofonia absurdă, ursuză,
un gol aveam de umplut cu un vis.

O frază divină împotmolită în isteria de hurtă
se zbuciuma printre noi în căutarea de sens.
Din față damblaua-prigoană prin fumul de iurtă
împingea fără oprire bălbâieli dichisite în contrasens.

Când, pe lângă boi,
prin miriști desculță,
ni s-a-mpleticit copilăria
și cerul s-a făcut un ochi spăimântos de bulboană,
am smuls cu rădăcină cu tot din noi poezia
și-am pus în loc, tăcută, o stană.

Sub stană am ascuns înțelesuri care sînt, clare, lehuze –
dăre de jar întortocheate într-o zare gri-fatalistă –
cu prevestire de nunți și cu alaiuri colorate de buburuze:
„Încotro vei zbura... Rezistă, frate, rezistă...”

Andrei ȚURCANU

Eugen LUNGU

VLADIMIR BEȘLEAGĂ: MEMORIALISTICA

După 1990, Vladimir Beșleagă a publicat câteva volume de memorialistică: *Jurnal* (1986-1988), Editura Prut Internațional, 2002¹; *Tata Vasile în 73 de episoade și XIV scrisori*, Cartier, 2016, ediția a doua, completată, 2021; *Mama. Casa. Pământul: lacrimi, litanie, incantații*, Arc, 2019. Cartea-dialog cu Vasile Malanețchi apărută la Editura Prut în 2014 are o foarte importantă componentă memorialistică.

Mama. Casa. Pământul este o carte-geamănă cu volumul *Tata Vasile*. În felul acesta, prin cele două secțiuni, scriitorul realizează un diptic ce smulge din uitare imaginile părinților săi, trecuți de mult în lumea umbrelor.

Cartea e un lung șir de crâmpie din viața mamei, pe care și le reamintește fiul sau pe care le re-deapănă după cele povestite cândva de ea. Unele dintre aceste momente sunt adevărate parabole pline de înțelepciune, altele vibrează de dramatism (timpurile reconstituite în text sunt destul de dure: colectivizarea forțată, foametea, războiul ș.a.), șirul întâmplărilor fiind alternat însă și cu simple peripeții, adeseori pline de haz. Aceste mici nuvelete, fără un subiect comun, dar cu un personaj unic în fluxul evenimential, ceea ce dă temei necesara coerență narativă, recompun, mozaical, tabloul unei Transnistrii care a cunoscut toate vitregiile istoriei proteice și, de cele mai multe ori, dușmănoase.

Scrisă în registru incantatoriu, dar mai ales elegiac-litanic, cartea recompune profilul matern înrămat în primordialele vieții: casa, pământul, familia, sacralitatea străbunilor.

Tata Vasile adoptă un alt registru, de multe ori sub forma unei pătăranii spuse la o tacla. Narațiunea urmează un umor crengian când sunt aduse în prim-plan „isprăvile” copilului Vasile sau în secvențele când diaristul însuși își povestește propriile năzbâtii de pe timpul când era un prâslea șotios. Discursul se schimbă însă radical atunci când memorialistul evocă anii deportărilor staliniste, acestea fiind însoțite de o foamete cumplită, provocată special în Ucraina de regimul bolșevic, catastrofă umană care atingea și Transnistria. La fel sunt expuse și episoadele ce țin de Al Doilea Război Mondial. Suferința evreilor din stânga Nistrului sau a celor escortați până acolo atinge uneori tensiunea tragediilor grecești. Cei care nu reușiseră să fugă din fața trupelor naziste erau fatalmente sortiți pieirii. Ochii și memoria copilului Vladimir Beșleagă rețin:

Pe aproape de Tiraspol ajungem din urmă
pe o femeie cu o fetiță cam de seama mea. Ședeau pe marginea drumului, pe boccelele lor și se odihneau. Ne-am oprit și noi cu mama. Am intrat în vorbă. Se întorceau și ele din evacuatie acasă. La Tiraspol. Erau evreice... Mama mi s-a părut bătrână, poate era bunica fetei... Țin minte atât: vâlcărerile ei! Știa ce-i așteaptă pe evrei.

– Voi îți scăpa, dar pe noi... pe noi or să ne ucidă...

Și așa a fost. Sute de evrei din Tiraspol au fost mănăți la niște gropi uriașe de pe teritoriul aerodromului și-acolo împușcați... Mama, care s-a întâmplat să vadă cum erau mănate femeile și copii, a auzit-o pe o evreică din coloană strigând către moldovenii care erau acolo și se uitau neputincioși:

– Cu noi or să plămădească! Cu voi or să frământă!

Adevăr a grăit. Mare măcel aveau să facă rușii cu ai noștri în '44, când s-au întors iar...

Luptele pe Nistru au durat mult, locuitorii din zonă confruntându-se când cu

o putere, când cu alta, ambele la fel de ostile. Unii, de altfel, și tata Vasile, sunt mobilizați când de ruși, când de nemți sau români, situațiile schimbându-se fulgerător, ca într-o grimasă a destinului. Din asemenea momente incerte, cu un activ navetism între părțile beligerante, se isca, probabil, sinuoasa soartă a lui Isai, protagonistul-copil din romanul *Zbor frânt*. Însoțindu-l pe tatăl său, Vladimir, băiatul de vreo zece ani, scapă ca printr-o minune de gloanțele unui soldat rus beat criță care mai căuta de băut, dar suportă și ironia curioasă a unui ofițer neamț:

Bun. La Grosu (un orașel de moldoveni, care a fost denumit mai târziu Veliko-Mihailovka), cum urcam pe un cot de șosea la deal, era după o ploită, vine în întâmpinarea noastră un camion german, nalt, mare. Noi ne ferim mai la o parte, dar el oprește. Din camion coboară un ofițer german, care îmi făcu semn cu degetul să mă duc la el. Eu, speriat, mă dau la spatele mamei, dar ea mă împinge de umăr: „Du-te, du-te... Nu te teme – n-are să-ți facă nimica...” Nu știu dacă am pășit eu spre ofițer ori a venit el până la noi, știu că văzând tunica cu care eram îmbrăcat (era o tunică de copil, cu petlițe la guler, petlițe de ață aurie), s-a arătat mirat, m-a tipărit ușurel cu palma pe obraz și a zis într-o rusească aproximativă:

– Maaenchi bolșevic! Maaenchi bolșevic!

Episodul ia dimensiunea unei amprente istorice care se întipărește adânc în memoria băiatului, din moment ce scena respectivă e reluată, cu diverse accente, și în *Mama...*, și – foarte scurt! – în *Jurnal 2008-2010*, vol. I (Editura Polisalm, 2023).

Dacă figura mamei e conturată cu tușe fine, de un hieratism iconografic, atunci tata Vasile e departe de a fi idealizat. Fiul nu se sfiește să-l de-eroizeze, părintele având ceva din spiritul de aventurier și, totodată, de șmecher pus pe învârteli de tot soiul. Dubioasele afaceri și mișmașuri îl aduc nu o dată la limita unor pericole de moarte, dar, din toate daraverile, iese de fiecare dată basma curată. Ca personaj, el ni-l amintește neapărat pe descărcărețul șmenar Ostap Bender (tata Vasile are mereu treabă pe la Odesa!), dar grefat pe astuția tipică moldovenească. Mălăieșteanul vinde, cumpără, dosește, înșală, falsifică, fură! și e mereu în căutarea gheșeftului! Pare că niciun viciu tipic unui bărbat deprins să-și facă voile nu-i este străin. Felul cum îi țepuiește când pe ruși, când pe nemți sau români e de-a dreptul fenomenal. Arestat de naziști și dus la Gestapo, bătut crunt, intervine cu un șiretlic și le scapă acestora din mâini:

Și a găsit [o salvare], la fel ca alte dăți, în situații aparent fără de ieșire. Și anume, povestea tata: „Le-am spus acelor anchetatori că... Le-am arătat pașaportul, că-l aveam cu mine... Acolo erai tu trecut cu numele de Adolf... Am spus că eu l-am numit Adolf pe primul meu născut din mare simpatie pentru Führer... Și ei... nu știu de m-au crezut ori nu... dar n-au avut încotro și mi-au dat drumul înapoi acasă...”

Da, era adevărat: la naștere tatăl meu mi-a dat numele de Adolf. L-am purtat până târziu, deși la școală, în clasa întâi, eram deja Vladimir. Cum s-a întâmplat? Pe drept, numele de Adolf era cu totul din altă parte venit. Spunea tata: „Am găsit acest nume într-un calendar. Era vorba de un matematician, Adolf. Și am vrut să ți-l dau ție, că mă gândeam să devii mare matematician și tu...”

De bună seamă! Eu sunt născut în 1931. Hitler vine la putere în 1933. Ce are un Adolf

cu altul? Matematicianul cu odiosul Führer fascist? Mai departe. Când bunica Natalia și cu mama m-au dus la popa să mă boteze, acesta, rusul, a spus ferm: „Cu numele acesta (femeile luaseră și pașaportul cu ele, îl furaseră de la tata, pesemne!), cu numele acesta eu nu botez – este un nume catolic...” Ce să facă sărmanele de ele? „Botează-l, părinte (batiușca), cum știi, numai botează-l! Să fie creștin!” Și popa m-a botezat, dar mi-a schimbat numele. Mi-a zis: Vladimir, așa cum îl chema pe preot. Mi-a dat numele lui...

Iată cum un nume marchează o viață de om. Și cum un nume salvează o viață de om.

Până la urmă, după război deja, rușii îl arestează și-l trimit într-o pușcărie siberiană la tăiat taiga. Deși atât de pigmentat de cusururi de toată mâna (e și un despot familial: bea, bate etc.), personajul ne este simpatic prin setea lui de viață, prin predispoziția sa pentru aventură și libertate absolută. Fiul memorialist nu-i aprobă ieșirile brutale (uneori!), nazurile, evadările în niciunde, dar nici nu e prea sever cu ele. Ne povestește pur și simplu o viață de om trăită în împrejurări funeste!

Jurnal 2008-2010, în trei volume, fiecare însumând în jurul a 600 de pagini, este o întreprindere-gigant, V. Beșleagă situându-se astfel printre campionii genului. La noi, în orice caz, nu există încă o operă memorialistică de asemenea anvergură!

Din varii motive, jurnalul respectiv nu are însă consistența celor două volume comentate mai sus (*Tata Vasile și Mama...*). În primul rând, din cauza fragmentarismului: unele texte, mai bine zis textulețe, au laconismul biletelor scrise pe manșetele cămășilor, fulgurații de gând notate în galopul zilelor. Foarte puține dintre ele au pondere informațională. În al doilea rând, cititorul rămâne un pic derutat de multitudinea tipurilor de text. Sunt zeci și zeci de versuri scurte, de câteva rânduri. Iată un „model” de „poem-filozofic frizerieresc”, cum îl definește autorul, mai în glumă, mai în serios. Dânsul se bărbierește cu o lamă Gillette, cu patru tășuri:

în loc să mă
bărbieresc
de patru ori
câte o dată,
m-am ras o... dată
de...
ha-ha! patru ori!

Sunt și poeme extinse pe două pagini, toate creații ale poetului amator, emul al prozatorului consacrat! Dacă asta îl consolează pe autor, sunt la același nivel cu monotonele și plicticoasele poeme ale lui Ion Druță. N-o să înțeleg niciodată de ce acești ași ai prozei s-au lansat în producții poetice mediocre! Deci le vom trece doar sub beneficiu de inventar!

Dominant este însă în *Jurnal* șirul oniric, autorul povestindu-și detaliat visele. (Mă gândesc, în acest sens, că *Jurnal de vise* ar fi fost un titlu mult mai potrivit pentru cele trei volume. De altfel, un compartiment din vol. III așa se și intitulează!²) Vladimir Beșleagă abordează oniricul în cel mai savant mod posibil, evident fără *qui-pro-quo*-urile băbești! Doar Cărtărescu mai vădea în literatura română atâta apetență pentru imageria onirică! Ce-i drept, autorul renumitului *Travesti* exploatează visul ca materie primă ficțională, sublimând viziunile din somn în proiecte epice.

În *Jurnal*, Vladimir Beșleagă și-a asigurat fundamental baza „teoretică”, pentru asta

recurgând la o lucrare solid-„științifică” în materie de năluciri nocturne. E vorba de axiomatica *Cum să-ți interpretezi visele* – dicționar de simboluri onirice, ghid elaborat de Marie Coupal. Specialistei îi revine și unul dintre mottourile cărții. Dar, *quel dommage!*, numele prorociței e scris greșit chiar pe prima pagină a jurnalului – Marie Coupali. „Inginera” pe probleme onirice este însă citată frecvent, cu explicațiile de rigoare, după ce diaristul își povestește visele.

Tema volumelor e preambalată foarte serios între o prefață doctorală care, pornind de la Homer, via Freud și Jung, explică pe înțelesul diletanților, printre care mă enumăr, ce e cu natura viselor. E o treabă serioasă, acestea putând fi abordate „în plan psihologic, pshihanalitic, ezoteric sau mitologic”. Iar în vol. III, e inclusă o altă prefață?/postfață? care închide ciclul exegetic la tema în cauză. Fie vorba între noi, paginile în care memorialistul își povestește visele mi s-au părut cele mai plicticoase prin însăși virtualitatea celor narate. Mă rog, poate cineva crede în hermeneutica oniricului, eu însă mă țin departe de aceste rafinate veleități!

Nu știu dacă își aveau locul într-o lucrare cu profil diaristic și nenumăratele jocuri de cuvinte, calambururi, frământări de limbă (unele destul de istețe!) care înțeasă paginile jurnalului. Câteva exemple (vol. I): „Miștrofolitul Chișinăului și al... întregii Moldove” (p. 56; apare și în vol. III, p. 112); „Dum spiro – zbiero/ Ad astra – per dezast-ra” (p. 73); „Chișleag – beșleag/ chișleag – beșleag/ chișleag – beșleag” (p. 106); (vol. III): „fantas... măgărie –/ ziceam pe vremuri.../ dar și/ ce... artă?.../ zic astăzi/ ha-ha!” (p. 289).

În schimb, îmi plac foarte mult scurtele istorii, mici crochiuri având drept figuranți diverse notabilități din RM: oameni politici, artiști, regizori, ziariști, scriitori, muzicieni sau simpli țărani, vecini, dar și oameni ai străzii. Vizavi de unele personalități (Druță, Cimpoi, Gr. Vieru, E. Doga, „măgarul de Snegur”, „mo-țo-pan cu globul Moldovei”, „Andrei Strâmbeanu [canalia]” ș.a.), diaristul își dă frâu liber maliției, atunci când are ce le reproșa. Derapaje politice, umane, artistice etc. Un excelent exemplu este cazul lui Doga, care respingea public milionul lui Voronin, dar îl lua totuși pe tăcute!

Una dintre aceste istorii e de un comic irezistibil. Protagonistul ei e moș Aftenie, consăteanul diaristului. Bătrânul e făcut de *prițidateli* (adică de președintele de soviet sătesc) *nacealnik*: omul este numit *storoj* (paznic) la cimitir. Moșul pare erou de halima. Citatul e cam lung, dar face:

– M-o pus „storoj” la morminte...
– Chiar? fac eu mirat... „Storoj”? Să păzești mormintele?
– Da!... și să vezi, măi băietе, că și-acolo ai de lucru...
– Cum, moș Aftenie?
– D-apoi, sara, trebuie să faci controlul... mormintelor, dimineața, iară...
– Cum: controlul?
– Ascultă aici! (acuma mi-am adus aminte: președinte era la s/s Sărăcuță, Vladimir Saviele-vici... întâmplarea a fost pe timpul sovieticilor)... Ascultă aici...
– Ascult...
– Iaca se face sară... Merg eu pe la morminte, mă uit la unul, mă uit la altul... la cutare mormânt, la cutare mormânt... că știu pe fiecare în care groapă-i îngropat... sunt toți! Toți la locul lor... Amu să vezi că noaptea mai fac un control... Pe la miezul nopții, iar trec printre morminte...

Aha, aista este!... Este la locul lui! Da aista... aista nu-i! O ieșit și s-o dus! Groapa-i goală...

– S-o dus? Unde s-o dus, moș Aftenie? întreb eu mirat...

– Cum: unde? La muieri! la vădăni! Ce crezi că ei șed în gropile lor când se face noaptea? unii șed și noaptea, iar alții se duc la mândre, cum le-a fost năravul toată viața...

– Nu mai spune, moș Aftenie! răd eu... Se duc... Și mata trebuie să-i păzești... Să răspunzi pentru ei... Dar ce te faci dacă vine președintele cu controlul și vede că ei lipsesc... Ei, morții matale? Nu-ți dă leafa, așa-i?

– Apoi, măi băietе... umblă ei pe unde umblă (și moș Aftenie îl numește pe nume pe cutare, pe al lui cutare), vin și spre dimineață se culcă la locul lor. Fiecare la locul lui... Așa că dimineața sunt toți...

– Iaca asta-i buuună, moș Aftenie! îți știu de frică, dacă se întorc cu toții, fiecare la groapa lui...

– Apăi eu îs „strogo” (sever)! Eu nu-i las de capul lor...

Moș Aftenie râde...

Autorul ne avertizează că e vorba de un vis, dar funambulescul istorioarei e demn de pana unui mare prozator! Se pare că ideea escapadelor nocturne ale morților-curvari a fertilizat subiectul unei proze a lui V. Beșleagă: *Hoții din apartamente*. În centrul respectivei povestiri e o întâmplare grotesc-fantezistă cu statuia ecvestră a lui Grigori Kotovski; noaptea, kombrigul, renumit afemeiat (viciu care i-a adus pieirea, căci a fost împușcat de un soț gelos!), părăsește locul său de pe calul de bronz și umblă la muieri!

Așa cum se prezintă, volumele nu par să fi depășit faza de ciornă. Scuturate bine de bagatele ieftioare, care induc doar un verbalism excedentar, trecute printr-o grilă valorică de maximă exigență, cărțile ar fi avut doar de câștigat. Mai ales că foarte multe secvențe se repetă, unele de mai multe ori. Spre exemplu, „maximele” lui Vasile Vasilache, citate la p. 29 revin și la p. 54 din vol. I. Istoria lui moș Aftenie e narată în vol. I (p. 375-376), dar și în vol. III (p. 504). Alteile, cum spuneam, se reiau de mai multe ori.

Oricum, istoricii de mâine vor descoperi în jurnal un filon de aur, căci diaristul e mereu cu mâna pe pulsul zilelor. Autorul descrie și comentează cu minuția martorului ocular situațiile prin care trece, întrunirile la care participă, caracterizează succint, uneori cu ironie vitriolantă, oamenii cu care se intersectează sau analizează paginile pe care le citește. Diaristului nu-i scapă mai ales evenimentele de larg răsunet (spre exemplu, rebeliunea din aprilie 2009, e descrisă în mai multe pagini de la începutul vol. II). Dar e mereu atent și la figuranții care umplu cu fapta și verva lor un cotidian de multe ori absurd. Strălucesc în acest sens mai ales episoadele în care e implicat histrionicul Nicolae Esinencu, „copilul teribil” fiind surprins în fazele sale de vârf!

Sugestii pentru cei care vor încerca să decodifice misterul unor notificări superscurte, care se strecoară, sporadic și insinuant, în jurnal, gen: „Centaurul”, „și Centaurul”, „... Centaurul... Labirintul... Adâncurile ființei”, „îmblânzirea Centaurului – marți, sâmbătă (???)”, „îmblânzirea semi-centaurului” ș.a.: citiți semnificațiile simbolice ale acestei ființe mitologice în Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, *Dicționar de simboluri*, o lucrare enciclopedică adorată și citată frecvent de memorialist; mai puteți trage cu ochiul și în Victor Kernbach, *Dicționar de mitologie generală* (același articol: Centauri).

Diaristul a acceptat, se pare, principiul rousseauist al discursului memorialistic, căci aflăm din paginile lucrării detalii foarte interesante din viața intim-privată a autorului.

Jurnalul reconfirmă faima lui V. Beșleagă de „cititor absolut” (așa îl numeam într-un articol de acum un deceniu și ceva). Dânsul este unul dintre puținii noștri scriitori culți (e inutil să adaug aici că avem mulți condeieri care și-au luat ca mod de operare vechiul banc sovietic destul de șovin cu etnicii nordului!). V. Beșleagă citește mult și variat, pritoceste critic informația, o ironizează dacă e cazul sau dă note (uneori pozitive) colegilor apreciați.

NOTE:

1. *Jurnal (1986-1988)* a avut o presă bună. Citez două titluri: Margareta Curtescu, „Jurnalul ca spectacol al existenței”, în *Semn*, nr. 1, 2007; Maria Șleahțițchi, „Gânduri despre lume către sine însuși: [Jurnal 1986-1988 de Vladimir Beșleagă]”, ziarul *Timpul* din 11 aprilie 2003. 2. Însuși autorul are pentru un moment îndoiala că și-a intitulat corect notificările pentru revelațiile sale mai mult nocturne decât diurne: „[I]ată că mă apropii de sfârșitul celui de-al 23-lea caiet-carnet, cu notițe începute prin februarie 2008... voi ajunge să-l deschid și pe al 24-lea? P.S. am avut această viziune și m-am întrebat: dar ce au fost/ce sunt aceste caiete-carnete? un jurnal? chiar unul cu... vise? și, brusc, văzui un alt cuvânt, ca și cum titlu de carte – nu *Jurnal*, ci: *Nocturnal!* pentru că: de ce? dacă era să-l numesc: *Jurnal* cu... vise s-ar fi întrevăzut un nonsens: visele sunt nocturne, pe când *Jurnalul* presupune evenimente și trăiri diurne... și atunci, mai adecvat ar fi să se numească: *Noc-tur-nal*, pentru că el consemnează cele trăite pe timp de noapte... da, dar aici intră și întâmplările zilei! au nu cumva se cere un termen hibrid: care să cumuleze și... jurnalul și... nocturnalul? și care ar fi acesta, dacă nu: *Jur-noct-urnal!*” (vol. II, p. 571-572).

8 august 2024

Alexandru BURLACU

GÂNDURI DESPRE NEFERICITUL FILIMON

Pentru cititorul de azi, romanul *Viața și moartea nefericitului Filimon sau Anevoioasa cale a cunoașterii de sine* e deosebit din mai multe puncte de vedere. Mai întâi, e cel mai reprezentativ dintre toate romanele noastre de rezistență și mai puțin afectat de compromisuri, dar mai ales de provincialism, păcatul fundamental al literaturii române din Basarabia. Romanul e și o de-dogmatizare a realismului de comandă, dar și – ce e mai important – o operă de mare intuiție artistică, parcă scrisă ca într-o transă (autorul insistă în mărturisirile sale pe un anume determinism al condițiilor existențiale, pe circumstanțele în care romanele au fost concepute și născute). Romanul, în latențele sale esențiale, e o operă de anticipație, o anticipare a filimonizării neamului, aflat în căutarea identității, a istoriei sale adevărate, o punere în abis a destinului nostru de înstrăinați. Romanul

nu e numai o dez-eroizare a unei lumi în soluție, ci și o intuiție magistrală a începutului de dezagregare a „imperiu-lui răului”, a unui sistem inuman, a unei societăți construite anormal, împotriva legii firești.

Abia azi ne dăm seama că deocamdată nu avem ceva mai realizat, mai complex și adevărat despre înstrăinarea și tragedia basarabenilor. Fie chiar și intuitiv, Beșleagă a reflectat fidel istoria unei societăți în derivă, o lume violentă, clădită pe temelii iluzorii în care au loc crime și sălbătăcii îngrozitoare. (Foarte semnificativă în acest sens este biografia fostului comisar neaoș, apoi mic birocrat, Nichifor Fătu, stăpân și slugă, luptător convins, un posedat al ideii de ordine și care își face legea lui.) Romanul despre destinul lui Filimon este, de fapt, istoria tragediei noastre, de la ‘40 încoace. Tragicul, de esență existențialistă, e, la urma urmelor, al realităților sociale, reflectate în conștiința protagonistului. Filimon decide să moară (alegerea morții sale e deliberată) pentru a-și afla identitatea – e aici și un substrat tragic ca act de opțiune. Într-un anume fel, Filimon e un personaj de tragedie, trăind într-un prezent reductibil, prin cruzimea lui, la trecut, un trecut mutat în conștiința protagonistului. El are un destin de proscris, de care nu are scăpare decât prin moarte. Pentru a-și afla adevărul identității sale (unde și când i s-a „rupt nervul”), Filimon, la un moment dat, descoperă că nu se poate integra în societate și plătește cu viața. (Isai, din celălalt roman, își „arde” trecutul, se „purifică” și caută să fie „cumințe” într-o societate aparent normală.)

Niciun alt scriitor contemporan de la noi nu a fost atât de târziu înțeles. Și aceasta din mai multe considerente. Mai întâi, materia insolită (pentru realismul de comandă) a acestor două romane (*Zbor frânt*, *Viața și moartea...*) e impregnată de nenumărate latențe, imagini, destine, simboluri luxuriante care, raportate la viziunea globală a operei, pot fi actualizate în funcție de cititorul, mai mult sau mai puțin avizat, care, deocamdată, întârzie în lecturi „comode”, azi fiind mai puțin interesat de tragismul condiției umane, de rezistența omului în fața agresivității, de tragicul „ca act de opțiune” (Jean Paul Sartre) etc. Astfel, spre exemplu, casa, în contextul întregii simbolistici a romanului, capătă, cu adevărat, o deosebită forță de sugestie. Într-o posibilă lectură, casa (*ali-as familia*), angrenată în mecanismul de simbolizare specific autorului, e revelația unei intuiții extraordinare; casa, în ultimă instanță, e o esențializare artistică a unei stări catastrofale a societății, o anticipare a demolării, a surpării unui proiect utopic. Nu întâmplător, casa, în romanele scriitorului, în răspăr cu foarte multe case din literatura de aici, este o sugestie a unui „mic infern”, casa devenind un spațiu al angoasei, al lipsei de securizare, al lipsei de libertate, care explică tragismul nu numai al personajelor, ci și al autorului. De altfel, multe din loviturile de destin ale scriitorului au marcat profund și structura de destin a personajelor, configurând o lume plină de tensiuni, în care nu numai autorul, ci și personajele sale, „învață” să-și accepte „limitele”. În acest context, descifrarea și înțelegerea unei lumi de latențe ale operei este facilitată nu atât de competența și abilitatea criticilor, cât de distanța de timp, în care romanul capătă o nouă strălucire și o nouă viață.

Călina TRIFAN

OMUL ABSOLUT

* * *

*Am avut și prieteni vii
fiind mult mai vrednici decât mine
veșnicia –
i-a atras de partea ei –
prieteniile sunt lucruri fragile.*

ECUAȚIE EXISTENȚIALĂ

*Și a fost seară
dar nu și dimineată –
întregul nu a mai izbutit
să le facă părților față.*

Aceste dedicații poetice pentru Omul absolut care a fost Vladimir Beșleagă le-am scris cu mâna tremurândă și cu suspinul de rămas-bun. Cu luciditatea, memoria fenomenală și incredibila sa energie, dacă ar mai fi beneficiat de puțină clemență din partea Măriei Sale Timpul, V.B. ar fi putut ajunge centenar, l-a învins însă și pe el, care părea de neînvins, obo-seala unei vieți omenești. Sper însă din tot sufletul că a plecat fără să se îndepărteze prea mult. Numai la depărtare de o mână întinsă îi putem găsi cărțile. N-am îndoieli că ele îi vor supraviețui, căci V.B. a fost un scriitor „stăpân pe mijloacele sale”. Ultimul supraviețuitor al generației ‘60, nu doar a făcut în proză, în scriitură un salt estetic remarcabil, dar și-a menținut intacte, până la sfârșitul activității, caratele de scriitor-scriitor.

„La ce e bună longevitatea? se întreba jurnalistul cultural francez Jean Daniel. Între altele, pentru a putea confrunta ceea ce am trăit ca martori cu ceea ce tinerii încearcă să reconstituie ca istorici. Noi contăm pe amintirile noastre, ei contează pe arhive. Când reușim să ne intersectăm, putem nutri speranța unui adevăr.” Iar V.B. a fost un exemplu de longevitate demn de urmat. Trăind concomitent în mai multe dimensiuni, el s-a preocupat și de înțelegerea legilor universale, și de „tâlcul ascuns al propriei sale existențe”, dar și de recuperarea istoriei la scară largă. Care altă dovadă mai elocventă decât volumele: *Cruci răstignite de regim. Mănăstirea Răciula. 1959* (2006); *Conștiința națională sub regimul comunist totalitar: 1956-1963* (2009); *Destine transnistrene* (2010); *Jurnal* (2002); *Cumplite vremi* (2017) ș.a.?

Se poate spune că recuperarea istoriei a fost chiar tema sa predilectă. Căci, paralel cu activitatea literară, V.B. a ridicat un remarcabil șantier publicistic, de unde au ieșit câteva cărți de memorialistică și istorii orale care au adăugat marilor narațiuni istorice o *dimensiune nu doar inedită, ci și absolut necesară*. Acestea, dar și alte câteva volume lasă impresia unor exerciții de memorie, din care scriitorul a extras atât valențele trecutului, cât și pe cele ale prezentului. Și în acest sens, V.B. a fost un salahor rarisim în breasla noastră. Nu mai vorbesc de bine cunoscuta sa pledoarie pentru lectură, cărți și scris.

I-am purtat scriitorului o constantă admirație, de la prima mea întâlnire cu scrierile sale în revista „Nistru” (eram elevă), care mai târziu, când am avut norocul să-l cunosc, a trecut și asupra omului fascinant. Era prezența cea mai luminoasă, mai calmă și mai binevoitoare din breasla noastră.

Acum, când rătăcește în afara lumii de țărână, simt un gol la linguriță, nu am cu cine împărtăși opinii și tăceri...

Sper să aibă parte de o fărâamă de glorie, pe potrive faptelor sale literare, și în ceruri.

Mihaela PERCIUN

„VALS TRIST” DE SIBELIUS

Maestre, Maestre! Uite că nu mai este... Nu mai este nicio zi? Nicio oră? Nici măcar o clipă? Toate s-au terminat? Toate s-au consumat... Toate? Și cât de multe au fost irosite, Maestre!? Pentru că mi se părea că veți fi veșnic alături de mine... că mereu mă veți telefona, la orice oră de zi și de noapte... și voi putea profita de bunătatea cu care îmi destăinuiați întâmplările, lecțiile vieții învățate și înfruntate cu atâta demnitate... din care încercam să rețin câte ceva... Și nu puteam, nu știam să apreciez... pentru că fiecare trebuie să-și trăiască greșelile și să suporte consecințele greșelilor lui... Și am învățat să accept totul ca pe un dat. Altfel... Și au fost multe... multe ore dedicate discuțiilor... lacrimilor... durerilor noastre comune... și individuale... și dacă a fost, de ce a fost și nu mai este? Nu-i cinstit așa. Nu-i cinstit. Și ce mă fac de acum înainte? Acum, când nu mai aveți nicio clipă pentru mine, pentru noi... Noi, ce facem?

Au trecut patruzeci de zile? Adică sufletul D-voastră s-a ridicat la ceruri și eu n-o să-l mai simt în preajmă? Evident, nu mă pot împotrivi destinului... și chiar să mă împotrivesc... nu pot schimba nimic... Îmi rămâne doar să tânjesc... să vă caut pe străzi, să-mi amintesc cum și aici am stat pe bancă... și aici mi-ați reproșat... și aici mi-ați citit și am discutat manuscrisul romanului *Cenușă rece*... că în această cafenea ați dorit să vă povestesc cum s-au dezvoltat acțiunile din romanul *Calea Basarabiei*. Pentru că titlul sugestiv este al D-voastră...

Doar să tânjesc... Și doar să vă caut pe străzi? Doar să-mi amintesc de sfaturile D-voastră?... Și n-au fost puține... Pe unele... căci eram și îndărătnică... le-am respectat chiar... Am învățat pe dinafară ultimele versuri din *Faust* de Goethe. ...Vremelnic-sensibilul/ Doar ca simbol survine/ Aici intangibilul ne-/ Rostibil s-aspus;/ Etern femininul ne trage în sus. Și îmi amintesc cu câtă afecțiune mi le-ați recitat în germană... Și iar ați accentuat: femininul... doar femininul... Doar Mama... de care ați fost foarte atașat și pe care ați iubit-o cum rar se întâmplă... Poate așa și trebuie să se întâmple? Niciodată nu V-am suspectat de complexul Oedip. Și acum, abia acum... se pare că am fost și eu obiectul de studiu... iar uneori ne schimbam cu locurile...

Îmi rămâne să vă recitesc, integral. Filă cu filă... îndeosebi, ultimele jurnale, parte din ele nepublicate... să mă redescopăr în scrierile D-voastră, pentru că de mai multe ori m-ați amenințat că apar și eu în paginile nepublicate... și ați accentuat: magistral. MAGISTRAL! Este cuvântul care Vă prinde. Viața, Maestre, v-a fost Magistrală și ea.

Multe, multe regrete. Ce mult regret și faptul că nu sunt o arhitectă care să proiecteze și să realizeze un complex memorialistic precum cel dedicat lui Sibelius, lângă Helsinki.

Cu durere, M.P.

Mircea V. CIOBANU

VLADIMIR BEȘLEAGĂ, AL NOSTRU ȘI AL FIECĂRUIA

La aflarea veștii triste despre moartea lui Vladimir Beșleagă, *rețelele* umplându-se de necrologuri improvizate ale cititorilor săi, am remarcat un detaliu ce [îmi] bătea la ochi: cam toate comentariile inserau nu atât *amintiri* despre Beșleagă cât, mai ales, *amintiti* cu Beșleagă. La început, *narcisisme*le cu Beșleagă pe post de figurant în propria biografie a *postacului* îmi amintea de „obiceiul turistului”, care, prezent efemer și pasager în locuri exotice, nu fotografiază minunea naturii/umanității, ci se *pozează pe sine*, cu muntele Fuji ca fundal.

Trecând peste această firească slăbiciune umană („I-am cunoscut personal pe Maestru, am discutat cu el în carne și oase, cum să nu mă laud?!”), observ cât de prezent a fost scriitorul în viața fiecăruia dintre noi, cât de mult a împărțit el din tot ce avea: timpul său, firea sa, cuvântul său. Cred că eram și eu gelos că Beșleagă *m-a trădat* cu atâția alți prieteni comuni...

Misterul năucitoare diversități tematice, stilistice, scripturale a operei domniei sale se poate explica și prin această tendință de a satisface gusturile fiecărui cititor (nu doar al tuturor). Doar așa ne-am putea explica această vânare a cuvântului inspirat pe toate savanele literaturii. Mulțumindu-l pe Adrian Ciubotaru cu *Sânge pe zăpadă*, pe Alexandru Burlacu cu *Nefericitul Filimon*, pe mine și pe Eugen Lungu cu *Zbor frânt*, iar pe nu știu care coleg, iubitor de perpetue exerciții și experimente moderniste – cu polifonia romanului vorbit Voci... Pe toate gusturile, pe toate poftele.

A fost un apropiat al literaților din cele mai diferite generații. A fost bun prieten cu Petru Cărare și cu Gheorghe Vodă. A avut cele mai calde relații fraterne cu Vasile Vasilache (o uimitoare afinitate umană a *omului unui [singur] stil inconfundabil* cu cel al *omului tuturor stilurilor*) și cu Serafim Saka (*omul empatiei fără rest versus polemistul intransigent*). Deloc întâmplător, după ce au împărțășit zile și nopți de discuții, cei trei au ales – încă în viață fiind – să fie înmormântați alături (am înțeles că Valeriu Vasilache e cel care i-a ajutat să închirieze locul de veci într-un spațiu comun). A fost un bun companion pentru Aureliu Busuioc și s-a împăcat bine cu Ion Druță și Grigore Vieru. I-a tutelat și i-a susținut pe scriitorii mai tineri: Nicolae Vieru, Valeriu Babanschi, Eugen Lungu, Andrei Țurcanu, Vasile Romanciuc (i-am numit pe șaptezeciști); pe încă și mai tinerii Nicolae Popa, Em. Galaicu-Păun, Nicolae Leahu, Maria Șleahtițchi; a fost alături și a susținut echipa tinerilor Adrian Ciubotaru și Dumitru Crudu, dar și pe mulți alții. Re-răsfoiesc, cu acest trist prilej, albumul *Scriitorii când nu scriu*, adunat de Mihai Poiată din arhiva fotografică a lui Nicolae Răileanu, și îl văd pe Beșleagă în foarte multe imagini, cu foarte mulți colegi. Viața Uniunii Scriitorilor, a Muzeului Literaturii, a bibliotecilor, dar și a fiecăruia e de neconceput fără el. Și, revenind la subiectul cu care începusem, ar avea multe de povestit Eugen Lungu (Vladimir Beșleagă fiind unul dintre confi-

denții acestuia, alături de Busuioc, Druță, Saka), Maria Șleahtițchi (de când Muzeul Literaturii a intrat în noul sediu, Beșleagă era nelipsit la toate întrunirile), Emilian Galaicu-Păun (pe care Beșleagă l-a citit și comentat) și Gheorghe Erizanu (care i-a editat atâtea cărți!), Mihaela Perciun (și echipa de la Europa Liberă, unde Beșleagă avea abonament), Nicolae Leahu (care a ținut să-l facă Doctor Honoris Causa la Universitatea „Alec Russo”), Nicolae Popa, cu care a colaborat și cu care au scris și texte ce trebuie citite împreună, în oglindă... Ar urma un alineat lung cu lista scriitorilor – mai vârstnici sau mai tineri – pe care Beșleagă i-a citit și i-a comentat, dacă nu în public, atunci la telefon, sunându-l pe fiecare pentru a spune ce crede el despre *opusul* acestuia.

Pe de altă parte, deși statul îi acorda onorurile cuvenite unui fost deputat, semnat al Declarației de Independență, președinte al fracțiunii Frontului Popular în primul parlament de la Chișinău ales în mod democratic (eram încă în componența URSS), Beșleagă a fost, pe tot parcursul vieții sale, un *opozant*. A protestat, a ripostat, a fost în conflict cu șefii și cu sistemul. Un automarginal, care nu a căutat să profite de pe urma relațiilor sale cu mai marii zilei, ci a preferat să-și caute de nevoile sale și să semnaleze derapajele. Pe această platformă disidentă a avut polemici cam cu toți secretarii și președinții Uniunii Scriitorilor, cu toți demnitarii, cu tot Centrul (relațiile calde cu actuala președintă se datorează, ca excepție, calității de cititoare de cărți bune a acesteia).

Cu Centrul și Marginea/ marginile, relația e una specială. Era născut nu doar la „mărgioara” românității, cum ar fi spus Matcovschi, ci chiar *dincolo de margine*. Pentru el, un almanah românesc tipărit prin 1942, incluzând poeme și secvențe cu texte de Bălcescu, Eminescu, Coșbuc, Iorga, ca și cele câteva (două? trei?) clase de școala românească eraU o adevărată minune, care avea să-l scoată în lumea marii culturi naționale. Fantastic destin, dar tot al unui *marginal*.

Toate acestea fac parte din Beșleagă al *tuturor celorlalți*. Beșleagă omul de cultură, omul politic, omul protestelor, maestrul, confesorul, conlocutorul. Pe mine m-a interesat întotdeauna scriitorul. Autorul de cărți care îi vor supraviețui destinului pământesc. Produsul pentru care a ajuns să fie atât de apreciat și atât de necesar.

Într-o lectură dinspre biografie și dinspre prezența publică a scriitorului, toate par a fi ieșite dintr-o dorință de a *spune ceva lumii* cu ajutorul literaturii. A vorbi despre trecutul nostru dramatic și dilemele existențiale (*Zbor frânt*, *Viața și moartea nefericitului Filimon* ș.a.); a aminti istoria unui neam aflat în calea tuturor relelor și a unor remarcabile personalități ale acestui neam (epopeea *Cumplita vreme*); a face lumină în documentele din arhivele ascunse (*Mănăstirea Răciula*); a-și povesti biografia, ca fapt particular al istoriei neamului (memorialistica, un serial întreg); a comenta sincer și fără ocolișuri viața noastră cotidiană (jurnalele) etc., etc.

Dar o mare, dacă nu cea mai mare parte din biografia sa de creație este și un *joc perpetuu*, ca toate viețile literare. Un *joc de-a ficțiunea* (deși aici intră și nonficțiunile), *de-a literatură*. Undeva îi reproșa unui mai tânăr coleg, ficționar

și, concomitent, publicist, că face sterile comentarii asupra evenimentelor cotidiene fără să facă (și) literatură în aceste texte. Or vocația de scriitor nu e una de preot sau de misionar, chiar dacă Beșleagă a îndeplinit și aceste funcții. Vocația care l-a propulsat în spațiul public e cea de literat. Și i-a plăcut acestă meserie. Acest *joc de rol*. A scrie de fiecare dată *altceva* și *altcumva* e un principiu pur literar... A șlefui etern modelul absolut înseamnă a fi clasic. A inventa mereu genul și curentul este a fi modern.

Îi plăcea să comenteze cărțile sau textele colegilor, inclusiv ale celor mai tineri, descoperind în ele jocul de imagini (și de imaginație), apreciindu-le ca pe niște *revelații*. Ne telefona și începea cu laudele: *ți-am citit nuvela/ poemul/ eseul...* ai spus foarte bine acolo... dar iată un cuvânt (o frază, o expresie, o afirmație) m-au nedumerit: *ce ai vrut să spui?* Și aici începea deconstrucția, începea critica (și, uneori, polemica). Curgea gărlă informația complementară, potrivită contextului. Îți devenea cititor și coautor.

Notam într-un eseu pentru revista „Semn” că Beșleagă a scris nu doar mult, ci și diferit, acoperind mai multe nișe ale literaturii române din Basarabia: roman (de facturi foarte diverse), nuvele, cărți pentru copii, poezii, eseuri, jurnal, memorii, publicistică, interviuri, texte documentare. Ziceam că dacă toate cărțile basarabenilor ar dispărea într-un cataclism (potop, incendiu ori alt hazard natural sau antropic), dar (la Mălăiești, să zicem) ar fi rămas printr-un miracol doar cărțile lui Beșleagă, prin ele am fi putut reconstitui toată istoria, toată drama și toată comedia literaturii (și istoriei) din acest ținut. Credeam că îl voi impresiona, dar maestrul a trecut ușor peste gloria cu care voiam să-l copleșesc și a zis ceva *mai interesant*, după el: dacă printr-un hazard, cărțile noastre ar fi rupte în file separate, dacă ar rămâne toate fără coperte și ar trebui să le reconstituim din aceste foi împrăștiate, atunci cărțile prietenului Vasile Vasilache vor fi singurele care se vor re-aduna ușor: stilul său este inconfundabil, autorul poate fi recunoscut dintr-o singură pagină citită.

Dar să nu uit (că și eu sunt un egocentrist incurabil) să spun și despre relațiile mele cu Beșleagă. I-am fost primul critic și lui îi plăcea această poveste despre cum îi comentam cartea (era *Buftea*, proaspăt tipărită), eu având vârsta de șase ani: m-am făcut critic, deoarece biblioteca de la Petreni îmi cerea să-i comentez cărțile citite, ca să se convingă că nu le iau degeaba. Fascinația *Zborului frânt* (deși lui Adrian îi place alta, pentru mine a fost revelația absolută: se dovedea că în Basarabia există scriitori care se pliază fără complexe pe modelul Proust sau Camil Petrescu) mi-a deschis pofta pentru cărțile *alor noștri* (până atunci îi citeam doar pe străini, fie în rusă, fie în română, crezând că suntem prea mici și neimportanti pentru literatura modernă de calitate). Dezamăgirile „prozei plate” (nu l-au ocolit nici acestea) și-au găsit explicația mai târziu, când am aflat că ele erau tributul plătit pentru curajul de a ieși din frontul socialist comun, cu *Nefericitul Filimon*. Admirația pentru experiment nu ținea de lecturile exegetice, ci de firea neobosită a *neîmpăcatului meșter*.

Acceptam polemicele cu plăcere și... cu mirarea că le acceptă și el: cum să vorbeascăoul în fața găinii? Cea mai lungă bătălie a fost *războiul întâietății biografiei asupra operei*. Insistam pe autonomia operei și pe biografia pusă între parantezele subsidiarului: dacă te fascinează opera, poți să mergi, complementar, la biografie. Nicidecum invers. Războiul a rămas în suspans, dar adepții biografului deja m-au taxat: oare nu este biografia lui Beșleagă un exemplu că CV-ul contează într-un mod prioritar? Ei, bine, eu mă încapăținez să nu cedez. Marile opere ale lui Beșleagă: *Zbor frânt*, istoria lui Filimon, epopeea despre Miron Costin sunt consecințe ale lecturilor, nu ale biografiei autorului. Pe de altă parte, câți literați cu biografii mult mai impresionante decât a lui Beșleagă avem, dar operă – cât *pajiștea din vârful unui ac* (ca să-l citez pe Mihai Ursachi).

Știa să facă surprize, să ofere cadouri, de la vreo sticlă de coniac de forme sculpturale personalizate, la cărți, desigur. „Știu că în acest an va fi ziua ta, să știi că nu îmi scapi” – zicea când ne întâlneam, iar eu o luam în glumă. Ca să mă telefoneze în ziua anunțată și să-mi spună: „Noi, cu doamna Alexandra, suntem aici, la poalele muntelui – la ce etaj trebuie să urcăm?” Și să vină cu sacul cu merinde culturale (inclusiv „un cadou pentru Adrian”). L-am rugat, acum vreo două decenii, să-mi scrie o postfața pentru coperta volumului *Plăcerea interpretării*. O mai păstrez și acum, dactilografiată pe o foaie deja îngălbenită. Am renunțat însă – cred că Eugen Lungu mi-a spus să nu mă grăbesc – să o pun pe coperta cărții: avea o densitate prea mare de semne de exclamație. Și toate laudele & aplauzele erau *serios argumentate*, astfel încât erai convins nu doar de sinceritatea maestrului, ci și de seriozitatea dovezilor.

Fiecare dintre noi, cititorii lui, a avut câte un *Beșleagă personal* (așa erau *larii* vechilor romani, zei particulari, ai fiecărei case). Îl puteam ruga să povestească despre aventurile tinereții și faptele de disidență culturală ale unor colegi și prieteni (Vasile Coroban, Petru Cărare, Gheorghe Vodă), despre copilăria în Transnistria celor trei ani de administrație românească.

Sau – așa cum, fiind condrumet cu un artist (în cazul meu chiar îi eram condrumet: îl însoțeam la Bălți, unde urma să i se ofere titlul „Doctor Honoris Causa” al Universității „Alec Russo”), îl îndemni să-ți cânte (ție, personal) o arie, o doină sau un cântec de pahar – îl rugam eu pe maestrul să-mi recite (pentru mine, da, că era *Beșleagă al meu*) versurile originale din *Cântecul de seară al călătorului* de Goethe. Și Beșleagă o făcea nu doar cu îngăduință, ci și cu plăcerea artistului, savurând cuvintele unei limbi pe care el (purtând la naștere un prenume german) o învățase din pasiune. Versuri care i s-ar fi potrivit ca epitafor:

*Über allen Gipfeln
Ist Ruh,
In allen Wipfeln
Spürest du
Kaum einen Hauch;
Die Vöglein schweigen im Walde,
Warte nur, balde
Ruhest du auch.*

Odihnă împăcată, deasupra tuturor vârfulilor, Maestre!

Gheorghe ERIZANU

VLADIMIR BEȘLEAGĂ, ȚIPĂȚUL LĂSTUNULUI

Marți, 25 februarie 2025, la ora 16.09, a murit Vladimir Beșlea-gă. A fost unul dintre cei patru magnifici ai literaturii române din Ba-sarabia, care au salvat limba română și onoarea literaturii române de atunci. În anul 1963. Când Ion Druță publica *Balade din câmpie*, prima parte a dilogiei *Povara bunătății noastre*. Dar și în anul 1966. Când au apărut romanele *Singur în fața dragostei* de Aureliu Busuioc, *Povestea cu cocoșul roșu* de Vasile Vasilache și *Zbor frânt* de Vladimir Beșlea-gă.

La 25 iulie 1931, la Mălăiești, raionul Grigoriopol din Republica Autonomă Sovietică Socialistă Moldovenească din componența RSS Ucrainene, se naște, din iubirea dintre Vasile și Eugenia Beșlea-gă, primul și singurul lor copil. Vasile Beșlea-gă, care făcea munci în satul de coloniști germani Kassil, era încântat de gospodăriile coloniștilor. Copilul a fost numit nemțește, Adolf.

Peste câțiva ani, când bunica și mama l-au botezat într-ascuns, preotul ortodox rus din sat a zis că nu botează cu numele catolic Adolf. Și atunci a fost botezat cu numele Vladimir, numele preotului.

În diploma de mențiune pentru suc-cese la învățătură, scrisă în ucraineană, cu portretele aurite ale lui Lenin și Stalin, numele elevului din clasa întâi era Vladimir Beșlea-gă. Copiii îi ziceau Adik.

Vasile Beșlea-gă a fost arestat într-o noapte de februarie 1944 de soldații nemți. Era o listă cu vreo doisprezece bărbați din sat bănuți că au legături cu partizanii. Au fost duși și interogați la Tiraspol. Vasile Beșlea-gă a fost singurul dintre ei care a scăpat cu viață. Și-a demonstrat loialita-tea față de trupele germane cu numele feciorului, Adolf.

Un bărbat pleacă din casă, când se desparte de nevastă, doar cu patefonul. În una din plecări, Vasile Beșlea-gă a luat într-o mână patefonul și în cealaltă pe Adolf. La poartă i-a oferit o opțiune fe-ciorului. „Mergi cu mine sau rămâi cu mamaia?!” Adolf a preferat să rămână cu mama. Supărat, tatăl i-a dat cu patefonul în cap. De atunci, Vladimir Beșlea-gă a început să prețuiască muzica.

În 1941, Stalin ordonase ca toți locuitorii din apropierea frontului să ardă casele, grânele și să se retragă în interiorul țării. Familia Beșlea-gă a ajuns până aproape de Odesa. Nemții au mers cu mult în adâncul teritoriului URSS. Atunci au decis să se întoarcă acasă. Mergeau pe jos. Un cami-on german i-a ajuns din urmă. A oprit. A coborât un soldat german. L-a mângâiat pe obraji pe Adolf. „Malenkii bolșevik?!” Și, bucuros că a văzut un bolșevik mic, s-a urcat în mașină și a plecat.

În 1944, când trupele germane se re-trăgeau, unul dintre soldații cazați în casa Beșlea-gă i-a zis băiatului să aducă niște apă. Băiatul s-a făcut că nu înțele-ge germana. Soldatul i-a pus căldarea în mâini și, cu un șut în spate, i-a explicat germana.

Vladimir Beșlea-gă și-a pregătit adevă-ratul debut cu o întârziere de peste zece ani. A fost nevoit să recupereze lecturile fundamentale din literatura română și universală, lecturi pe care Labiș le-a avut

filesc. Le lua de pe raft. Beșlea-gă le-a căutat în locurile ascunse și periculoase ale unui regim opresiv, dominat de proletkultism.

A încercat să-și scrie teza de doctor pe romanele lui Liviu Rebreanu (alt mare prozator român care a fost nevoit să recu-pereze limba română la 18 ani). N-a putut-o duce la capăt. Dezghețul lui Hrușciiov se încheia.

În 1959, în numărul din septembrie al revistei „Chipăruș”, apare articolul *De ce suntem limitați (mărginiți)*. CC al PCM califică articolul drept text cu „nua-nță antisovietică și naționalistă”. Aproape toți lucrătorii revistei sunt concediați.

În aprilie-iunie 1965, Vladimir Beș-lea-gă scrie romanul *Țipătul lăstunului*. Romanul a apărut în revista „Nistrul”. În 1966, romanul avea să apară la editura didactică Lumina cu titlul *Zbor frânt*. Celelalte romane basarabene ale anului 1966 (*Singur în fața dragostei*, *Povestea cu cocoșul roșu*), dar și *Balade din câmpie* (1963) apăreau la Editura pentru literatură Cartea Moldovenească.

În 1969-70, redactează romanul *Noaptea a treia*, care are tangențe cu *Zbor frânt*. Este propus revistei „Nistrul” (ca un prim filtru al cenzurii). Romanul este respins. Avea să apară cu titlul *Viața și moartea nefericitului Filimon sau Anevoioasa cale a cunoașterii de sine* în 1988, anii Peres-troikăi, fiind singurul roman de sertar al literaturii basarabene. Vladimir Beșlea-gă recunoaște: dacă scria și al treilea roman la aceeași intensitate, atunci – fizic, biolo-gic – organismul nu rezista. Dintr-un in-stinct al autosalvării, inconștient, a ales o altă orbită pentru celelalte cărți. Ca scriitură, a fost o involuție.

Vladimir Beșlea-gă, la Seara Beșlea-gă de la Librăria din Centru din 14 noiembrie 2013, și-a asemănat destinul cu mârțoaga din piesa lui George Ciprian *Omul cu mâr-țoaga*. Cel care paria mereu pe mârțoagă până la urmă a câștigat. Caii victorioși și mai arătoși s-au mai împiedicat pe parcurs, au căzut, s-au pierdut.

Vladimir Beșlea-gă, la Seara Beșlea-gă, l-a apreciat pe Ion Druță.

Scriitorul ieșean Luca Pițu l-a numit pe Vladimir Beșlea-gă „BestȘlea-gă”.

Aureliu Busuioc, pe timpuri, îl dezmier-da cu Volodia. Cu accentul pe *i*.

Lucia ȚURCANU

CRENGILE, RĂDĂCINILE...

Interесată de ce s-a scris despre Mihai Eminescu în Basarabia sovietică, am descoperit, în nr. 6 din 1964 al revistei „Nistrul”, într-un dosar tematic dedicat poetului, în care semnau și Andrei Lupan, Em. Bucov, P. Darienco, M. Sadoveanu, Al. Vlahuță, I. Balțan, G. Meniuc, A. Strâm-beanu, Gr. Vieru, L. Damian, Arh. Cibotaru, A. Busuioc, H. Corbu, Ion Osadcenco, Lazăr Ciobanu, un articol al lui Vladimir Beșlea-gă – *Dragoste și recunoștință*. Textul va fi inclus mai târziu, cu mici redactări, în volumul *Suflul vremii* (Literatura Artis-tică, 1981), cu titlul *Raza geniului*. Atrag atenția în acest eseu nu atât notele confe-siv-evocative de la început („Într-una din diminețile viorii de iunie, întors la casa părintească, am ieșit în grădină să mă plimb printre stropii diamantini de rouă, tremurând pe frunze, și să mă las iarăși furat, ca altădată, de trilurile măiestre ale privighetorilor în nucul cel înalt, care sprijină pe vârful lui cerul...”) și nici liris-mul ușor exaltat al frazelor de încheiere („Când vreau să mi-l închipui pe genialul poet, îl văd înălțându-se deasupra acestui pământ, ca un uriaș, cu ochii privind în zare plini de visuri, cu fruntea albă, grea de gânduri, iar la picioarele lui se așterne marea, cu mii și mii de valuri zbuciumate, codrii seculari fremătând în taină și luna tremurând pe ape...”) – aceste secvențe alcătuind rama poetizantă a textului –, ci perspectiva din care este comentată poezia eminesciană și corpusul de texte analizate.

Pornind de la o comparație nu neapărat inedită, dimpotrivă, chiar statornicită în imaginarul colectiv, Vladimir Beșlea-gă face distincția dintre antume și postume, punându-le în valoare pe cele din urmă: „«Bunelu-meu spunea că un copac cât crește în înălțime, atâta crește și în pă-mânt...» Mi-am adus aminte de această vorbă a mamei, auzită de ea din bătrâni, când am comparat numărul poeziilor pu-

blicate de Eminescu în timpul vieții cu cele ce au văzut lumina după ce a părăsit această lume. Și am încercat iarăși aceeași uimire ca atunci când am auzit vorba mamei. Marele nostru poet mi-a apărut ca un arbore gigant, ce-a crescut de trei ori în adâncime și doar o dată în afară, de aceea nicio furtună a vremii, oricât de mare, nu-l va putea smulge și doborî”.

Nimic inedit în această abordare, s-ar putea zice, or, se știe, între 1939 și 1963 apăruseră cele șase volume de *Opere* în-grijite de Perpessicius, dintre care volu-mele IV și V erau dedicate postumelor. Neașteptată și relevantă pentru felul de a fi al scriitorului și cercetătorului (și chiar al cetățeanului!) Vladimir Beșlea-gă este selecția textelor pe care le comentează. Citez secvența care alcătuiește miezul ese-ului: „Într-una din poeziile postume poetul exclamă: «O, norilor, norilor,/ Ști-veți voi, oare,/ De ce rămân atâtea-n veci,/ Și numai omul moare?». Este o întrebare pe care și-o pune orice om care gândește. Poetul și-a pus-o în versurile acestea scrise la treizeci de ani, cu toate că răspunsul și-l dăduse încă la optsprezece ani: «Lumea toată-i trecătoare,/ Oamenii se trec și mor /.../ Numai poetul /.../ Trece peste nemărginirea timpului»... Moartea fizică este inevitabilă pentru orice individ, ne spune poetul și aceasta îi provoacă o profundă tristețe... Astăzi noi întâlnim un alt Eminescu decât cel canonizat pe vremuri. Poetul spune: «Nu vezi că deși chipu-mi arată-a fi de gheață,/ Un vis al meu căldura-i, lumina și viața?» Iar răspunsul la întrebarea cum poate evita omul acel inexorabil sfârșit apare de numeroase ori în poeziile lui, într-un vers de o formă aproape invaria-bilă: «O, eu nu cer norocul, dar cer să mă învăț/ Ca viața-mi preț să aibă și moartea s-aibă preț...» /.../ Viața poetului a fost o dăruire fără rezerve vocației sale, și e pentru tineretul nostru un strălucit model de urmat. Lui, tineretului, îi adresa el ur-mătoarele versuri: «Da, la voi se-ndreaptă cartea-mi,/ La voi, inimi cu aripe»”. Sunt citate versuri din cinci poeme, fără a se indica vreun titlu, cel puțin, acolo unde e cazul. Să fie oare doar o omitere din economie de spațiu?

Așadar, din ce postume eminesciene citează Vladimir Beșlea-gă? *Cu pânzele-atâr-nate* (1880), *Numai poetul* (1868), *Confe-siune* (1874), *O stingă-se a vieții...* (1879), *Aducând cântări mulțime* (1874). Curioasă este însă nu selecția în sine, ci faptul că niciunul din aceste texte nu fusese inclus în vreun volum de Eminescu publicat la Chișinău până în 1964 (nici în *Poezii* din 1954 sau 1956, nici în *Lirică* din 1957). Abia în ediția în patru volume de *Opere* alese din 1971, sunt incluse patru din cele cinci postume, *Confesiune* fiind reabilitată mult mai târziu. Prin urmare, în 1964, scriitorul de la Chișinău, transnistrean de origine, lucra cu și cita din ediția Perpessicius a *Opere*-lor eminesciene (toate cele cinci postume citate sunt în volumul IV, din 1952). Și, probabil, tocmai din această cauză nu indica titlurile poemelor comentate.

Ce însemna acest gest al lui Vladimir Beșlea-gă? Act de subversiune. Sabota-re a clișeeilor. Curiozitate intelectuală. Onestitate în cercetare. Pledoarie pentru temeinicie. Acesta era Vladimir Beșlea-gă la vârsta de 33 de ani. Așa a fost până pe 25 februarie 2025. A construit temeinic și a întărit rădăcinile, astfel încât crengile să reziste oricărei furtuni.

IN MEMORIAM MIHAI BACINSCHI (30 MARTIE 1948 – 15 APRILIE 2025)

Cu adâncă durere am aflat vestea despre trecerea la cele veșnice, pe 15 aprilie 2025, a artistului plastic Mihai Bacinschi – pictor, grafician, redactor artistic, una dintre cele mai marcante personalități ale artei grafice din Republica Moldova.

Născut la 30 martie 1948, Mihai Bacinschi a fost vreme de peste o jumătate de secol un neobosit făuritor de frumusețe și expresivitate vizuală în slujba cărții. A ilustrat și a conceput imaginea grafică a sute de volume, devenind, în timp, un reper al eleganței și al rafinamentului în arta editorială din Republica Moldova.

Lucrările sale se disting prin atenția meticuloasă la detalii, prin echilibrul compo-zițional al elementelor de pagină, printr-o armonie subtilă între text și imagine, între ideea cărții și expresia ei plastică. Grație acestei alchimii, cărțile purtând semnătura grafică a lui Mihai Bacinschi se impun imediat prin individualitatea designului grafic.

Activitatea sa de trei decenii în cadrul Editurii Arc, în calitate de grafician și director artistic, a modelat identitatea vizuală a instituției și a influențat, prin exemplu, stan-dardele grafice ale întregului sector editorial din Republica Moldova. Seria de albume „Maeștri basarabeni din secolul XX” (în 14 volume), concepută de Mihai Bacinschi, a devenit o lucrare de referință în domeniu, fiind distinsă cu Premiul Național în anul 2015.

Membru titular al Uniunii Artiștilor Plastici din Moldova din 1988, laureat al Pre-miului Național (2015), Mihai Bacinschi a fost și un prieten apropiat al scriitorilor. Prin opera sa grafică el a sprijinit, a însoțit și a înnobilat literatura.

Uniunea Scriitorilor din Moldova își exprimă profunda tristețe în fața acestei pier-deri ireparabile. Transmitem sincere condoleanțe familiei îndurerate, colegilor de la Editura Arc, tuturor celor care l-au cunoscut și prețuit.

Dumnezeu să-l odihnească în pacea Sa luminată.

Uniunea Scriitorilor din Republica Moldova

VLADIMIR BEȘLEAGĂ ȘI VIAȚA ACADEMICĂ

FRAGMENT DINTR-UN INTERVIU MAI MARE, REALIZAT DE **NINA CORCINSCHI** CU **VLADIMIR BEȘLEAGĂ** ÎN 2024, CU PUȚIN TIMP ÎNAINTEA DISPARIȚIEI SCRIITORULUI.

NINA CORCINSCHI: Maestre Vladimir Beșleagă, ne bucurăm că ați acceptat să veniți la Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu Hasdeu” pentru a discuta despre literatura română din Basarabia, mai exact, despre aspectele mai puțin știute ale acesteia. Sunteți un reformator în proză, un excepțional om de cultură, un spirit de mare rectitudine morală, cu alte cuvinte, un reper uman și intelectual. Mereu vă vedem la evenimente culturale, sunteți foarte conectat la pulsul literaturii, cunoașteți din interior procesele literare mai vechi și mai noi. Iar noi suntem privilegiați să vă avem aproape, să beneficiem de experiența dumneavoastră. Vă rugăm să ne povestiți despre oamenii care au fost, despre cei care au pus pietrele de temelie ale literaturii și ale filologiei postbelice. Știu că ați fost cândva angajat al Institutului de Filologie. În cercetare, ați debutat, probabil, în calitate de doctorand, când scriați o teză despre Liviu Rebreanu. Am auzit câte ceva despre acea perioadă. Abia aștept să ne povestiți cum a fost „parcursul dumneavoastră academic”, ca să dau un clișeu „de-al casei”, ce-ați făcut și cum v-ați simțit la institut?

VLADIMIR BESLEAGĂ: Mulțumesc pentru invitație și pentru ocazia de a împărtăși din ceea ce am trăit, am cunoscut, că ar fi păcat să se piardă în neant. Și eu aștept ca cineva dintre colegii mai în vârstă să realizeze o istorie culturală a literaturii, că asta este la fel de interesant și valoros ca și literatura sau operele propriu-zise. Și acum, ca să fiu mai aproape de ceea ce mi-am propus eu sau ca să fac o introducere, aș vrea să menționez câteva detalii pentru început. Pentru început, că iată, a binevoit bunul Dumnezeu că ne aflăm în Săptămâna Mare, în Săptămâna luminată a Paștelor. A vrut Dumnezeu să am o viață mai lungă decât a altora, mai plină de evenimente. Și când am ajuns la această vârstă și am făcut o încercare de recapitulare a ceea ce a fost și am trăit, am văzut că au fost lucruri colosal de interesante, despre care eu am scris cărți și le-am publicat. Dar a rămas ceva în afară, neexprimat. Și asta ar fi ceea ce au fost actorii epocii, scriitorii, colegii ca autori, dar și ca simpli oameni. Pentru că una este opera și alta este omul. Foarte rar se întâmplă în practica literară să coincidă opera cu omul. Foarte rar. Și am descoperit în acea atmosferă și la acele personaje lucruri foarte interesante și amuzante, pentru că eu vă spun așa: la vârsta pe care am atins-o, m-am pricopsit cu două amante. Dacă în viața mea am avut unele, altele, ultimele două amante se numesc: Chiorănia, pentru că am pierdut vederea și nu mai pot să citesc, și Surzenia, pentru că am pierdut auzul. Prima îmi stă pe umărul drept, iar cea de-a doua, pe umărul stâng. Așa că am două amante la vârsta mea, de mare frumusețe, care mă însoțesc peste tot. Dar în ultimul timp se mai furișează o amantă de la spate, se bagă aici, după guler, și se numește Uitucenia. Uitarea. Dar vezi cum se întâmplă pe lume? Dumnezeu ia și Dumnezeu dă. Dacă mi-a luat din vedere și mi-a luat din auz, mi-a lăsat memoria, mi-a lăsat vocea și eu pot să memorez și să recapitulez viața și tot ce a fost și pot să exprim prin cuvinte.

N.C.: Prima amantă a fost totuși literatura. Cum v-ați îndrăgostit de scris, ce-a fost mai întâi, poezia sau proza?

V.B.: Eu am început prin a scrie versuri. Și când am venit la universitate student, am întâlnit un coleg care scria și el versuri și venea dintr-o zonă mai favorizată lingvistic și literar ca a mea. Și eu am fost așa de surprins și am zis că așa poezii n-am să scriu, că el e tare citit, e tare cultivat. Și am trecut la proză. Dar în secret am rămas în suflet cu dorința de a scrie versuri. Și toată viața, ceea ce am simțit eu mai sfânt și mai curat și mai adânc, am fixat în rânduri, dar nu atât în vers clasic, cât în vers liber. Și iată al doilea moment pe care vreau să-l spun ca introducere și ca intrare în dialogul nostru. Este așa, la vârsta asta.

Mi-s atâta de departe și atâta de străine și lumea care a fost, și viața ce-am trăit, că nu îmi rămâne decât să mai plătesc o moarte. De aceea sunt, pe zi ce trece, tot mai trist. Am scris aceste rânduri și le-am uitat. Pe urmă le-am regăsit și iar m-am uitat la ele, apoi le-am ascuns din nou. Și, la un moment dat, am zis: Băi, dar de ce să mă tem eu de acest sfârșit? Dar de ce să nu fiu eu vesel, optimist, luminos? Și am modificat ultimul vers așa: *Mi-s atâta de străine și atâta de departe. Și lumea care a fost, și viața ce am trăit, că nu, nu îmi rămâne decât să mai plătesc o moarte. De ce ea? Tot mai des mă apucă un răs trăsnet. În loc de trist, mă apucă un răs trăsnet.* Și când am descoperit această soluție, această turnură, această ieșire, m-am iluminat și am zis – da! Și am început să recapitulez viața mea de la naștere, cât am ținut minte. A mea și a colegilor mei. Și ce-am făcut? Am descoperit în lumea literaților sau a oamenilor de litere lucruri extraordinar de interesante, pe care nu le-a scris nimeni și nu le-a fixat nimeni. Dacă e vorba să ne referim la procesul literar postbelic, eu am concepția mea, nu știu dacă alții vor accepta-o sau nu. Ea are trei sau patru etape. Prima este etapa sau perioada proletcultistă, de la patruzeci și patru sau patruzeci și cinci până la moartea lui Stalin. Pe urmă vine perioada liberalizării, de la moartea lui Stalin, până la anul șaizeci și opt.

N.C.: De ce șaizeci și opt?

V.B.: Pentru că din șaizeci și opt a pornit iar satârul cenzurii și a ținut până la începutul anilor optzeci, cu perestroika, când a apărut la noi grupul de optzeciști și noi ne-am sincronizat perfect cu optzecismul românesc din țară. Pe urmă a venit perioada perestroikăi și s-a terminat cu cenzura. Dar asta ar fi ca un fel de introducere la introducerea mea. Dar ceea ce vreau eu să expun aici ar fi două momente: primul moment sau episod, sau nu episod, dar tronson sau traseu de viață, sau așa ceva, a fost cum am activat eu în cadrul Institutului de Filologie; și al doilea, cum s-a întâmplat și când am făcut eu prima vizită la Uniunea Scriitorilor.

N.C.: Foarte bine! Povestiți-ne cum a fost la Institut.

V.B.: Deci s-a întâmplat așa. La începutul anului șaizeci eu eram șomer, expulzat de la revista „Chipăruș” pentru un eseu, un pamflet. Dar, înainte de a fi expulzat de la revista „Chipăruș”, am fost expulzat de la universitate, de la doctorantură, pentru că eu am studiat proza românească, am lucrat la teza Rebreanu, care pe urmă a fost rebutată și n-am mai încheiat-o. Am plecat de acolo și am aterizat la „Chipăruș”. Pe urmă s-a întâmplat acel eseu. Ce era în acel eseu? În acel eseu eu enumeram o serie de cărți. O serie de titluri de cărți care reprezentau întreg arealul literaturii române. Nu numai cea din Moldova tradițională sau istorică. Atunci s-a editat, după anul cincizeci și șase, literatura română; s-a editat Caragiale la noi, s-a editat Coșbuc, s-a editat *Cântarea României* și altele. Și eu, acolo, în acel eseu, făceam o remarcă care n-a plăcut regimului, ideologilor. Spuneam, dar de ce nu este editat Vlahuță cu *România pitorească*? Pentru că așa și pe dincolo. Pe urmă, spre sfârșit, formulam așa: am mai spune noi și multe alte păcate. Dar cum se numea eseul? Eseul se numea așa: *Unele considerații asupra unor considerații de critică și istorie literară*. Și, spre sfârșitul textului, spuneam că am mai adăuga noi și altele, dar vezi că suntem limitați. Și pe urmă luam între paranteze, spuneam „mărginiți”, pentru că atunci erau persecutați toți termenii care sunau românește. Doamne ferește să folosești! Și eu am făcut o ironie și asta mi-a fost imputat, a servit ca argument să fiu scos în prăjină la plenara din cincizeci și nouă, alături de Coroban, alături de Cărare, alături de Gaisaniuc. A fost un jurnalist, scriitor Gaisaniuc, care a scris critici colosale despre colhozuri. L-au beștelit rău acolo. Acolo Meniuc s-a produs magistral, că el a fost acuzat în calitate de redactor-sef la revista „Nistrul”. El a schimbat denumirea din „Octombrie” în „Nistrul” și a editat o revistă panromânească. Da, acolo se publicau materiale din toate zonele literaturii române. Acolo s-a produs – azi este uitat – Nicolae Romanenco, redactor adjunct la „Nistrul”. În colegiul de redacție mai era Ion Vasilenko. Ce interesant că în acea revistă a fost o replică a lui Romanenco de vreo șase-opt rânduri la un articol din „Comunistul Moldovei” care îi acuza pe literați, pe

istorici și critici literari, că promovează ideologia feudală. Și acest Romanenco, om de mare cultură și de mare curaj, a avut îndrăzneala să-i dea o replică „Comunistului”. Îți închipui? Doamne ferește, nu se poate așa ceva! Cum așa? Era revistă de partid, toate chestiile astea. În fine, iată, după ce am fost eu expulzat de la „Chipăruș”, am umblat pe drumuri și s-a găsit un suflet bun, un coleg care activa instructor la Comitetul Central. A pus un cuvânt pentru mine. Mi-a zis: „Du-te, măi, că îmbli degeaba”, că eu de acum aveam familie, aveam copil, trebuia să am grijă. „Du-te, că la Academie se știe că tu ai susținut examenele de candidat în științe, o să te primească.” Și m-au primit. Nu țin minte cine era. Probabil că totuși era Vărțean. Vărțean, care fusese conducătorul meu după ce l-au expulzat pe Coroban în cincizeci și șapte. L-au numit pe Vărțean. Dar cu Vărțean am avut o întâmplare haioasă, foarte haioasă, că, periodic, acești conducători științifici urmau să vină la Consiliul Științific al Universității, să facă dare de seamă despre cum lucrează doctoranzii lor. Și el odată îmi telefonează și zice: „Măi, să vii acolo, că poate să mă întrebe ceva pe mine”. Și eu vin și îl aștept pe hol. Dar el întârzie și, când intră pe ușă, de departe, mă vede și îmi strigă așa: „Băi, Beșleagă, băi! Dar ce mai scrie Rebreanu cela al tău? Că pot să mă întrebe”. Da’ eu zic – ce scrie Rebreanu? E mort din patruzeci și patru. Uite ce absurdități! Asta a fost conducătorul științific.

N.C.: Dar el a acceptat totuși tema. I-a plăcut lucrarea dumneavoastră?

V.B.: Eu am scris introducerea și primul capitol. Și i l-am dat lui să-l citească, să văd ce spune. L-a ținut un an de zile și nu mi-a spus niciun cuvânt. Dar eu, între timp, am făcut cercetare în mod serios. Am muncit în bibliotecă, inclusiv la Cernăuți, inclusiv la Moscova, în Biblioteca de Limbi Străine și în Biblioteca Centrală, aici, la Chișinău. Am făcut studii serioase pentru că în anii de studenție studii n-am avut. Atunci era totul ideologizat, erau chestii-parachestii. Eu am început doctoratul în cincizeci și cinci, toamna, și nu am reușit să-l termin până în cincizeci și opt. Intervenise ceva. Locuiam la cămin, dar căminul nostru, căminul în care locuiam era unul vizavi de pușcărie. Și cine vine? Citație la judecătorie, la judecată. Și un coleg vede citația și vine și mi-o aduce. Băi, Beșleagă, tu ești chemat la judecată. Eu is cum? Judecată? Da. Cu ce? Cu ce ocazie? Dar pentru ce? Dar ce am făcut eu? Ce am făcut eu? Ce să mai zic? Nu știam nimic. M-am speriat, m-am alarmat. Dar ce era? Vorba e, doamnă Nina, când am devenit eu student în cincizeci, n-a trecut nici o lună de zile și tatăl meu a fost arestat. Arestat, că el era contabil într-o cooperativă de consum. S-au descoperit acolo niște lipsuri, dar atunci funcționa o lege draconică, stalinistă, că, pentru un știulete de porumb luat de la colhozul de câmp, îți dădea de la opt la zece ani. Și au fost trecuți la categoria de infracțiune în grup: președintele cooperativei, contabilul-sef, încă un contabil ajutor, patru erau și au fost judecați. Ei doi, câte douăzeci de ani, iar ceilalți câte cincisprezece ani. Și eu abia stăteam, cum se zice, ca frunza pe apă, să nu mă ia și pe mine. Dar nu m-au atins, pentru că eram eminent. Am venit de la școală eminent, la universitate am venit cu medalie de aur. Am fost admis fără examene. Și, când colo, cineva îmi spune că „Măi Beșleagă, iaca ți-o venit citația la judecată!” Ei, ce să fac, mă duc la judecată. Dar, înainte de asta, să mai spun cum am umblat prin toate pușcăriile Chișinăului să-l caut pe tată-meu. Cum nu a vrut să ne vorbească tata, în sfârșit. Și mă duc la judecată, la Judecătorie. Dar de dimineață judecătorii nu vin. În sfârșit, vine ora nouă. Apar și eu, intru și spun: „Iaca, m-au chemat”, dar pentru ce chemat? Dar acela citește, citește și zice: „Dar de ce nu eliberezi căminul?” Asta mi-au găsit-o. Nici nu m-au prevenit, nici nu mi-au spus. De ce nu eliberezi căminul? Dar nu numai eu. Acolo au mai fost și alții citați și nu se știa de ce și pentru ce. Unul era care spunea: „Oare ce am făcut eu de m-au chemat la judecată? Eee, mi se pare că eu m-am sfădit cu vecina”. Și, în felul ăsta, am încheiat, cum ziceam, doctorantura prin judecată. Dar dacă n-aveam unde să locuiesc o vreme, până mi-am găsit o gazdă, pe strada 28 iunie, numărul douăzeci și opt, gazdă mi-a fost Gheorghe Dodiță, un coleg de la universitate. Veneam la cămin seara, toată ziua umblam prin oraș, seara veneam la cămin, intram pe fereastră și dormeam la un coleg care avea pat liber. Asta

POEZIE

CU OCHII
LA CER
DE CASSIAN MARIA SPIRIDON

CASSIAN MARIA SPIRIDON (9.IV.1950, IAȘI), POET ȘI ESEIST. PARTICIPANT LA MIȘCAREA REVOLUȚIONARĂ ANTICOMUNISTĂ, PE 14 DECEMBRIE 1989 ESTE ARESTAT DE SECURITATE ȘI ELIBERAT PE 22 DECEMBRIE. A DEBUTAT CU VOLUMUL DE POEZIE „PORNIND DE LA ZERO” (EDITURA JUNIMEA, 1985; EDIȚIA NECENZURATĂ A CĂRȚII A APĂRUT ÎN 2015 LA EDITURA CHARMIDES). A PUBLICAT PESTE 50 DE VOLUME DE POEZIE, ESEISTICĂ ȘI PUBLICISTICĂ, CELE MAI RECENTE FIIND: „PIETRE ALBE, PIETRE NEGRE, PIETRE ROȘII...” (EDITURA CARTEA ROMÂNEASCĂ, 2022), „EMINESCU, OPINII ECONOMICE” (EDITURA HOFFMAN, 2023), „POETUL NOPTII ȘI MITUL LUCEAFĂRULUI” (EDITURA JUNIMEA, 2023), „SOLOMON MARCUS ȘI LIMBA PERFECTĂ” (EDITURA JUNIMEA, 2024), „CU O BUFNIȚĂ PE UMĂR” (EDITURA JUNIMEA, 2025).

DIRECTOR AL REVISTEI „CONVORBIRI LITERARE”, FONDATOR ȘI DIRECTOR AL REVISTEI DE CULTURĂ POETICĂ „POEZIA”, PREȘEDINTE AL USR – FILIALA IAȘI. DEȚINE NUMEROASE PREMII PENTRU CREAȚIA SA, ÎNTRE CARE DOUĂ PREMII ALE UNIUNII Scriitorilor din ROMÂNIA PENTRU ESEU, PREMIUL „MIHAI EMINESCU” AL ACADEMIEI ROMÂNE PENTRU POEZIE, PREMIUL UNIUNII Scriitorilor din GRECIA PENTRU CARTEA „ANUL CÂINELUI”, PREMIUL NAȚIONAL „MIHAI EMINESCU” PENTRU JURNALISM.

TRADUS ÎN PESTE 20 DE LIMBI. ESTE CETĂȚEAN DE ONOARE AL MUNICIPIULUI IAȘI ȘI DEȚINĂTOR AL MEDALIEI MERITUL CULTURAL ÎN GRAD DE COMANDOR.

UN VIS

să fii fluture
precum un filozof chinez
să îți deschizi aripile
spre a oferi întreaga ta splendoare
tot sufletul
alcătuirea ta
atât de fragedă
un planor
ce-ntotdeauna
este pregătit de zbor

când
ca la comandă
la un semnal ceresc
îți aduni aripile
una lângă alta
lipite
fără de fisură
se profilează tăietura ta-n lumină

să fii fluture
îmbrăcat în negru
cenușiu și alb

să ai aripi
să zbori doar primăvara
să fii încrezător
să-ți lași firavul trup
cu totul la vedere
e un curaj pe care
doar ghilotina
îl poate egala

CU OCHII LA CER

o pasăre cuprinsă de foc
nu renunță la zbor
toată
cu aripi cu cioc
se înalță
însoțită de flăcări
nu se lasă nicicum
mistuită
are ciocul larg deschis
ca în copilărie
când își aștepta hrana
iar haina ei e tot mai fierbinte

cu picioarele îngropate-n jăratec
rămâne cu ochii la cer

* * *

sunt un călător care a prins trenul
unul din care nu se coboară
privesc pe fereastră
trenul pufăie lent
dar nu pleacă

gara/ peronul
tufișurile stâlpilor felinarele
pădurile lacul
toate trec prin fața ochilor
din ce în ce mai repede
și mai repede
fără odihnă
trenul pufăie

aș putea să cobor
aș vrea
apăs mânerere/ diverse butoane
dar ușile nu se deschid
sunt etanșe
una cu pereții de fier

e un tren personal
cu un singur călător

îngustă-i cărarea

stau în locul unde continentele se privesc
de aproape
despărțite de-o îngustă cărare
de ape
stâncile par să-și comunice în limbajul secret
transmis din pleistocen
când încă erau împreună

trec prin strâmtoare
vase cu oameni/ cu mărfuri diverse
cu arme animale și păsări
trec din mare-n ocean
și revin
din apa cea mare
în marea ce spală trei continente

îngustă-i cărarea pe care
mare și-ocean își dau întâlnire
păstrându-și hotărât diferența
prin nuanțele lor

STELELE REFUZĂ

în marele oraș
cu mugete strunite
fără de claxoane
doar stinsul semnal electric
te miști grăbit

în jur femeii bărbați
copiii tot mai rar se arată
cu pași mărunți
tu calci
pe ierburi și jăratec
îți sunt picioarele-nghețate
și stelele refuză
să mai cadă

LA PLECARE

oho! ce repede se înalță
în grădini/ pe haturi
și-n toate locurile pline de pământ umed
mângâiat de razele lungi
uneori mai fierbinți
decât o declarație de îndrăgostit
lujerii plini de verdele palid
al dimineții
și ce ușor sunt speriați
de primele vânturi
pe care zodia hibernală
la plecare
încă le flutură

* * *

când te cuprinde frigul
și carnea înfrigurată arde între ghețuri
ți-e inima apărătoare
trimite armate roșii și albe
prin venele în care viața
își despică drum

când te cuprinde frigul
și ai doar pielea adăpost
te înalți precum o pasăre
dornică să ciugulească
din apele cerești

departe îți rămâne gândul

* * *

două capete culcate
cu fața la cer
între ele
două guri de foc
ale vulcanului cuprins între nouri de ceață

soarele
cu strălucitoare degete
mângâie/ la apus/
oglanda calmă a mării

înaintezi prin apa sărată
tireniană
sub aversa ce-și impune prezența
cu mici și dese erupții
pe creștet picăturile
își scriu alfabetul
de neînțeles pentru cei fără inimi

o mare ca de cenușă
sub nouri în diverse așezări
una vulcanică
prin care se-mbogățește și plaja
fierbinte cândva
sub erupții
îngăduitoare și blândă acum
sub pașii trecătoarei mulțimi

MANTRĂ

sunt străzi pe care le-am părăsit
sunt altele pe care nu voi mai trece
și nenumărate vor rămâne pentru totdeauna
necercetate
sunt unele pe care aș vrea să mă întorc
dar nu e cu putință să le mai aflu
și câte altele care nici nu știu că există
încă m-așteaptă

nu voi mai străbate
ulița din pierduta mea copilărie
tălpile nu vor mai păși
prin praful fierbinte
al primilor ani

MANTRĂ

sunt reci
cele în care se nasc semințe
aducătoare de viitoare generații
stau în suspendare
între a fi și noapte

cum/ cine provoacă germinarea
instincte care îndeamnă
din adâncurile inimii
avalanșele de neoprit
care în ritmul lor urmează
povestea nesfârșită
după
generații se înalță
din piatră din arbori
din cumulus de ape
uitată părea lira
din care să vibreze viața

SCRIITORI TINERI

ULTIMA NOAPTE SAU DESPRE CĂSĂTORIE

DE FELICIA GREEN

FELICIA GREEN (PSEUDONIMUL FELICIEI NEGRU, N. 5 DECEMBRIE 1995 ÎN S. JEVRENI, CRIULENI) A ABSOLVIT LICEUL ÎN OR. CRIULENI, DUPĂ CARE A URMAT FACULTATEA DE FILOSOFIE ȘI ISTORIE A USM. A PUBLICAT POEZIE ȘI CRONICI LITERARE ÎN REVISTA „TIMPUL DIN ROMÂNIA”, EDIȚIA DE CHIȘINĂU, ȘI ONLINE PE „PLANETA BABEL”, „HAIMANALE LITERARE”. A LUAT PREMIUL CASEI DE POEZIE „LIGHT OF INK” ÎN 2024. ESTE REDACTOR LITERAR LA BIBLIOTECA NAȚIONALĂ A REPUBLICII MOLDOVA ȘI LA EDITURA ȘTIINȚA. URMEAZĂ SĂ DEBUTEZE LA EDITURA PRUT, ÎN COLECȚIA „PULSAR”, CU VOLUMUL DE POEME „AȘA NU SE MAI POATE”.

noiembrie. noapte. noapte ploioasă. întuneric pe străzi, întuneric în suflet, noapte în minte. la colțuri de străzi se aprinde câte un bec. s-aprinde vreo lumină și în mine? vreo speranță? speranță și încredere că merg pe drumul drept? că omul căruia mă dedic este cel ales corect ori dat corect de sus? un frig. o singurătate. o pustietate. o confuzie. o disperare ascunsă sub straiile mele de noiembrie. o femeie ascunsă în mine, sub tone de emoții netrăite, refulate, prigonite, neînțelese, nedescifrate, ignorate.

noapte. noiembrie. solitudine și singurătate. o tristețe urlă în adâncurile mele. ploaie. aș fi străbătut păduri ca să-l vad, femeie naivă și dependentă. femeie oarbă și infantilă. femeie disperată și pierdută. și câte astfel de femei n-am întâlnit?!

noapte. ploaie. casă părintească. pustietate. un scaun mic din lemn scos în fața casei. m-așez. nucul de lângă poartă mai are frunze verzi. câinele stă covrig în cușcă. din streășină picături mari și grăbite lovesc asfaltul. un frig ce te strânge în brațe și te înțepenește. am prins trei decenii, cu mii de seri, cu mii de ploii, cu multe ierni și multe friguri. dar sunt unele ploi și unele friguri care te-apasă mai mult, mai tare, acolo unde te doare. și te-nvelesc c-o plapumă a nefericirii. ca și-n noaptea ceea din aprilie, când am ieșit. și-am stat. și m-am dosit. și-am suferit. și n-am plâns. dar mi-am promis să te las cu orice preț. revenisem în casă după o oră de stat în frig și-n întuneric. nici n-ai observat. ori te-ai prefăcut. și m-a durut.

noiembrie. sat. casă părintească. ora zece. iar în celălalt capăt de sat ești tu. ascuns în halat. probabil bând cafea. jucându-te cu pisicul. ori admirând femei pe internet. urma să ne vedem, așa ne înțeleseserăm, așa făceam mai mereu. veneam la tine. toate drumurile mele duceau spre tine. toate ideile. gândurile. fanteziile. speranțele. probabil, măcar o dată în viață, o femeie trebuie să iubească astfel. atât de disperat. de devotat. de profund. de bolnav. de periculos. de absurd. de nevinovat. de vinovat.

petrecusem câteva zile în sat, în plină singurătate, în casa părintească. foc. mâncare. lectură. ceva sport. plimbare cu bicicleta. aer curat. niște poze făcute motanului nostru bătrân și dungat. niște poze făcute grădinii cu flori. și toate erau ornamente. ornamente. dar n-aveam un miez. un miez. un nucleu. un fundament. un sens. un izvor. un de ce. un pentru că. tu erai bine. aveai job. aveai bani de cheltuială. aveai un program de antrenamente. aveai obișnuințe. aveai cărți. aveai iubirea mea. eu nu te aveam nici pe tine, avându-te aproape. n-aveam iubirea ta. grija ta. păsarea ta. compasiunea ta. blândețea ta. și mă-ntrebam ades – le-o fi având măcar în sine?!

deschisesem cu greu poarta. udă și ruginită. neagră și înaltă. grăbită. de ce nu ai venit tu la mine? de ce-ai fi venit? până și mie-mi plăcea casa voastră mai mult, mai mult decât cea a

copilăriei mele. casa voastră se asocia cu tine, cu speranțele mele. cu diminețile petrecute în doi. cu diminețile în care mâncam zmeură pe cărare spre veceu. cu diminețile când ne trezeam între nouă și zece. cu diminețile în care te pupam pe spate, apoi deschideam ochii. casa voastră mi se asocia cu patul vostru mare și cu intimitățile noastre multe. pe când casa copilăriei mele nu reprezenta decât locul de unde am fugit. de singurătatea mea. de unde aș fi fugit mereu. de unde mi-aș fi luat numai acoperișurile, pe care să mă întind serile, să văd cum apar stelele.

noiembrie. trecut de zece. noaptea. am luat-o spre centrul satului. după deal a urmat vale. după băltoace a urmat glod. după lumină – întuneric. după pustietate – un grup de băieți. după un lătrat de câine și-o pereche de ghete împotmolite, a urmat poarta ta. verde și joasă. udă și ușoară. m-ai întâlnit c-un minichef. și-acum mă întreb – cum? cum? cum? de ce n-am observat că nu mă iubești? de ce? de ce... un veșnic ecou.

fugeai de mine. aveai treabă. n-aveai interes. – despre ce să mai vorbim? – mă întrebasei cu două seri înainte. – strânge masa, cât fac un duș. am zis – acuși. și nu m-am atins de nimic de pe masă. cu cinci zile în urmă îi purtasem zvon prin țară că e cel mai demn și puternic bărbat. s-a uitat? nu s-a uitat. nu uitase mama lui. o sunase. vorbea cu ea mai cu spor. ea zise – atât de mândră sunt și fericită. ea zise – că dacă tot vă merge bine, ar trebui să vă căsătoriți. e timpul. și timp a trecut. când? – ea nu cere nimic de la mine – adică eu nu ceream – sunt norocos, a continuat. iar eu am tăcut. și-a început să doară.

o discuție cu mamă-sa lungită. un soi de lene și evitare. un soi de nepăsare. și nu înțelegeam de ce. au urmat niște replici acide, mă învinuise și mă atacase fără evidente motive. – așa vorbești de pe acum cu mine? cu mine? un bărbat cu demnitate? așa o s-o continuăm. vom bea ceai la masă și nimic mai mult. până când... – s-a oprit. până când? – m-am întrebat. adică?

m-am ridicat. m-am îndreptat spre ușă. – ești sigură? tu chiar ești sigură că vrei să pleci? eu abia acum încep să-mi fac de cap și tu reacționezi așa? când o să-ți fiu bărbat să nu aștepți că o să fiu mai adecvat și mai cuminte. atunci chiar o să mă burzuluiesc. ia uite, mândra, tu chiar ești sigură că vrei să pleci? – și-n ochii lui nu am găsit decât dispreț. – o să regreți – mi-a aruncat.

m-am aplecat. m-am încălțat. am amuțit. plină de ură și durere. același drum spre casă, dar mai greu. în mine se cocea un zmeu. o fiară sălbatică. un urllet din rărunchi. trăiam un absurd. un absurd din care nu puteam să ies. am împins poarta furioasă. neagră și grea. fierbeau în mine cele dospite de mai bine de trei ani. și-am lovit. am lovit cu mături în covoarele de pe gard. am lovit. am lovit. și-am răcnit, de-am trezit mahalale. și, în sfârșit, m-am trezit pe mine.

BOTOȘANII CARE S-AU DUS: ȘCOALA MARCHIAN (II)

de ALA SAINENCO

Publicul botoșănean, „setos de convorbiri instructive”, s-a îndreptat continuu spre Școala Marchian. Peste 200 de persoane – consemna presa vremii – se întruniseră la conferința din 29 august 1893, *Metoda experimentală în politică*, ținută de Panait Mușoiu la Botoșani (cunoscută fiind, în general, aderența botoșănenilor la ideile socialiste). Alte 250 de persoane, alegători (ca pentru o echilibrare a spectrului politic), participaseră la întrunirea publică a partidului național-liberal din 10 februarie 1894.

În aprilie 1897, „Curierul Român” anunța conferința lui I.L. Caragiale, *Părerile literare*, și lectura a două comedii, din cele mai noi producțiuni ale autorului – toate acestea în beneficiul fondului pentru ridicarea statuii lui A. Lahovary.

În concurență cu sala primitoare a Școlii Marchian intrase amfiteatrul Liceului Lăurian, concurență care va provoca disensiuni în societatea botoșăneană. Pe 4 mai 1897, în încheierea seriei de conferințe ale Ateneului, trebuia să-și țină comunicarea despre teoriile sistemului protecționist și ale liberului schimb I. Dimitrescu, casierul Băncii Naționale. Localul stabilit inițial era amfiteatrul Liceului. Însă „singura societate culturală – scria presa – a avut un conflict cu singura școală superioară din localitate”. Directorul liceului și corpul profesoral hotărâsc ca unul dintre profesori, H. de Galier, să țină o conferință pentru adunarea fondurilor necesare serbării școlare în același local. „Directorul invită pe comitetul Ateneului să aleagă altă zi, aceștia refuză, și fac cunoscut publicului

strămutarea conferinței la Școala Marchian printr’un pamflet la adresa celei-l’alte conferințe.” Concurența s-a lăsat cu demisia pentru vice-președinții Ateneului” („Opinia”, nr. 9, 10 mai 1897, p. 2).

Corpul didactic însă nu a evitat Școala Marchian. În august 1898, sub președinția profesorului G. Gallin, una dintre secțiunile Conferinței anuale a profesorilor avusese loc aici. Și dacă despre conferința din acest an nu putem afla mai nimic (căci, raporta Narcis, unul dintre reporterii ziarului „Evenimentul”: „Nefiind publice, alte detalii, nu vă pot comunica. Narcis. Botoșani, 24 August 1898” – „Evenimentul”, nr. 1610, 26 iulie 1898, p. 2), despre cea din 5 aprilie 1901 avem mai multe detalii pentru a ne face o impresie despre preocupările profesorilor din acele timpuri. Aflăm, astfel, din reportajul „unui învățător”, că s-a discutat, în prima ședință de la Școala Marchian, religia, cântul și gimnastica. Apoi, la biserica Uspenia, s-a oficiat Liturgia și un Te Deum și a cântat corul condus de Ion Popovici-Puiu. De la biserică, corpul didactic a revenit la Școala Marchian – localul destinat conferințelor, care s-au ținut în trei secțiuni. După-amiază, s-a discutat metodică religiei. Îl remarcăm printre vorbitori pe Preotul Troteanu (tatăl pictorului Petru Remus Troteanu, pictorul sfinților cu aureolă neagră de la Ipotești), „harnicul învățător”, cum îl numește reporterul („Evenimentul”, nr. 63, 8 aprilie 1901, p. 2).

Și Elena Sevastos a conferențiat în sala Școlii Marchian, în fața unui numeros și ales public, despre poezia populară română, pe 19 aprilie 1898.

Pe 25 octombrie 1898, Titu Maiorescu și Tache Ionescu erau primiți în sala școlii, plină de lume, „cu ovațiuni”.

În una din sălile Școlii Marchian, a fost inaugurată, pe 14 februarie 1899, în prezența unui numeros public și a primarului orașului, G. Dimitriu, prima școală de adulți. Lecția inaugurală a fost ținută de institutorul Ficșinescu, urmând să aibă loc regulat cursuri de citire și scriere duminica și în zilele de sărbători. Directorul școlii, Ficșinescu ținea cursul de contabilitate și aritmetică; Savin – de fizică și stil epistolar; Vasilco – de scriere, citire și noțiuni aritmetice; primarul Goilav – de igienă; magistratul Dimitriu – de drept civil. Conferințe erau ținute de farmacistul A. Smelț, procurorul C. Botez, profesorul Saviș și revizorul școlar Țupa.

În aprilie 1904, ministrul cultelor și instrucțiunii publice, Spiru Haret, vizitează Botoșanii, ocazie cu care ajunge și la Școala Marchian. Aici va fi examinat numeroasele produse expuse în două mari săli: variatele împletituri de paie, papură și trestie, obiectele de lemnărie, cartonaj, frânghierie, etc., precum și croitorie, cusăturile, broderiile, împletiturile și țesăturile școlii de fete. Tot aici Spiru Haret va reveni după inspecțiile în alte școli, așteptat fiind de institutori și învățători, adunați în conferințele lor generale. Sigur, ministrul a fost primit cu multă căldură în 1904, față de ceea ce i se pregătise la Botoșani în septembrie 1897. Atunci, fiind la Iași, ministrul Haret s-ar fi exprimat că va transforma liceul din Botoșani în gimnaziu, iar externatul secundar de fete – în școală profesională.

Aflând vestea, botoșănenii au convocat o întrunire publică de protest. Ministrul, sezișat de direcția liceului că zvonul ia proporții amenințătoare și că cetățenii vor protesta cu energie, a dat o dezmințire în „Monitorul Oficial”. Astfel botoșănenii și-au salvat liceul și externatul de fete. Iar după dezmințire, s-a făcut un apel către cetățeni pentru a se convoca, în data de 22 septembrie, și a-i mulțumi ministrului. Botoșănenii, încă supărați, în semn de protest, nu au răspuns apelului, așa că întrunirea nu a avut loc.

Pe 29 septembrie 1905, școala este vizitată de Regele Carol și Principele Ferdinand, însoțiți de generalii Manu și Warthiadi, prefectul Văsescu, primarul Isăcescu și aghiotanți. Vizita includea biserică Popăuți, spitalul militar, spitalul Spiridon, liceul, cazarma de călărași, școala de meserie, batalionul 8 de vânători și școlile de fete 1 și 3.

Ședințele Societății preoților din Botoșani „Lumina” se țineau, pe la 1908, în Școala Marchian, la fel ca și „conferințe populare” din acea perioadă.

Pe 13 februarie 1911, I.I. Brătianu, candidat al opoziției unite la colegiul I de Cameră, a vorbit la întrunire publică din aceeași sală.

Dacă s-ar mai fi păstrat Școala Marchian, o galerie a personalităților botoșănene, care au trecut pe acolo, ar fi umplut spațiul, amintind de timpuri trecute, de efervescența culturală sau de viața politică, de întâmplările și micile șicane, care conturau, toate la un loc, atmosfera orașului. Iată doar câteva nume, cu rezonanță în istoria locală, care făceau parte, pe la 1911, din opoziția unită, întrunită pe 6 februarie aici: Bucșenescu, fost senator, Silion Smeltz, Savinescu, Darie, Ursian, Lupașcu, Obreja, Isăcescu, Enășescu, Vasiliu, Mavrocordat, Goilav, Nicolau, Prassa, Enacovici, Eduard Ulle. De la „palme oratorice” se putea ajunge, chiar și în asemenea întruniri, uneori, la „palme veritabile”. Iată o relatare din presa vremii:

„După ce au luat cuvântul mai mulți oratori, câteva glasuri au cerut sgomotos să vorbească și d. Eduard Ulle. Inteligentul președinte al întrunirii (Bucșenescu – n.n.), văzând că mulțimea vrea să treacă peste sancțiunile d-sale drepturi de a anunța pe oratori la tribună, a făcut pe cetățeanul indignat. Atunci, vre-o câțiva s’au indignat văzând indignarea nedreaptă a diplomatului dr. Bucșenescu și i-au adresat «domnului președinte» o «palmă» oratorică, în replică. Lucrurile ar fi ajuns poate la palme veritabile, noroc însă că

Primarul pus de sovietici și translatorul. Fotografie aeriană făcută de germani după bombardamentul din aprilie 1944

prezența unui doctor, a d-lui Smeltz, a fost de ajuns ca să calmeze pe irascibilul președinte”. În tot acest timp, Eduard Ulle „continua să zâmbească, curios să vadă sfârșitul acestei scene, pe care, de altfel tot el o pusese la cale”. Bucșenescu a fost nevoit să-i dea cuvântul și lui Eduard Ulle. Și, în consecință, „liberalii, cari credeau că au și reușit să scoată din circulație, s’au trezit, deodată cu Ulle redivivus, cu mortul întors de la groapă, mai viu ca oricând. Și mortul acesta le va da de lucru, după câte se vede. O să asistăm în curând la scene duioase de armonie liberală” („Conservatorul”, nr. 37, 18 februarie 1911, p. 2).

Și primul muzeu al Botoșanilor și-a avut localul în Școala Marchian. Inițiativa a aparținut directorului școlii, C. Iordăchescu, care lansa un apel către botoșăneni:

„Spre a salva de la pierdere și distrugere ceia ce a mai rămas, semnatul am hotărât a înființa pe lângă cel mai vechiu așezământ de cultură din Botoșani, școala «Marchian, un muzeu de cultură botoșăneană, pentru veșnica păstrare și obștească folosință a cărților, documentelor și obiectelor, ce ni s'ar încredința.

Muzeul va purta numele celui mai ilustru elev pe care l'a avut Școala Marchian: «Muzeul N. Iorga».

Muzeul se va așeza în etajul edificiului școlii” („Neamul Românesc”, nr. 106, din 16 mai 1924, p. 2).

Nu doar N. Iorga fusese elev al acestor școli. C. Iordăchescu avansa ipoteză că și Eminescu a făcut primele două clase primare la Școala Marchian: „Nu sunt dovezi, pentru că arhiva nu are cataloage decât de la 1860 încoace, dar sunt unele indicii de cari viitorii biografi vor trebui să țină seama. Pentru că, nici unul de până acum, n'a precizat unde a făcut poetul cl. I și a II-a primară” („Universul”, nr. 179, din 2 iulie 1938, p. 7).

Muzeul „N. Iorga” a funcționat în Botoșani – unde mai existau două muzee: Muzeul și expoziția permanentă a Camerei de comerț și industrie a județelor Botoșani, Dorohoi și Baia și Muzeul de pe lângă biserica lui Ștefan cel Mare „Sfântul Nicolae”, din suburbia Popăuți, deschis la inițiativa primarului Christian Ciomac – până pe la 1944. C. Iordăchescu reușise să adune – din donații și achiziții (17805 lei îi primise în urma conferinței *Literatura de azi*, susținută de N. Iorga în data de 12 iulie 1924 la Botoșani în beneficiul muzeului) – piese și documente istorice a căror valoare era apreciată ca

inestimabilă, nenumărate hrisoave și cărți, monede vechi, pietre, inscripții, tratate, copii ale unor documente (cum ar fi cea după testamentul lui Petru cel Mare al Rusiei), tablouri – printre care portretele în ulei al arhiereului Marchian Folescu și al lui Nicolae Iorga, executate de pictorul Victor Galin.

Neobositul fondator al Muzeului, C. Iordăchescu s-a ocupat și cu „tâlcuirea din chirilică a o parte din documentele Muzeului”, publicând rezumatele lor – în total, 198 – în volumul XV al Buletinului Comisiei Istorice a României (1936), cu titlul *Cartografia Museului „N. Iorga” de la vechea școală gospod, azi „Marchian” din orașul Botoșani*.

În august 1941, Constantin Iordăchescu donează Bibliotecii Academiei Române parte din manuscrise și cărți. „Cu regret însă menționez, scria C. Iordăchescu, că au mai rămas la școala «Marchian» între multe piese importante, tablourile în ulei ale Arhiereului Marchian și N. Iorga; o colecție de hărți rare cu chirlice, o altă colecție completă a celor mai vechi periodice românești muntene și moldovene, Albina Românească, Curierul de Ambe Sexe, Steaua Dunării, Gazeta Satelor, etc.

Au mai rămas, dosarul în care figurează actele de școlarizare ale foștilor elevi: Matei Eminovici, N. Iorga, I. Simionescu etc.; dosarul alegerii din Botoșani pentru divanurile ad hoc, etc., etc.” (C. Iordăchescu, *Cu privire la un muzeu*, în: „Timpul”, nr. 2616, 22 august 1944, p. 2).

Pe 7 și 9 aprilie 1944, Botoșaniul a fost bombardat. Printre alte edificii, au fost bombardate Teatrul „Mihai Eminescu” și Spitalul de copii „Mavromate”. Și clădirea Școlii Marchian a fost distrusă parțial. „Dar în loc să fie reclădită, a fost, din păcate, dăruită”, consemna un alt fost școlar ilustru al acestui așezământ, Constantin Piliuță („Cronica Română”, nr. 2662, 12 octombrie 2001, p. 7). Bustul lui Eminescu, mutat premonitoriu, din fața Școlii Marchian, în grădina Vânav (astăzi, parcul Eminescu) se salvase.

Precum din mantaua lui Gogol, proza unui secol întreg, instituții și oameni s-au tras din Școala Marchian. Din aceasta s-a ales însă praful – o stradă mai amintește astăzi de numele Arhiereului Ieropoleos, Marchian Folescu, care, pe 14 ianuarie 1864, își făcea testamentul destinând cea mai mare parte a averii sale construirii unei școli primare în Botoșani.

19

duce a James Dean. Trebuie tot din Boston pe care trece pe lângă noi.

Moneta mea este la mare transport în spitul de răni.

Getin în ERYA

Un mare număr de indivizi. Cunoscut de la 15 ani ca cel care făcise un mare succes în teatru. Într-o zi, pe la 1940, a fost arestat și condamnat la 15 ani de închisoare pe viață pe fondul lui...

Boțoșani VĂZUT IN FUGA

Intăruire în oraș... Despre ce se vorbește... Distracții în Boțoșani... Școala Mar-chian... Școala israelită română... Anunțurile...

19 Octombrie

Tronci a care, o întâmplare apăsătoare, în care o întâmplare apăsătoare, în care o întâmplare apăsătoare...

Vai, și în Iași a-celălalt, nu dăa întâmpla...

Un doamă stă în fața ei, dar trei stă de mii lei au călăuit administrația colectivă...

Colectivitatea era pește tot local aceluși.

Interpreți și Scriitori

Un doamă stă în fața ei, dar trei stă de mii lei au călăuit administrația colectivă...

Alinașul Petru din Gerașii

Un doamă stă în fața ei, dar trei stă de mii lei au călăuit administrația colectivă...

EVENIMENTUL

Centura de pistol nu amintea a treia în judecata curții pe care...

EDIȚIA a IV-a

(Sfârșit interdicției)

Rezoluții din Transilvania

„Times” alăudă în Capot...

Ediția a IV-a

(Sfârșit interdicției)

Rezoluții din Transilvania

„Times” alăudă în Capot...

Ediția a IV-a

(Sfârșit interdicției)

Rezoluții din Transilvania

„Times” alăudă în Capot...

Pagina 19 din ziarul „Evenimentul”, numărul din 26 februarie 1899, unde este publicat articolul „Botoșanii văzut în fugă”, în care este menționată și Școala Marchian

05 > NICHITA DANILOV SUB ZODIA LUI CARAGIALE

Florin Faifer, teatrolog de meserie și un om plin de sensibilitate, dar și de hachițe și har. Discuțiile le purtam începând de pe la prânz și până noaptea târziu.

Val Condurache era obsedat de personajul Catavencu.

Pentru el, Cațavencu reprezenta simbolul, mă rog, însăși chintesența spiritului românesc și a modului nostru de a ne manifesta în lume.

– Haideti să nu ne mai ascundem după deget, spunea el. În fiecare dintre noi se ascunde câte un mic Cațavencu, care, într-un moment de cumpănă, iese la suprafață și se face mare, salvându-ne, printr-o piruetă, dintr-o situație curat-murdară. Nu întâmplător, Nae Cațavencu este avocat, dar și director, și, mai ales, proprietar al ziarului „Răcnetul Carpaților”. El e mereu actual, pentru că el, da, el, Cațavencu, este zeul nostru tutelar. Lui trebuie să-i închinăm ode și să-i înălțăm monumente. Replicile lui sunt literă de lege pentru societatea românească. Tot ce a spus divinul Cațavencu rămâne bătut pe veci în cuie pe frontispiciul națiunii noastre. Iată cum sună, de pildă, adăuga Val, aceste două replici: „Industria română este admirabilă, e sublimă, putem zice, dar lipsește cu desăvârșire” și: „Fraților! După lupte seculare, care au durat aproape treizeci de ani, iată visul nostru realizat! Ce eram acumă câțva timp înainte de Crimeea? (iarăși Crimeea, n.n.) Am luptat și am progresat: ieri obscuritate, azi lumină! Ieri bigotismul, azi liber-pansismul! Ieri întristarea, azi veselia!... Iată avantajele progresului! Iată binefacerile unui sistem constituțional!”

Curat constituțional!

Lucrând la secretariatul teatrului, m-am întrebat adesea în locul cărui personaj aş vrea să evoluez în viaţa cea de toate zilele.

Nu e o întrebare la care să răspunzi ușor.

Am citit atâtea romane, atâtea povestiri, am văzut atâtea piese de teatru, atâtea filme, atâtea seriale și atâtea spectacole de operă și operetă, încât atunci când mă gândesc la acest subiect prin mintea mea se perindă o mulțime de personaje și întâmplări, mai mult sau mai puțin bizare, și mi-e greu să mă opresc la un singur personaj.

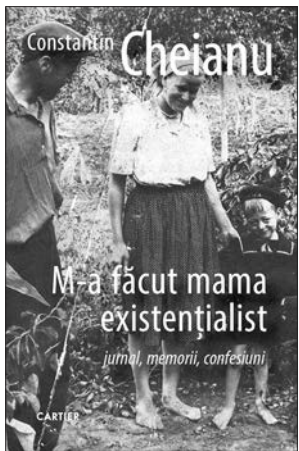
În amintirea acelor discuții purtate cu Val Condurache și Florin Faifer, dar și în amintirea replicilor din *O scrisoare pierdută*, aș fi vrut ca în viața de toate zilele să joc rolul lui Cațavencu.

Nu aş fi schimbat nimic din atitudinea şi din faptele sale. Nu i-aş perverti caracterul, căci caracterul său e deja pervertit. Caţavencu e perfect.

Nu ai cum să-l schimbi, pentru că el e totuna cu schimbarea.

Gândindu-mă acum la viața noastră politică, tind să cred că aceasta stă sub semnul operei lui Caragiale. Personajele din scrierile sale mișună printre noi și ne contaminează și viața politică, și viața socială. O scrisoare pierdută e fascinantă, dar și nocivă. Poate la fel de nocivă ca radiațiile de Cernobîl, care produc mutații deformând structura organismelor care au reușit să supraviețuiască în acel mediu. La fel se întâmplă și la noi cu schițele și piesele de teatru ale divinului Nea Iancu.

EDITURA CARTIER | NOI APARIȚII

CONSTANTIN CHEIANU
M-A FĂCUT MAMA EXISTENȚIALIST
(JURNAL, MEMORII, CONFESIUNI)

Nina CORCINSCHI

PAULA ERIZANU
AICEA-I ȘI RAIUL, ȘI IADUL
REPUBLICA MOLDOVA: UN VEAC DE ISTORIE TRĂITĂ

„Reconfirmându-și talentul de prozatoare și interesul pentru inovație, Paula Erizanu vine cu un surprinzător docu-fiction, un adevărat roman istoric, alcătuit dintr-un uriaș puzzle de mărturii. Vocile, fermecător de autentice, ale supraviețuitorilor unei lumi măturată de abuzuri, deportări, jafuri, prinsă între războaie (inclusiv cel din Ucraina) transmit un paradoxal și reconfortant sentiment al vieții care răzbește prin încercările istoriei, luând-o mereu de la capăt. Cu multă discreție, autoarea arată saltul cultural și civic făcut de copii creșcuți în sărăcia și violența unei societăți tradiționale pe care o schimbă treptat.”

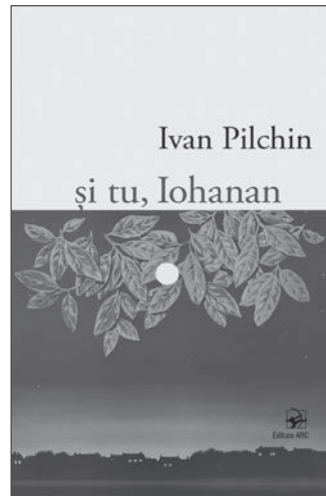
Gabriela ADAMESTEANU

CRONICĂ DE CARTE

ȘI TU, IOHANAN?

de DOINA ADRIANA NICOLĂIȚĂ

IVAN PILCHIN
ȘI TU, IOHANAN
CHIȘINĂU, ARC, 2024

Volumul de poezie *și tu, Iohanan* (Editura ARC, Chișinău, 2024) atrage atenția asupra unui scriitor cu un stil simplu, fin, concis, imaginativ, cu adâncime, care oferă multe posibilități de interpretare. Autorul aflat sub reflector este Ivan Pilchin, poet, traducător și cercetător, vicepreședinte al Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova și membru al Uniunii Scriitorilor din România. Apreciat și premiat pentru volumul de debut *Lector in libris: scriitori basarabeni despre literatură*, 2015 (Premiul Consiliului Uniunii Scriitorilor din Moldova), în 2018 a publicat volumul de poezie *Omul-acvariu*, în limba rusă, carte tradusă, mai apoi, în limba română de scriitoarea Maria Pilchin, soția poetului. Ceea ce te câștigă din prima în poemele din volumul *și tu, Iohanan* este fireasca simplitate a formei, deopotrivă cu claritatea și profunzimea exprimării. O simplitate scuturată de excese, o meditație tânguioasă, o luciditate senină asupra condiției omului aflat sub vremuri, nu deasupra lor. Te uiți prin vizor cum treci și cum te schimbă trecerea. E o curgere cu valul, nu împotriva valului. O adaptare a omului la istoria care vine și trece peste el, lăsând urme ce nu se mai pot șterge, cel mult pot fi îndreptate. Urmărim discursul poetic de la imaginile dureroase din lagărul de concentrare german Dachau, până la războiul actual din Ucraina. Un mesaj liric pentru pace și apărarea valorilor umane.

Toate acestea le simți venite dintr-o limbă română curată, proaspătă, expresie a unei delicateți interioare, a unei sincerități gând-cuvânt. Cuvintele sunt șlefuite până la esența lor, surprinse în sensul viu, autentic. Dezvăluie substraturile stilului meditativ-interogativ-subtil al lui Ivan Pilchin, atitudinea de responsabilizare în fața problematicei existențiale, a intelectualului care stă de veghe la mersul lucrurilor, la elucidarea problemelor de conștiință, la „un mai bine civic” asumat conștient. Istoria se repetă sub o altă formă, la alt nivel, dar cu aceleași traume care se prelungesc mult timp după consumarea unui eveniment dramatic. Istoria privită în față, trăită direct sau prin cei apropiați, Dachau, Cernobâl, Ucraina. Expresia frapantă a acestor traume este poemul *vântul ploaia fumul și praful*: „îmi spuneai că/ în ziua/ în care a explodat/ reactorul/ de la Cernobâl/ era vânt/ și ploua/ zi și noapte/ peste case/ peste tot// (...) îmi spuneai că/ urmele aceluia vânt/ și urmele acelei ploii/ stăruie până acum/ în noi”. Dachau, locul purtător al unor atrocități înspăimântătoare, mai poate redeveni orașul pictorilor? Așa cum bunicul care

a trecut prin aceste orori a rămas viu și a făcut posibil să „fiu și eu” și o întreagă linie ereditară, un neam întreg. Jertfă pe care se construiește umanitatea.

Așadar, derularea biograficului ține de trăirile bunicului, de memoria lucrurilor impregnate cu stări, doruri, dureri. În *paradoxul bicicletei* se îmbină reflecția cu adâncimea observației într-un lung șir de întrebări neliniștitoare care caută răspunsuri: „acum/ stând împreună cu tine/ în fața acestei biciclete/ te întreb// este asta oare aceeași/ bicicletă care a apărut în curtea noastră/ aproape într-o zi cu mine// și va fi ea aceeași/ când îi vei înlocui/ în sfârșit/ și această furcă/ și roata și aripa din față// și noi/ mă întreb/ cât de mult a rămas în noi/ cei de la început/ din acea seară îndepărtată/ de vară// și cât de mult va mai rămâne/ după același număr de zile/ mă întreb/ din mine/ mereu același/ și mereu altul?”

Să scrii de parcă ai scrie despre tine nu despre altcineva este o metapoezie care introspectează „straturile din/ care ești/ alcătuit”, propria morfologie, corespondența gânditor-lume-viață. „Ești precum... o insulă.../ ai putea scoate/ la suprafață.../ bucăți din bucuriile/ sau suferințele/ de altădată/ devenite acum/ straturi din/ care ești/ alcătuit”, iar „lumea ta/ este asemenea unui balon albastru/ pe care îl împinge un iac/ cu o îndârjire exersată/ pe arena mică/ a cercului din acest oraș”; „lumea ta/ este asemenea mingilor de aramă... pe care un clovn/ durduliu/ le jonglează/ deasupra unui alt clovn/ mai plâpând/

de parcă ar vrea/ să evadeze/ ambii agățându-se...”. Propria identitate este filtrată în meditații interiorizate, adâncite în noi rețelele neuronale, din care derivă o ideatică bogată: „viața ta uneori îți pare/ asemenea unei propoziții// aglomerate cu/ oameni-substantive și oameni-verbe/ oameni-antonime și oameni-sinonime/ oameni-virgule și oameni-linii de pauză/ oameni-cuvinte-de-lemn și oameni-cuvinte-înaripate/ oameni-abrevieri și oameni-spații-între-cuvinte/ înșirate în felul în care/ abia dacă îi descifrezi logica// îți place să crezi/ totuși/ că enunțul vieții tale/ are un sens// că odată fiind scris/ va fi citit de cineva/ de la început/ și până la acel punct/ sau semn al întrebării/ sau semn al exclamării/ la care te gândești// atât”.

Totul se consumă într-o nouă „babilonie”-supermarket, locul în care se reciclează poveștile indivizilor, un *glissando*: „Și pentru că/ viața ta îți amintește adesea/ de un supermarket/ în forma unui/ labirint de rafturi... cu visele tale, îndoielile tale... cu timpul tău neconsumat încă/ nici măcar de tine...// un supermarket/ în care lumea intră/ iar apoi pleacă”.

Cel ce scrie despre sine, într-o lume dată, într-o viață circumscrisă, în care *Destinul meu e legat într-un nod*, trăiește *efectul post-moderna* simțind nevoia de cât mai multe „uși” de cunoaștere/ eliberare prin care intri și ieși, trecând peste praguri.

Ivan Pilchin este un poet citadin, atent la natura lucrurilor, la derularea lor pe dinăuntru și pe dinafară, care surprinde firescul și nefirescul. *Poemele acestui oraș*

cuprind „întâmplări ciudate”, „întâlniri inevitabile” sau „coincidențe bizare”. În *orașul ambulanțelor* oamenii „sunt mereu/ în drum/ de la spre prin până la dincolo de”, orașul *stației terminus* la care ajungi pentru a te întoarce, al arborilor *morus pendula* – „mutilați decorativ în numele unei frumuseți/ despre care habar nu ai”.

Poemul central al volumului, *visul lui Iohanan*, este dedus dintr-o viziune modernă asupra momentului petrecut în Grădina Ghetsimani, al rugăciunii lui Isus înainte de trădare. Isus este privegheat de cei trei ucenici Simon/Petru, Iacov, Iohanan/ Apostolul Ioan cărora li se adresează în mod firesc, familiar, pe numele lor în ebraică sau aramaică.

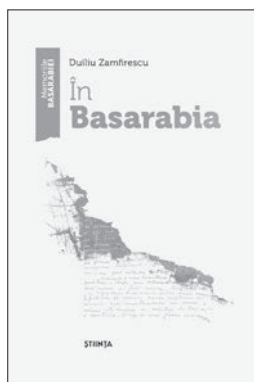
Suntem teleportați liric în ceasul cel mai de taină al omenirii, al conexiunii cu divinitatea, al trădării și al abandonării în numele „Iubirii”. Cu atât mai dureros cu cât vine din partea celor mai apropiați: „N-AȚI PUTUT UN CEAS/ SĂ PRIVEGHEAȚI/ CU MINE?”. Cuvinte care răscolesc conștiința umanității, apăsând asupra sentimentului de culpă, de remușcare. Purtând încărcătura unui mesaj-avertisment, vegheați în interesul vostru și al omenirii. În contextul războiului nimicitor care se poate extinde peste tot, e necesar să fim treji, conștienți de dimensiunile devastatoare ale flagelului: „mă mai întreb/ uneori/ dacă mai dorm/ dacă mai suntem încă/ printre acei copaci/ dacă nu cumva/ totul e doar/ un vis/ al lui Simon/ al lui Iacov/ sau al meu// Iohanan// și dacă nu e/ cumva/ prea târziu/ să mă mai/ trezesc”.

Cine e Iohanan? Eul liric, tu, eu, conștiința colectivă, o dramă universală. Un prototip al umanului în timp ce Isus este divinul compensatoriu. Titlul cărții trimite, cel puțin aluziv, la celebra expresie „Și tu, Brutus”, întâlnită și în piesa *Iulius Cezar* (1599) a lui William Shakespeare, care ar reprezenta cuvintele rostite de împăratul Iulius Caesar în timpul asasinării sale. „Și tu, copile/ fiule/ apostole iubit”, induce un reproș, o dezamăgire resimțită dureros, produsă brusc, în mod neașteptat și greu de conceput din partea celor dragi.

Un proces al conștiinței peste veacuri, ca o rană mereu activată, nelecuită, cerând ispășirea, iertarea și eliberarea. O stare permanentă de veghe asupra destinului omenirii, o introspecție lucidă asupra sinelui și a lumii cu multiplele ei fațete.

Și tu, Iohanan, chiar și tu, te surprinde, îl face pe cititor părtaș la existența însăși, devenit conștient de rostul lucrurilor văzute din interiorul lor. O carte care mișcă sufletele, le trezește și un poet cu un stil ademenitor.

EDITURA ȘTIINȚA | NOI APARIȚII

DUILIU ZAMFIRESCU
ÎN BASARABIA
VOLUM ÎNGRIJIT DE IOAN ADAM

„Duiliu Zamfirescu, cunoscut mai ales ca autor al romanului *«Viața la țară»* (partea inaugurală a primului roman-sagă din literatura română, ciclul *«Comăneștenilor»*) și ca părinte literar al celebrului personaj Tănase Scatiu, are în biografia sa un episod basarabean scurt, dar consistent. Ediția valorifică o serie de articole ale scriitorului, diplomatului și politicianului Duiliu Zamfirescu (1858–1922) despre Basarabia, unde fusese trimis în misiune specială la 20 februarie 1918, în calitate de Comisar General Civil și Militar al provinciei. Autorul ne oferă informații și descrieri interesante cu privire la viața social-politică din acest spațiu (problema națională, chestiunea agrară, minoritățile naționale, personalitățile reprezentative ș.a.). Reunite ulterior sub un generic comun, *«În Basarabia»*, textele au fost publicate inițial în ziarul *«Îndreptarea»*, fondat de Duiliu Zamfirescu în aprilie 1918.”

EDITURA

Mariewka, acel mănunchi de case, întemeiat de foștii coloniști germani și cuibărit în preajma Căușenilor, ține de perioada veacului trecut, mai exact, de anii de până la războiul al doilea mondial. Casele, să fi fost la începuturi vreo treizeci, poate și mai multe la număr, una ca una vopsite într-un siniliu de culoarea cerului, bine îngrijite și aranjate în câteva rânduri, de parcă trase la sfoară, veșnic scăldate într-o mare de flori și pomi decorativi aduși de pe alte meleaguri. În centrul acestei așezări dumnezeiești pline de viață și dragoste de pământ, aburcă spre soare un falnic conac, ridicat din cărămidă roșie de factură tare, arsă în sobele Mitropoliei duhovnicești din Brăila, conac cu două turle îmbrăcate în haină de culoare austriacă, de la înălțimea cărora se întrezărește Zaimul lui Mateevici, așezare străbună, veșnic furnicărită de nepotolul oamenilor și gălăgia marfarelor feroviare. Nu se știe cui aparținea acest conac cu două turle prevestitoare de soare, se poartă însă vorbă cum că se afla în supușenia Karlei – o nemțoaică între două vârste: nici tânără, nici bătrână, nici frumoasă, nici urâtă, nici prea-prea, nici foarte-foarte, sfrijită la-nfățișare, mereu cu țigara aprinsă pe buze –, care, cu regularitate, o dată la două săptămâni, pleca la un medic cunoscut din Tighina pentru a-și curăța dinții artificiali de gălbeala nicotinei. Mult cântărea Karla în fața satului, mai ales prin acuratețea și disciplina de la conac: purta la sold o duzină de chei mai mari și mai mici cu care descuia și încuia fără sinchiseală ușile, dădea în arendă spațiile locative, colecta taxele, plătea impozitele la stat, descurca conflictele încurcate dintre locatari, acorda o atenție sporită mai ales vizitatorilor și oaspeților obosiți de nevoile drumetiei.

Împreună cu Teodor, bărbat-su, un munte de om așezat la vorbă și zgârcit la cuvinte, mereu cu chica-i argintie răvășită pe frunte, Karla ocupa în conac primele două camere, cu pridvor la intrare. Păpușel, feciorul, oficial scris în acte Felix, avea camera sa aparte, din aripa dreaptă a conacului, unde se simțea mai puțină gălăgie și nu era multă îmbulzeală.

– De ce Păpușel? îl întreb.

Își plimbă pe față un fior de zâmbet, apoi zice:

– Dacă mă nașteam fată, mama avea să-mi zică Păpușică, dar așa, mă dezmiardă Păpușel.

În toamna anului 1940, după ocuparea ultimativă a Basarabiei de trupele sovietice, în urma pactului Ribbentrop-Molotov, asupra populației s-a abătut marea teroare roșie și coloniștii germani din Mariewka au umplut zărilor: unii și-au strâns bulendrele luând calea spre Polonia ocupată, alții, când și-au luat mai bine de seamă de toate cele întâmplante, s-au trezit în brațele flămânde ale Siberiei, mulți, foarte mulți dintre ei așa și n-au mai prins calea întoarcerii. Acolo, în Siberiile de gheață, a fost să le cânte pentru totdeauna cucul.

La revenirea la vatră, satul Mariewka era altul decât era știut. Toată corespondența: scrisorile, ziarele veneau de acum în Mariana, localitate nu numai redenumită, dar și repopulată cu oameni străini, aduși de pe aiurea de vânturile sovietice, unde de acum se vorbea doar limba rusă.

Timpul luase o altă întorsătură.

Majoritatea caselor, inclusiv conacul, au fost dărâmate, iar piatra vândută. Treptat, au fost închise școala, biblioteca, punctul medical.

PROZĂ

„Iaca aici eu am terminat patru clase românești”, îmi arată Păpușel cu mâna o clădire îngheboșită cu pereții decorați și ochii plânși, cu fisuri de dimensiuni diferite ce împânzesc interiorul. Într-un ungher mucezit se mai ține o chiuvetă legată cu o bucată de sârmă ghimpată de ușa strâmbă pe care poți descoperi mai multe straturi învechite de vopsea. Pe peretele din fund, pesemne, al unei foste clase de studii, spânzură un portret al unei personalități cu ochii arși de jarul țigării.

Pe ulița pustie, străjuită pe din margini de niște pietre îmbătrânite de verdeața timpului, niciun copil, niciun bătrân pe la porți. Pretutindeni se simte vârsta ostenită, prăbușirea morală și materială a localității. Deprins de mic, Păpușel mergea cândva în zilele de duminică la Casa de rugăciuni, era om de credință și cu frică de Dumnezeu. Acum însă, ajuns la bătrânețe, nu-l mai țin puterile ca pe timpuri, doar cărja-l mai susține în picioare.

– Mata ești de la oraș? mă întreabă.

– Tot de la sat îmi trag rădăcinile, îi răspund.

– Eu n-am avut copii în viață. Multă nădejde am tras de la cei doi copii cărora le-am ținut loc de tată după decesul părinților, dar...

– Dar ce?

– După ce i-am ridicat, și-au prins la pene, și-au aranjat poftele în spate înghe-suindu-se la oraș cu traiul.

– E o chestiune de timp să mergi și să te știi ajuns undeva.

– Adevărat, dar cine a trecut linia orizontului nu se mai grăbește să revină: de cum au plecat, n-au mai tras pe acasă.

Încetișor-încetișor, din vorbă-n vorbă, ne oprim pe-o laviță din fața casei cu cerdac, cu prispe așternute în niște țeale de pe timpuri, învechite, dar curate.

Păpușel lasă cărja să se odihnească și dispare în beci, de unde se întoarce cu o rașcă de vin și două pahare. Le umple, apoi zice: „Ce fel de sătean te mai numești tu, dacă n-ai pe lângă casă o bucată de pământ cu vie”.

– Mata o ai?

– D'apu' cum?

– Mare?

– Ce, mare?

– Bucata?

– Cu aproape o sută de butuci.

Înaltă paharul în zarea ochilor, laudându-și producția:

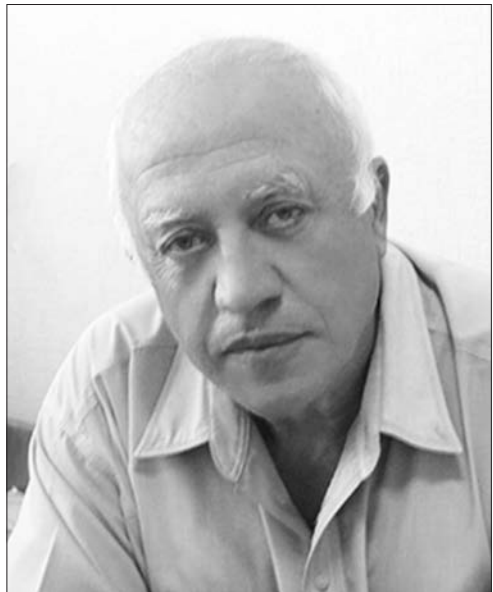
– N-am mult – vreo douăzeci de vedre: dar e făcut numai din struguri de prima-ntăi.

– Adică?

– De zaibăr.

UNUL DIN ULTIMII

de GRIGORE TESLARU

Primul pahar îl bem pentru cunoștință, Păpușel fiind nespus de bucuros că s-a găsit măcar cineva să-i treacă poarta mereu cu brațele deschise.

– Trăim așa, de azi pe mâine. Tineretul care a mai fost s-a rupt din sat, căutându-și de viață bună la oraș. Am mai rămas noi, bătrânii, să fim acum nici, poate, zece la număr.

– Nu-i mare bucurie.

– Ei, bucuriile, dragul meu, sunt ca tunetele de ploaie, ca cutremurele: cum vin așa și se duc, prea neiertătoare pentru o viață de om... Pe timpurile de înflorire a satului, oamenii noștri erau gânditori, cu bătaie lungă de viață. Și gospodăroși, aveau pământ – cine mai mult, cine mai puțin, depindea de hărnicia și puterea omului. Așa a fost să fie... Pe urmă au venit cei cu colectivizarea și ne-au luat pământul, ba și boii cu tot cu plug, de unde s-au și iscat toate nevoile pe capul omului gospodar. Acum, autorităților le-a venit parcă mintea la loc, și-au împărțit din nou pământul, dar prea târziu – n-are cine-l lucra. Plâng lanurile din spatele satului de jale și pustietate.

Mai toarnă câte puțin din rașcă:

– Ia să fim sănătoși, că mai mare bogăție decât sănătatea omul nu are!

Lasă paharul golit pe farfurioara cu câteva felioare de slănină afumată, cu cei câțiva căței de usturoi și două cepe strivite cu pumnul, zicând că, dacă sănătate nu-i, e slută treaba, domnul meu!

După alte câteva vorbe, Păpușel se ridică, toarnă într-un hârb apă la cele câteva rațe gălăgioase din ogradă, apoi îmi face semn să mergem: „Hai să-mi vezi beciul!”, dar nu-i de acord câinele, care-începe să mă latre ca pe un făcător de rele intrat noaptea în curtea sa de pază.

– De mult n-a mai fost atât de răutăcios, îmi atrage Păpușel atenția. Mai des la vulpi și vulturi se aruncă cu gura: „Taci, Rex!”

Beciul e plin cu de toate ce are Păpușel în grădină. „Am conserve făcute încă de soție, zice el, dar de când m-a lepădat, alegându-și o altă casă, la cimitir, încetul cu încetul le împrăținez.”

Coborând cu mare atenție și precauție treptele, se lasă puțin, plin de nedumerire: „La ce naiba mai pun eu lacăt, dacă n-are cine să mă fure?... Săptămâna trecută m-a lăsat și ultimul meu vecin. De acum înainte, nu mai am cu cine sta la taclale. Însă problema cea mare a fost că aproape n-avea cine să-l ducă pe năsalii. Mata-ți închipui până unde am ajuns?”

Scoate cepul unui butoiăș vopsit în culorile tricolorului și umple paharele.

– În doi cu vecinul, aici ne-a fost toată bucuria suflească. Înainte mai citeam ziare, acum nu mai vine niciunul. Altădată mă mai luam cu televizorul, dar de când a închis ochii... Seara mai ascult radioul și oftez... Una și aceeași, una și aceeași: scandaluri în politică, scandaluri în lupta cu corupționiștii, bandiții și tot felul de mafioți – ba l-au reținut pe unul, ba pe altul; mai apoi vine un torent întreg de știri cu fel de fel de accidente, incidente, criză de gaze, criză de bani – împrumuturi și iar împrumuturi! Dar și împrumuturile, după cum gândesc eu, trebuie să aibă o limită oarecare, deoarece ele urmează a fi returnate, nu?...

– Lor mai bine li se arată, îi zic.

– Cui, lor?

– Ăstora de la cârma puterii.

Păpușel, foarte afectat, bea paharul lui de vin până la fund, apoi oftează adânc.

– Eu pot să-ți spun pe cuvântul meu de onoare că-mi pare foarte rău! dar știi?... foarte rău! foarte rău!!! Să ajungem să vedem țara asta a noastră din centrul Europei atât de neputincioasă și milogită! Decenii la rând, sub flamura democrației, patriotismului și libertății s-au cățarat la putere unii, fiind apoi schimbați de alții, ș-apoi încă de alții, și când vezi acum cum satele noastre, pe timpuri înfloritoare, dispar de pe hartă... Mă refer chiar la Mariewka mea. Unde s-a pierdut sămânța patriotismului pe acest pământ?

Face o figură măhnită; e așa de obidit, încât ai crede că vrea să plângă.

– Bine, Păpușel, zic eu, nu trebuie să fie omul așa de pesimist. Lucrurile or să se îndrepte, altminteri nu se mai poate.

Păpușel schimbă figura și zâmbeste în culmea emoției:

– Numai vremea le poate schimba pe toate.

De fiecare dată când la Mariewka, adică la Marianca din prezent, mai poposește cineva din germani, Păpușel e ghid. Mai spune că, de fapt, toți consăngenii lui sunt bucuroși să audă că a mai rămas sămânță de-a lor prin aceste locuri. Iar când vin, se uită cu toții uimiți la ceea ce a mai rămas din ce a fost pe timpuri.

La despărțire, ne strângem mâinile.

Pornesc la vale pe ulița pustie.

Singur, ca un semn de întrebare al unei lumi ce nu mai este, Păpușel stă pustiu, stângaci și înlăcrimat în mijlocul drumului, fluturându-mi din mână cu chipiul.

CARTEA DE ISTORIE

SUB SEMNUL REALISMULUI ȘI AL INTERESULUI NAȚIONAL ROMÂNIA ÎN ANII MARELUI RĂZBOI

de NICOLAE ENCIU

Produs la încheierea unei intense perioade de dezvoltare și modernizare economică, cu modelul capitalismului liberal și cel al democrației liberale în plină ascensiune, Primul Război Mondial (sau Marele Război, cum a fost supranumit de contemporani conflagrația din 1914-1918), respectiv sistemul relațiilor internaționale care i-au urmat, au modificat profund geografia teritorială a Europei, consacrând compartimentarea spațiului geopolitic european în unități statale după criterii etnice. Odată cu dispariția imperiilor țarist, austro-ungar, german și otoman, Primul Război Mondial s-a soldat cu un mozaic de noi state apărute pe harta Europei – Cehoslovacia, Polonia, Finlanda, Ungaria, Austria, Estonia, Letonia, Lituania, în timp ce pentru altele, precum România, cu desăvârșirea procesului unității naționale.

Considerat drept „piatră de hotar în istoria omenirii” și „prologul secolului XX”, care a pus în fața umanității și a Europei, în primul rând, probleme majore spre rezolvare, în pofida caracterului complex și chiar dramatic al climatului postversaillesian, a fost firesc ca Primul Război Mondial – originile, mersul acestuia, consecințele asupra continentului european și lumii contemporane în ansamblu – să se bucure de o atenție deosebită din partea istoricilor, sociologilor, economiștilor, demografilor, filozofilor etc.

Astfel, de-a lungul anilor, politica externă a României, în general, și raporturile politice, diplomatice și militare cu Antanta, în special, în anii Primului Război Mondial, au făcut obiectul unor remarcabile producții științifice ale unor mari istorici români ca Ion Bulei, George Cipăianu, Rudolf Dinu, Anastasie Iordache, Constantin Nuțu, Dumitru Preda, Vasile Vesa, dar și ale unor specialiști străini, cum ar fi excelențele contribuții ale americanului Glenn E. Torrey.

Cu toate acestea, discuțiile privind necesitatea redescoperirii, în continuare, a adevăratei istorii a participării României la Marele Război, în vederea recuperării unui foarte important capitol ce ne leagă de istoria întregului continent european, de cultura și civilizația acestuia, respectiv a racordării la unul din marile domenii ale istoriografiei europene actuale, continuă să genereze noi contribuții documentare și teoretice privind acțiunile de politică externă ale României din anii Primului Război Mondial.

În rândul tinerilor cercetători români cu originale și consistente contribuții în acest domeniu, istoricul Hadrian Gorun (n. 28 februarie 1979, Drobeta-Turnu Severin) ocupă un loc distinct, afirmându-se cu

lucrări de mare valoare documentară și teoretică în astfel de direcții actuale de cercetare, ca istoria și teoria relațiilor internaționale, relațiile României cu Antanta în Primul Război Mondial, comunismul și postcomunismul în România. Este absolvent al Facultății de Istorie și Filosofie a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, specializare istorie (1998-2002); masterat în Managementul relațiilor internaționale (2003) și doctor în istorie (2008) la aceeași universitate (coord. prof. dr. George Cipăianu). Hadrian Gorun este cadru didactic la Universitatea „Constantin Brâncuși” din Târgu Jiu (din 2007), cu abilitare în domeniul istoriei la Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca (2017)¹.

Încă din anii studenției la Facultatea de Istorie și Filosofie a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, problematica Primului Război Mondial l-a interesat în mod special, teza de licență a tânărului istoric constituindu-se într-un punct de pornire spre cercetările întreprinse mai târziu. Astfel, politica externă a României în timpul Marelui Război, cu deosebire relațiile bilaterale româno-franceze și raporturile cu Aliații (în special cu Rusia), a reprezentat, până în prezent, subiectul a trei cărți de autor ale istoricului Hadrian Gorun: *Relațiile româno-franceze în anii neutralității României* (Craiova, 2006, 222p.); *Relații politico-diplomatice și militare ale României cu Franța în Primul Război Mondial* (teza de doctorat; Cluj-Napoca, 2009, 375 p.); *Relații internaționale în secolul al XX-lea. Concepte fundamentale, școli de gândire, repere istorice* (Târgu Jiu, 2011, 298 p.). Acestor volume li s-au adăugat o serie de studii și articole publicate în reviste de specialitate, în volume colective și în culegeri cu materialele unor manifestări științifice naționale și internaționale.

Apărută în seria „Istorie. Documente. Mărturii” din cadrul proiectului „1918 Transilvania 100 plus”, care urmărește să realizeze o bază de date amplă având ca idee centrală anul 1918 și realizarea României Mari, ilustrând modul în care românii s-au raportat la ideea de unitate națională de-a lungul unor cicluri istorice, recenta lucrare a istoricului Hadrian Gorun – *România și Marele Război*² – și-a propus inclusiv să aplice temei analizate concepte din sfera teoriei relațiilor internaționale, geopoliticii și geostrategiei, precum și concepții istoriografice privind participarea României la Marele Război.

Noua lucrare a istoricului Hadrian Gorun este precedată de prefața reputatului specialist în problematica relațiilor internaționale, prof. Dumitru Preda, care

HADRIAN GORUN
ROMÂNIA ȘI MARELE RĂZBOI
INTRODUCERE LA O ISTORIE
ȘI TEORIE A RELAȚIILOR
INTERNAȚIONALE
CLUJ-NAPOCA,
ARGONAUT&MEGA, 2021

definește domeniul respectiv drept „un câmp de cercetare în plină expansiune și inovație”, înglobând deopotrivă analiza diferitelor etape și momente ale evoluției lor, implicația în configurarea geopolitică a lumii, îndeosebi din epoca modernă și contemporană, întrebuițând cu preferință alături de metodele și mijloacele clasice – investigarea surselor arhivistice și a bibliografiei de referință – o serie de discipline conexe, înmănunchind eforturile atât ale istoricilor, cât și pe cele ale cercetătorilor în domeniul științelor sociale și politice, pentru cunoașterea cât mai aproape de adevăr a Marelui Război al Popoarelor (1914-1918) și a numeroaselor și diverselor sale implicații asupra mentalului individual și al comunităților de pe întregul continent european și chiar dincolo de acest areal³.

La rândul său, în postfața lucrării lui Hadrian Gorun⁴, prof. univ. dr. Adrian Liviu Ivan menționează în mod special preocupările intelectuale ale autorului dedicate studierii și înțelegerii Primului Război Mondial, prin care demonstrează o lăudabilă consecvență pentru urmărirea unei linii de cercetare, ce încă se dovedește a fi suficient de prolifică, întrucât reprezintă un test de rezistență nu doar a considerentelor ce privesc fundamentele sistemului internațional, dar mai curând a resorturilor intime pe care le au națiunile în momentele cruciale privind propria lor existență și totodată proiecție de viitor.

Lucrarea istoricului Hadrian Gorun constă din trei capitole, introducere și sugestii pentru posibile contribuții istoriografice viitoare și noi teme de cercetare a Marelui Război.

Primul capitol constituie o aplicare a concepției realiste despre războaie la definirea interesului național al Regatului României în timpul Primului Război Mondial. Este analizată natura neutralității românești și rațiunile ei, prin prisma interesului național al României. Autorul menționează că factorii de decizie politică ai României au hotărât angajarea în conflict doar în momentul în care au considerat că intrarea în acțiune va presupune, în măsura posibilului, riscuri și pierderi minime, concomitent cu avantaje maxime. Din acest punct de vedere, alianța dintre România și Rusia, din anii războiului mondial, nu a avut la bază vreo afinitate ori „solidaritate ideologică” (Hans Morgenthau), concept care privește state cu aceeași politică, cu o cultură similară ori alte trăsături comune. Autorul lucrării consideră alianța respectivă mai degrabă „o căsătorie de conveniență temporară” (John Mearsheimer)⁵.

Este adevărat că după semnarea acordului bilateral din 18 septembrie/1 octombrie 1914, raporturile româno-ruse au evoluat, cel puțin în aparență, către o oarecare ameliorare. Însă, așa cum menționează autorul în capitolul doi al lucrării, în care analizează cazul României în contextul alianțelor, interesului național și balanței puterii, proclamația țarului Nicolae al II-lea, din 8 noiembrie 1914, în care și-a exprimat speranța că războiul ruso-otoman se va sfârși prin triumful programului hegemonic al lui Petru cel Mare, a generat, din nou, îngrijorare și chiar teamă la București⁶.

Dezvoltând tema în cauză, autorul lucrării observă că toate acțiunile de politică externă ale României din anii Primului Război Mondial s-au desfășurat sub semnul realismului. Altfel spus, clasa politică românească a urmărit în mod constant realizarea interesului național, acesta identificându-se atunci cu înfăptuirea unității național-statale. Condus de acest obiectiv major, Regatul României a amânat în mod deliberat intervenția în război, fiind conștient de precaritatea instruirii armatei, de gradul redus de competitivitate și, mai ales, de înzestrarea deficitară cu materiale de război și muniții.

Așa cum argumentează dr. Hadrian Gorun, ralierea României la tabăra Antantei a fost întârziată inclusiv și mai ales din cauza prezenței Rusiei în alianță, chiar dacă Franța a tins să-și asume rolul de mediator cu prilejul negocierilor ruso-române, înde-

osebi în cursul anului 1915. Sunt scoase în evidență motivele temerilor Regatului României față de marea putere de la Răsărit, temeri care rezidau în numeroasele precedente istorice și în politica panslavistă și panortodoxistă, urmată consecvent de către țarismul rus (Capitolul II).

Astfel, în timp ce alianța Imperiului Rus și a României din timpul Primul Război Mondial a fost una de conjunctură, o soluție de compromis, aducerea celor două state în aceeași tabără s-a datorat mai ales Franței (puterea occidentală care pune cel mai mare preț pe alianța cu România), în timp ce în opinia Petrogradului, România nu era îndreptățită să participe la reglementarea problemelor de maximă importanță din politica internațională, care ar fi fost de competența exclusivă a Marilor Puteri. În general, așa cum afirmă autorul lucrării, Rusia a tins să pună mai presus de interesul Antantei propriile obiective expansioniste și, eventual, să subordoneze acestora intrarea în acțiune a României⁷.

Referindu-se, în cadrul celui de-al treilea capitol al lucrării, la calitatea diplomației românești din anii Primului Război Mondial, care reprezintă, conform definiției lui Hans J. Morgenthau, „creierul puterii naționale”, dr. Hadrian Gorun evidențiază, pe drept cuvânt, contribuția decisivă a președintelui Consiliului de Miniștri al României, Ion I.C. Brătianu, care a condus politica externă și a coordonat diplomația românească în acea perioadă, dezvăluind remarcabile calități de negociator, mai ales cu prilejul tratativelor privind complicita problematică a viitoarelor granițe. În același timp, autorul lucrării evidențiază și activitatea diplomatică fructuoasă desfășurată în serviciul interesului național de către ministrul României la Paris, Alexandru Emanoil Lahovari, precum și de către omologii săi de la Petrograd, Constantin I. Diamandi, de la Sofia, Gheorghe Derussi și de la Londra, Nicolae Mișu⁸.

Cel de-al treilea compartiment al lucrării – „Regatul României – actor rațional” – întregeste tabloul general al istoriei participării României la Marele Război, examinând astfel de aspecte importante ale temei investigate, precum: „Realismul strategic și teoria jocurilor”, „Statul român și puterea națională”, „Calitatea diplomației românești”, „Calitatea guvernării. Supraviețuirea statului – obiectiv primordial”, „Regatul României și pregătirea militară”.

Așa cum lucrarea a apărut în contextul împlinirii a 100 de ani de la încheierea Primului Război Mondial și reieșind din experiența acumulată în investigarea temei respective, dr. Hadrian Gorun formulează, în loc de concluzii, o serie de posibile contribuții istoriografice viitoare și noi teme de cercetare a Marelui Război.

Astfel, de rând cu necesitatea de a întocmi o ediție critică de documente provenind din arhivele militare franceze, românești ș.a., cu privire la înzestrarea armatei române cu muniții și armamente, cu continuarea și aprofundarea cercetărilor de istorie militară etc., autorul lucrării consideră că, în condițiile tendințelor tot mai pronunțate de efectuare a unor cercetări interdisciplinare, ar fi necesară și, în egală măsură, binevenită publicarea unei/unor antologii de texte beletristice referitoare la Primul Război Mondial. Autorul are în vedere, în special, romanele *Pădurea spânzuraților* de Liviu Rebreanu, *Întunecare* de Cezar Petrescu, *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război* de Camil Petrescu ș.a. Așa cum, pe bună dreptate, consideră

dr. Hadrian Gorun, adesea, literatura beletristică, romanele pot reprezenta surse prețioase pentru un istoric, dar care sunt încă extrem de puțin valorizate, cu deosebire în scrisul istoric din România.

Lucrarea istoricului Hadrian Gorun valorifică atât fonduri de arhivă, cât și o vastă literatură de specialitate dedicată studiului relațiilor internaționale asociate cu Marele Război. Privirea retrospectivă, influențată de curentele din teoria relațiilor internaționale, pe care autorul le analizează în raport cu întreaga lor dezvoltare intelectuală pe parcursul secolului al XX-lea, oferă prezentei lucrări o doză suplimentară de acribie și pragmatism. Prin metoda originală, în mare măsură inedită, de abordare a subiectului – interdisciplinară și teoretică – istoricul Hadrian Gorun a adus o valoroasă și actuală contribuție la istoria și teoria relațiilor internaționale, demonstrând, cu numeroase și variate argumente, cu concepte și sintagme specifice relațiilor internaționale, că întreaga activitate diplomatică și militară a Regatului României în anii Primului Război Mondial a stat sub semnul realismului și al interesului național.

NOTE:

1. *Enciclopedia reprezentanților scrisului istoric românesc*. Vol. II. Coord.: Victor Spinei, Dorina N. Rusu, Editura Karl A. Romstorfer, Suceava, 2021, p. 351.
2. Hadrian Gorun. *România și Marele Război. Introducere la o istorie și teorie a relațiilor internaționale*. Prefață: Dumitru Preda, Editurile Argonaut și Mega, Cluj-Napoca, 2021, 191 p.
3. *Ibidem*, p. 7.
4. *Ibidem*, p. 168-170.
5. *Ibidem*, p. 17.
6. *Ibidem*, p. 73-74.
7. *Ibidem*, p. 74-75.
8. *Ibidem*, p. 97, 100.

11> VLADIMIR BEȘLEAGĂ ȘI VIAȚA ACADEMICĂ

era în numărul unu, căminul numărul unu, vizavi de pușcărie. Și s-a îndurat de mine Petru Zadnipru, care era redactor la „Chipăruș”, și m-a angajat la „Chipăruș”. Și am lucrat un an și ceva. Și în august, în august ’59, noi, rămași câți eram acolo, făceam o revistă care bătea în ideologie, era o revistă combativă. Da, acolo lucra Cărare, acolo lucra Marinat, eu și mai era cineva, era unul, îi zicea Condrea. Și, după ce am fost expulzat de la „Chipăruș”, de-acuma a doua concediere era. Dar ce era interesant, te obligau să scrii cerere, că pleci benevol. *Пожалуйста, освободи меня по собственной воле*. Numai așa, altfel nu mergea.

N.C.: Și la Academie cum ați ajuns?

V.B.: Acel coleg, spuneam, văzând că eu umblu de acum după a doua expulzare, mi-a spus: „Du-te la Academie și o să te primească la serviciu”. Și m-am dus. Și cred că Vărticean era șef, eu am scris o cerere și m-au primit. Și asta a fost la 1 ianuarie anul șaizeci. Lucrez eu o lună, lucrez două și încă niște zile. Dar cum am fost eu plasat? Asta e mai interesant. Mi-au dat un loc într-o cameră mai mică decât asta, unde erau câțiva inși. Eu, la ușă, la o măsuță, alături o doamnă, și mai încolo, Grigore Botezatu. Dincolo, mai sus, I.D. Ciobanu, care era șeful secției de folclor, iar lângă doamna aceea unul, Pantilemon Savca. Apoi eu mi-am ales sau mi-au dat o temă de lucru, nu Rebreanu, desigur, ci altceva. Și ceea ce este amuzant este următoarea. Nu știu dacă voi aveți condică de prezență. O vreme nu era condică, dar pe urmă s-a introdus condică de prezență.

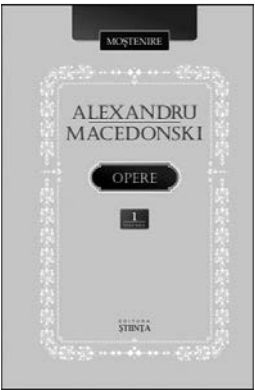
N.C.: Condica e omniprezentă chiar și în absență.

V.B.: Și trebuia să fii strict la oră. Că dacă n-ai venit la oră, ai întârziat câteva minute, înseamnă că gata. Și era o doamnă responsabilă de condică. Doamna aceea se numea Savina. Maria Savina. Era o femeie așezată, corpolentă, bine, cam pistruiată era nu știu cum... Și iată, într-o zi, ce se întâmplă? Vine ea la serviciu, grăbită, cu două sacose grele. A trecut pe la piață și a cumpărat alimente. Chestii multe și de toate. A intrat, a ridicat cu sacosele celea grele etajele, a așezat una-alta prin dulapuri, s-a așezat și a adormit.

N.C.: Se odihnea, în sfârșit.

V.B.: Și mai și horăia. Dar Panchiușa, care era alături de ea, hai să-i facă o pozna! El cânta în fanfara Academiei și, când vede că femeia doarme, deschide dulapul lui, scoate trompeta și face: tu-tu-tu-tu! Femeia sare așa deodată: „Măi Panchiușa, măi, ai să mă bagi în mormânt cu zile, măi Panchiușa!” Iaca așa de vesel era la Academiei! /.../

EDITURA ȘTIINȚA | NOI APARIȚII

ALEXANDRU MACEDONSKI
OPERE | VOL. I-II
EDIȚIE ÎNGRIJITĂ DE PAUL CERNAT

„Poet al rondelurilor, al vastelor poeme cu «noști» romantice, dar și al probelor de condei în manieră simbolistă, Alexandru Macedonski este scriitorul care a impus, metodic și insistent, spiritul modern în poezia românească. Ediția de față oferă o imagine sintetică asupra creației unuia dintre reprezentanții de seamă ai simbolismului românesc, teoretician fervent al acestei mișcări literare. Volumul I cuprinde o largă selecție din poezia cuprinsă în cărțile tipărite în timpul vieții, un studiu introductiv la ediție, intitulat «Un hidalgo al poeziei moderne față cu posteritatea», și o cronologie asupra vieții și activității scriitorului. Volumul II al ediției este consacrat scrierilor în proză ale autorului, precum și publicisticii sale literare, inclusiv conferințele, studiile și articolele poetului de la renumita conferință de la Ateneul Român «Mișcarea literară în cei din urmă zece ani» la studiile de poetică.”

EDITURA

ION BARBU
OPERE
VOLUM COORDONAT DE BOGDAN CREȚU

„Alături de Arghezi, Bacovia, Blaga, poetul cunoscut cu numele Ion Barbu (adevăratul nume, Dan Barbilian, îl reprezintă ca distins matematician) formează cvadriga de aur a poeziei române interbelice, iar prin valorificarea formulei concentrate a ermetismului încadrează această poezie în curentele modernismului european contemporan. Poezia lui Barbu îmbină formulele arhetipale ale poeziei cu cele mai condensate expresii, de-oarece, spune el, există undeva, în domeniul înalt al geometriei, un loc unde aceasta se întâlnește cu poezia. Volumul prezintă o largă selecție din opera literară a lui Ion Barbu, unul dintre cei mai importanți reprezentanți ai modernismului literar românesc, poetul care a lărgit aria poeziei în sensul ei original, adăugând conceptului modern de poezie noi valori, impunând o viziune poetică singulară. Ediția cuprinde, într-o primă secțiune, textele din cele două volume de poezie: «După melci» (1921) și «Joc secund» (1930), poezia rămasă în periodicele timpului și cea ocazională, iar în cea de-a doua, scrierile în proză: considerații și atitudini de critică și istorie literară, dar și o serie de evocări și mărturisiri ale autorului reunite sub genericul «Despre spiritul matematic». Volumul este însoțit de un studiu introductiv, de un tabel cronologic, de note și comentarii la texte și de o secțiune de iconografie, care completează informația despre scriitor și opera sa.”

EDITURA

NOTE DE LECTURĂ

UN RECURS LA MEMORIA IDENTITARĂ

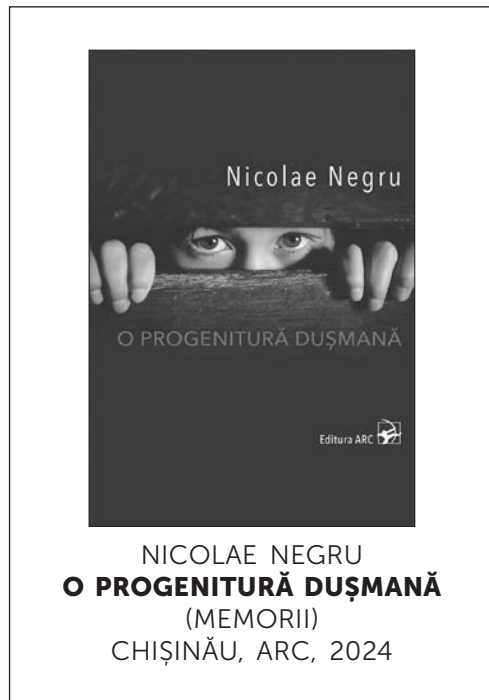
de CONSTANTIN IVANOV

Cartea lui Nicolae Negru *O progenitură dușmană*, publicată la Editura Arc în 2024, reprezintă o mărturie a evenimentelor odioase care s-au petrecut cu cei etichetați de puterea sovietică drept „dușmani ai poporului”. Autorul reușește să reconstituie aici drama celor deportați în Siberia, dar și copilăria care a fost marcată de această experiență nefastă. O copilărie, cum se exprimă memorialistul, „accidentată ideologic și geopolitic, văzută din depărtarea obiectiv-sentimentală a senectuții”. Scrierea în sine nu e o plâsmuire imaginară de evenimente, ci e mărturia unei trăiri dureroase a familiei Negru, dar care reflectă, în esență, vocea colectivă a basarabenilor deportați, cei ajunși sub tăvălugul reeducării sovietice. Nu e nici jurnal de memorii, pentru că nu consemnează niște evenimente, cel puțin în prima parte, ci e mai degrabă o reconstituire a întâmplărilor unei copilării marcate de drama acelui segment nefericit din istoria deportărilor din Basarabia. Pe când partea a doua are mai degrabă un caracter confesiv, cu inserții de învățăminte de viață în rol de sfaturi pentru „nepoți”, venite din propria experiență – o înțelepciune câpătată și probată în timp.

Nicolae Negru reconstituie secvențial experiența familiei sale care a nimerit în cel de-al treilea val de deportări, operațiune care s-a desfășurat în noaptea de 31 martie spre 1 aprilie 1951 și numită generic *SEVER*, represiune ce-i viza pe *Martorii lui Iehova*. Narațiunea se prezintă ca un recurs la memorie, menit să fixeze în conștiința nepoților soarta zbuciumată a înaintașilor lor. Deși poate fi considerată o mărturie-document despre drama deportărilor, *O progenitură dușmană* spune o poveste în stilul *docudramelor* care impresionează prin sinceritate și forță de convingere, îmbinând realismul dur cu observatii și reflecții emotive, foarte fine, fapt ce nuanțează o autobiografie narativizată, scrisă la persoana întâi, cu unele inserții de adresări către nepoții Călin Ioan și Olivia în rol de receptori implicați direct în actul diegetic. Naratorul ia atributele unui bunic povestitor, cu o experiență de viață dură și, în mare parte, ascunsă încă, conferind textului o dimensiune confesivă, menit să inițieze un dialog intergenerațional. Astfel că discursul narativ devine personalizat, de o franchețe remarcabilă, ce-i atribuie un grad înalt de autenticitate, înfățișând o lume a copilăriei văzută de pe piscurile maturității care nu a uitat nimic și care a înțeles multe.

În principiu, lucrarea demască atrocitățile sistemului comunist, dimpreună cu ticăloșia și cruzimea umană a celor care-l slujeau, cărora li s-au creat condițiile prielnice pentru a se manifesta din plin. Personajul povestitor decantează din biografia sa și a familiei sale deportate momentele care i-au marcat copilăria, o copilărie cu greutățile, dar și cu farmecul ei. Fără a înainta reproșuri sau regrete, povestitorul ne prezintă o lume văzută prin prisma copilului, plină de farmec și nuanțe pozitive, cu aventuri și cu momente de refulări infantile care se vor răspunde abia peste ani. Acest subiect al deportării e redat cu inocență copilărească, imaginea înfricoșătoare a drumului către Siberia și a Siberiei însăși este umanizată. Personajul diegetic este afectat puternic doar de stigmatul identitar. Catalogarea în mediul școlar siberian drept „o progenitură dușmană”, aceasta fiind de fapt eticheta pusă de învățătoare, este un motiv în plus să se simtă marginalizat, la fel ca și bordeiele în care locuiau deportații la marginea satului, care îi inoculau acel sentiment al excluderii de grup. Apoi, după revenirea acasă, este considerat de copiii din Ciutulești drept „rus”, exact după principiul *la Moscova român, iar la București rus*. Într-o parte și în alta îi este negată identitatea – un paria, un dezrădăcinat. Acest fapt îl rănește pe copilul Nicolae, care își dorește validarea grupului. Faptul că în școala din Pișkino-Troițkoe era ocolit de colegii săi, fiind acceptat doar de unul care avea un mic handicap fizic, simțindu-se, după cum mărturisește, un fel de „șapka-nevidimka”, îl rănește adânc și îi va marca nu doar copilăria, ci și viața de adult, făcându-l să se simtă ostracizat sau chiar un introvertit.

Acest aspect denotă, în fond, drama basarabeanului, mereu inhibat din cauza fracturii identitare și a condiției sale. Iar copilul este sfâșiat de o dilemă dramatică, pe care nu o poate înțelege și accepta, pentru că are un spirit deschis atașării colective, în care ar vrea să fie parte organică. Este o contradicție identitară care îi va activa un sentiment al rușinii amestecat cu stupoarea. Acest sentiment e trăit, de altfel, atunci când se joacă cu alți copii, iar felul de a vorbi al mamei sale îl dă de gol, făcându-i tovarășii de joacă să întrebe: „Deci tu nu ești rus?” și declanșându-i frica de a nu fi ca ceilalți: „Putea fi și o laudă pentru faptul că l-am înșelat”, l-am dus în eroare cu rusa mea. Dar am simțit atunci mișcându-se în sufletul meu viermișorul unui regret că nu

suntem ca ceilalți, și așa fi vrut ca mama să fi vorbit mai bine rusește, să nu trădeze. De atunci am conștientizat «goliciunea» noastră și am început să mă rușinez de rusa mamei. Și în același timp, îmi era rușine de rușinea mea. Mama nu bănuia nimic, se comporta firesc, avea talentul de a fi ea însăși, dându-mă «de gol» în cele mai nepotrivite momente”. Prin urmare, Nicolae Negru demască subtilitățile prin care sistemul acționează pentru a anchiloza conștiința copiilor, inducându-le ideea că trebuie să se rupă de rădăcinile lor și să se lase asimilați de colectivitate, inoculându-le senzația de rușine atunci când se vor identifica ca fiind altcineva decât ruși, asigurându-i totodată de un confort psihologic în raport cu apartenența lor la identitatea sovietică.

Structurată în secvențe mici, ca niște istorioare anunțate tematic în titlu, cartea este constituită din două părți și reflectă două ipostaze ale personajului diegetic, perioada inocenței, petrecută în mare parte în Siberia, și perioada treziei și asumării treptate a identității românești, cu mica (dar nu neînsemnată în planul curajului rezistenței) sa contribuție în a submina mașinăria de coerciție identitară. Într-adevăr, partea a doua este diferită de prima parte, aici scriitura are un caracter mai rigid și mai sec, fiind consemnate evenimente de dată recentă a istoriei. Textul pare să fie menit, mai degrabă, să evidențieze factorii care au precedat și au determinat (declanșat) mișcarea de eliberare națională. Or să păstrezi fotocopii cu creația lui Eminescu și să le difuzezi clandestin era un act de mare curaj pe

atunci. Pericolul de a fi depistat de ochiul vigilent al KGB-lui era mereu iminent, după cum mărturisește autorul. Nicolae Negru denunță drama colectivă și mecanismele de funcționare a mașinării opresive, cu menirea acesteia să ducă la bun sfârșit procesul de deznăționalizare, respectiv, de inhibare și rusificare a conștiinței naționale. Textul parcurge punctual problemele sensibile ale societății noastre, precum cele ce țineau de identitatea etnică, identitatea lingvistică, identitatea culturală, de propagandă și mutilare a conștiinței. Nu sunt trecute cu vederea nici riscurile la care erau expuși cei care încercau să spună adevărul. Autorul remarcă: „Trebuia să faci mereu distincție între ce se poate și ce nu se poate spune, cu cine poți discuta sincer și cu cine nu, ce se poate și ce nu se poate întreba. Era ca într-o închisoare-teatru, cu roluri stabilite la naștere, nu aveai dreptul să abordezi teme neautorizate, să improvizezi răspunsuri la întrebările permise, să vorbești despre cine ești în realitate, despre identitatea ta, etnică și ideologică, decât cu riscul de a fi împușcat (în faza inițială) sau băgat la carceră sau internat în casa de nebuni”. În partea a doua, Nicolae Negru realizează o radiografie a societății, cu inserarea unor comentarii făcute în maniera analistului politic.

Împânzită cu mici istorioare, *O progenitură dușmană* devine un mozaic al experiențelor și trăirilor, care nu se limitează doar la o simplă evocare a trecutului. Ca într-un puzzle, autorul încearcă să reconstituie unui tablou al societății, dintr-o perspectivă personală, lăsând și o mărturie scrisă despre sine propriilor nepoți. Astfel că sciirea vine ca un remediu împotriva amneziei sociale și chiar familiale, unde miza pare a fi mult mai mare decât mijloacele prin care se impune. Povestitorul relatează până la un punct despre alte personaje (lumea imediată a copilului), fie tata, mama sau frații săi, doar dacă poate spune ceva despre sine, punându-se în raport cu ei, nu în relație, mai ales cu tatăl său (pe când prietenii sau colegii sunt doar pomeniți ca într-o listă de aducere-aminte). Însă spre final, odată ce conștientizează și își asumă maturitatea, se poate observa cum se refac timid aceste relații. Nicolae Negru reușește să ilustreze tensiunea socială, pe fundalul căreia realizează, am putea spune, o revendicare identitară în care își dezvăluie calea proprie ce-a urmat-o în devenirea sa, precum și convingerile dobândite/consolidate în timp. E și o atitudine a sa de a vorbi despre modalități de îndoctrinare

existente la acea vreme, evaluând riscul unei alunecări în prăpastia ideologică, un pericol existențial iminent dacă nu aveai o conștiință de sine bine formată. În acest sens, amintește și de un personaj al politicii contemporane recognoscibil, care, împotriva convingerilor identitare ale tatălui său, alege totuși adevărul „fabricat” de opresor.

Spre finalul cărții, discursul narativ devine molcom și contemplativ. După ce își deapănă viața, Nicolae Negru ajunge să cugete asupra unor aspecte importante ale devenirii și ale existenței sale. Fără a-și atribui rolul de bătrân înțelept, cum ar spune C.G. Jung, instanța narativă strecoară și niște sfaturi, pe cât de simple, pe atât de necesare, meditănd cu precădere asupra sensului vieții, reflecții scoase din sipetul înțelepciunii dobândite în timp, accentuând lucrurile simple, umane, capabile să producă acea egalare între indivizi. E cronica unui periplu prin mașinăria birocratică a URSS până la destrămarea ei. Deși se afla într-un climat neprielnic felului său de a fi, personajul narator era totuși într-o permanentă căutare de sine, tentat să-și urmeze propriul drum. Ba chiar abandonează domeniile sufocante pentru el și ajunge să se realizeze în domeniile ce îi sunt mai aproape de ființa sa intimă, precum e cel de care ne convingem în acest moment – scrisul. Astfel, am putut cunoaște povestea adevărată a timpului și a omului Nicolae Negru, condiția unei *progenituri dușmane* într-o lume totalitară în căutare de repere identitare și în efortul de a da „fiecărei clipe un sens propriu”, dincolo de realitatea crudă. Ultima secvență a cărții este răvășitoare, într-atât încât depășește orice comentariu, dând sens și semnificație celor relatate/povestite...

NOUTĂȚI CARTIER

GEORGE C. DUMITRU
TOT CE RĂMÂNE
(ROMAN)

„Cu «Tot ce rămâne», George C. Dumitru dă cel mai bun roman al său din ultimii ani; își dă adevărata măsură urcând pe câmpiile luxuriante ale nostalgiei și povestindu-ne – ici zâmbitor, mai încolo trist, colo de-a dreptul (auto) ironic – nu viața lui, ar fi prea simplu să înțelegem literatura așa, ci o versiune, cum spuneam, «nostalgizată» a propriilor amintiri.”

Cristian FULAȘ

CĂRȚILE CARE MĂ IUBESC

VIATA CA UN TANGO

de NINA CORCINSCHI

Foto de Nicolae RĂILEANU

Tango în oglinzi, iată un titlu de carte de proză care ne duce imediat cu gândul la o experiență narativă a senzualității și a erotismului. Impresia este asigurată pe copertă și de mottoul din Emil Brumaru, scriitorul de un erotism ardent, lasciv, concupiscent. Imaginea copertei se compune din roșu și negru, iar pe fundal – conturul unor picioare superbe, în pantofi stiletto, surprinse în mișcarea grațioasă a dansului. Autoarea cărții *Tango în oglinzi* (București, Editura Curtea Veche, 2024), Camelia Radulian, ne întinde această capcană metatextuală în mod conștient, regizoral. Cartea ei nu e despre aventuri hedoniste și experiențe senzuale, nu e despre dansatori în frac, executând piruete în fața oglinzii. Nu luxul și eleganța unui salon de dans fac decorul prozei. Dimpotrivă, autoarea, de la bun început, aduce în prim-plan condiția omului marginal, vulnerabil, respins de „lumea bună”, surprins în cotidianul lui sordid, limitativ. Viața acestui personaj e marcată acut de lipsuri, de sărăcia unei mahalale uitate de civilizație.

Înaintând în lectură, înțelegi de ce autoarea și-a pus prozele sub un titlu atât de provocator. Oamenii de periferie, o periferie socială, dar și ontologică – vânzătoare anoste, gârbovite de munci și umilinte, copii orfani sau cu părinți plecați la muncă peste hotare și lăsați în voia sorții, amanți îmbătrâniți, delabrați, trăindu-și clipele de amărăciune și regret – cu toții execută o echilibristică de supraviețuire. Aproape striviți de povara existențială, acești oameni își găsesc totuși echilibrul interior și reușesc să-și ducă zilele fără drame strigate, fără gesturi extreme.

Ceea ce face specificul acestor proze este accentul pus pe partea frapantă a crizei. Autoarea dezvăluie cu franchețe părțile cele mai sulfuroase ale vieții, aspectele oribile, rușinoase ale firii umane. Își pune personajele în situații de tensiune și surprinde în gesturile lor amestecul de fragilitate și putere, de oroare și noblețe, de frică și fascinație a ilicitului, a interzisului. Personajele cărții trăiesc intens și acut provocările vieții, dar trăirile lor sunt interiorizate, neliniștea și zbuciumul se resimt nu în activitățile cotidiene, ci în fluxul monologat al conștiinței (sau al dialogului interior, indus prin persoana a II-a), pus în reflecție, problematizat. Într-o proză, *Critical Ops*, un băiețel de zece ani face din jocul la telefon activitatea definitorie și paravanul după care se ascunde singurătatea lui. Mama copilului

e plecată în Italia și el aude de la rude că ar fi „curvă”, că au „tăiat-o unii felii”. Jocul intempestiv la telefon este gestul prin care realitatea e înlăturată, frica e anesteziată, iar existența lui se robotizează, e redusă la mișcările de taste. Un singur detaliu e revelator al crizei, al dezastrului interior: „Te-a durut capul și ai vomitat. Ai visat-o pe mă-ta cu dinții ruți și cu capul spart și te-ai speriat de moarte, dar doar atunci”.

Acum sunt mai bătrână decât tine pare a fi proza cu cea mai mare densitate psihologică. Un copil de la casa de copii, care nu și-a cunoscut niciodată mama, primește la un moment dat un surrogat al iubirii materne, un ou și o batistă, care devin un fetiș, un înlocuitor al grijii și afecțiunii materne: „Într-o zi, aproape de vremea când am fost înfiată, cineva mi-a dat, printre gratiile gardului verde și lung cât o noapte de iarnă, o batistă și un ou. Mi-a spus că sunt de la tine. Astăzi, nu știu dacă nu cumva m-a mințit ori dacă nu cumva a ghicit neodihna din spatele așteptării mele. Am ascuns cojile de ou în batistă, iar batista, în sân. Le scoteam doar noaptea, le adulmecam și le mângâiam, uneori le lipeam de obraz. Chiar și în noua mea casă, lângă noii mei părinți, le-am furișat, adormind cu ele sub pernă, până când a trebuit să spun că, de fapt, nu erau jucării, ci singurele mele amintiri de la tine. Dar mai am, mamă, ochii tăi prelungi și aproape triști. Și așteptarea”. Stările complexe, ambigue, greu de încadrat în concepte, amestecul aproape indescifrabil de bine și rău, frumos și urât sunt surprinse de Camelia Radulian cu deosebită acuitate psihologică.

Indiferent de subiect, prozele autoarei sunt străbătute de nerv, sunt încărcate de intensitate. O intensitate a situațiilor existențiale sau o intensificare a limbajului. Camelia Radulian preferă limbajul metaforizant, descrierile arborescente, dar și limbajul colorat al bunicilor de provincie, care vorbesc într-o limbă de poezie, cu regionalisme, arhaisme, greu de asimilat astăzi, dar care sună pitoresc și relevă un parfum al timpurilor de când-va. Autoarea e o ingenioasă creatoare de atmosferă crepusculară, de locuri vechi, uitate, ale copilăriei, de oameni împovărați psihologic, cuprinși de angoase, bântuiți de regrete, dar care-și descoperă surprinzătoare rezerve de seninătate sufletească, de vitalitate și energie creativă.

Ultima parte a cărții e de atitudine și caracter. Sunt pagini de publicistică, în care autoarea își personalizează vocea

CAMELIA RADULIAN
TANGO ÎN OGLINZI
(PROZĂ SCURTĂ)
BUCUREȘTI,
CURTEA VECHIE PUBLISHING
2024

„Camelia Radulian este mereu surprinzătoare! Sufletul ei are flăcări de soare, raze lunare, răcori de fântână adâncă. Are talent cu carul, cu căpița, cu hambarul, dă pe dinafară! Uneori te obosesc doar frumusețile, mai vrei și altceva, cuvintele ei sunt talentate, ce mai tura-vura, se lipesc oricum frumos, chiar dacă vorbește despre funduri spălate... Talentul e, la fel ca apa de acolo, temelia.”

Emil BRUMARU

și reflectează despre provocările zilei. Frumusețea în raport cu bătrânețea, derapajele ideologice actuale, dramele și neliniștile omului contemporan sunt teme care o preocupă și-i provoacă reacții de chestionări și evaluări curajoase.

Construită astfel – din ficționalizări ale crizelor realității, narativizări ale amintirilor din copilărie, dar și din felii de viață brută, netrucată artistic, cartea dezvăluie o autoare cu mână sigură de prozatoare, cu privire atentă, fixată pe detalii revelatoare și cu talentul de-a fixa drama umană în ingenioase scenarii narrative.

Chiar și cu ezitări și poticneli în oglindă, tangoul vieții trebuie dansat până la capăt – este credința Cameliei Radulian. Doar așa se dezvăluie bucuria existenței ca spectacol reflectat în oglinzile mișcătoare ale timpului.

PLURALIA TANTUM

Foto de Nicolae RĂILEANU

LEO BUTNARU:

JURNAL IN MARGINILE ISTORIEI LITERARE

VLADIMIR BEȘLEAGĂ PRIN ANI, PRINTRE CĂRȚI, COLEGI, PRIETENI

15.II.1985

O deplasare la Școala Pedagogică din Orhei, împreună cu Vl. Beșleagă și M. Cimpoi. Lui Beșleagă îi vine un bilețel din sală: „Care-i părerea dvs. despre dragoste, iubire?”

– Dar oare există vreo deosebire între dragoste și iubire? Întreabă prozatorul. Cimpoi intervine prompt:
– Între dragoste și iubire trebuie să existe, cel puțin, o virgulă.

Beșleagă privește în bilețel.
– Dar să știi că virgula există. Cel care a scris bilețelul cunoaște gramatica... iubirii, dragostei.

Beșleagă povestește un caz:
– Acum un timp, pe un cunoscut, președinte de soviet sătesc, îl întreb despre cum sunt astăzi oamenii. Iată, zic, dacă s-ar întâmpla să vină în sat un cerșetor, oamenii l-ar milui cu ceva, i-ar da o bucăică de pâine?

– Ei, nu cunoști cerșetorii, zice președintele. Astăzi cerșetorii nu iau pâine, cer bani. Oamenii au rămas buni, generoși, dar s-a schimbat psihologia... cerșetorilor.
...Acum două zile, Cărare a împlinit jumătate de secol de existență. Beșleagă îi telefonează, felicitându-l și adăugând:
– Petrică, tu ești un bun umorist, dar oare nu ți-a fost prea de tot îndrăzneala să te naști în aceeași zi cu fabulistul Krîlov?
– Acum mă gândesc și eu la asta, dar, crede-mă, am aflat de acest lucru abia peste patruzeci de ani după venirea mea pe lume, când l-am tradus pe Krîlov și i-am studiat, bineînțeles, și biografia. Nu mai pot da îndărăt.

27.II.1985

O întâlnire la școala nr. 1, Chișinău. Prezenți: I.C. Ciobanu, Vl. Beșleagă, I. Ciocanu, L. Lari și ego. Beșleagă povestește ad-hoc un caz: la stația de troleibuz stau două fete, eleve cam prin clasa a patra-cincea, se ciondănesc. Una urcă pe scara troleibuzului, cealaltă o apucă de poala subitei, accentuând cu răutate: „Totuna nu e naturală! Să știi!” Mititelele, deja își fac probleme dacă poartă sau nu blănuri naturale... Deci încearcă să le îndrepti tu atenția acestor odrasle spre poezie, proză...

2.IV.1985

Ieri – seară de 1 aprilie. Dialog. Public dublu numeros decât poate adăposti sala,

adică scaunele din ea. Faptul că Gheorghe Urschi și-a adus la „Teatrul de miniaturi” și consoarta, și copiii, îl face pe Beșleagă să reboteze emisiunea în: „Teatrul de miniaturschi”. Tot Beșleagă, printr-o parafrază luată pe departe, agață medicii ce iau mită, transformând proverbul „Nici în clin, nici în mănecă” în: „N-ai în mănecă, n-ai nici în clinică”.

30.I.1988

Întrunire la USM. Sacrilegiu. Vl. Beșleagă a vorbit despre „revizuirea” clasicilor. Exemple? Cele trei volume de Alecsandri – drămăluite, „ajustate”, cenzurate, „înjosite”, zice raportorul, împrăștiate, spulberate... De cine? De ineptul „academician” H. Corbu... Eternul cenzor, ideologul oficial...

15.IX.1992

Ieri, îmi telefonează Vl. Beșleagă, adresându-mi-se cu apelativul „Hamlet-cel-tânăr” (titlul unui poem al meu pe invers: Hamlet cel bătrân). Însă motivul acestui pseudonume pe care mi-l aplică îl înțeleg din următoarele sale fraze: „Măi băiete, măi, abia acum am dat de nr. 5 al revistei «Basarabia». Păi, să știți că aveți, tu și Ion Gherman, un dialog consistent. Chiar și pe Gherman îl văd într-o altă ipostază, întinerit, revigorat. Dar caut nr. 2 al revistei, unde e începutul dialogului. E la fel de mare și prima parte?”

Într-adevăr, conversația e cam barosă. Dar, precum m-a convins și Beșleagă, dialogul nu trece neobservat...

Alte întrebări ale dlui Beșleagă: „Va fi mâine ședința Consiliului USM?... Dar ce-i cu recepția pe care o oferă miercuri domnul ambasador Bistreanu? E ceva important?”

Apoi Vl. Beșleagă mă roagă s-i împrumut volumul *De dialectica* al Sfântului Augustin. Chiar în aceste clipe îl pun în geantă, să-l duc la birou. Îmi amintesc că, pe când veneam de la Bacău, Gr. Vieru citea din acest studiu în mașină (am scris despre aceasta în jurnal?); mergeam spre Bârlad, la primar...

1.VI.1993

Vladimir Beșleagă lasă vorbă secretarei USM să-i telefonez. Îmi zic că e ceva ce privește interviul pe care ținem să-l realizăm. Telefonez. Așa e, chestia cu eventualul nostru dialog. Însă, cu acordul comun al părților „beligerante”, să-l mai amânăm

o vreme. „Te-am căutat, să nu crezi că a rămas zadarnică pornirea noastră. Dar te rog să mai așteptăm câteva zile. Vorba e că în sfârșit am găsit *Confesiunile* Sfântului Augustin. În franceză. Buchisesc. Cu dicționare, cu rememorări. Eu am făcut puțină franceză la vremea mea. Cu greu, mă descurc totuși.” „La cine ați găsit Sfântul?” „La Andrei Țurcanu.”

7.IV.2000

Vladimir Beșleagă: „Să-ți spun ceva, să văd de accepți sau ba. Știi, într-o proză a mea vorbeam și eu de hotelul Cosmos din Chișinău, constatând pentru cititor: acolo, unde s-a sinucis adolescentul-protagonist din proza lui Leo Butnaru *Îngerul și croitoreasa*. Ar fi acceptabil un asemenea procedeu?” Eu nu-i spun că sunt... măgulit, ci zic: „Domnule Beșleagă, e un procedeu textualist care nu poate fi condamnat. Să vă trăiască personajele, odată ce al meu, junele, a fost prostuț și s-a aruncat de la etajul doisprezece, pare-se”.

23.I.2001

Duminică, Vladimir Beșleagă îmi spune că mi-a telefonat, după ce a citit cosmograma din „Contrafort”. „M-am gândit să ne întrunim 3-4 sau 5 colegi și să discutăm despre aceste noțiuni fundamentale – cosmos, timp, infinit, enigma genezei etc.”, zice. De ce aș fi împotrivă? Dar nici prea mult entuziasm nu încerc. Eu unul meditez la atare noțiuni doar în adâncă și... fremătătoare singurătate. Într-o discuție publică, ar fi de neevitat clișeul, banalitatea, superficialitatea sau eclecticismul. Însă atunci când meditezi, scrii, stilizezi, selectezi, poți înlătura locurile comune, poți contura un text eseistic, și nu un discurs afin taclalelor filozoficești confuze și pretențioase.

26.II.2001

Aseară, telefonează Vl. Beșleagă. Neașteptat pentru mine, este încântat de metanuvela din „Contrafort”, intitulată *Sclava care nu e Isaura*. „Am subliniat atâtea găselniți! Extraordinar! *À la Caragiale-de-astăzi*”. Și-mi citește diverse sintagme pe care le găsesc și eu destul de hazlii. Încă o dovadă că în familia Beșleagă rămân a fi un autor... citit...

23.V.2002

În cadrul unui program coordonat de Serafim Saka, trebuia să mergem la Căușeni, împreună cu Vladimir Beșleagă și istoricul Anatol Petrencu. Dar deplasarea se amână. Lașii, căcănarii diriguitori de acolo s-au răzgândit să mai organizeze întâlniri ale scriitorilor, istoricilor cu populația. Ce le-ar trebui lor griji în plus? Cine știe ce pot spune Beșleagă, Butnaru, Petrencu? Metoda comuniștilor în acțiune. Jigodii ordinare, ce mai. Ei cred că pot face abstracție de intelectualitatea care, se știe, în majoritate le este potrivnică? Nicidecum. Din cauza abstracțiilor vor și cădea de la putere.

4.VI.2002

Vorba anticului: *Fuimos Troes, fuit ilum*. (A fost Troia, am fost noi...) Tristețe întreținută și mai mult de un pasaj din Beșleagă: „A căzut în genunchi și s-a rugat: «Întoarce-te îndărăt, Ană a vremii!» – «Nu pot», i-a răspuns Ana”. (Oho-ho! Fișele pe care le transcriu sunt încondeiate cu caractere de litere chirilice, semn că demult-demult au fost culese și băgate în carcera plicului de arhivă. Iar „Ană a Vremii” ar fi un titlu foarte frumos pentru ceva. Pentru ce anume?...)

5.II.2003

În mod foarte conspirativ, Vl. Beșleagă mă anunță că mi-a adus jurnalul său, pe care mi-l promisese, însă nu vrea să vadă prea mulți că mi-l oferă, îmi ia geanta de pe umăr, iese undeva în hol și-mi scrie autograful – unul cochet, jucăuș, dar, poate, dictat și de bunul-simț, pentru că, în comparație cu mine, Beșleagă n-ar avea motive s-o facă pe modestul: „Pentru Leo – «jurnalistul» cu vechime – din partea unui învățăcel în ale meseriei”. Ei, nici chiar așa, cu învățăcelul...

2.1.2004

Beșleagă îmi vorbește de Subliminalul pe care l-am publicat în „Contrafort”. „Te adâncești sau vrei să pătrunzi în subconștient? Îndrăznești? Că doar acolo e foarte trist, e dramatic”, zice. Apoi vorbim despre Husserl (fenomenologia), polemica acestuia cu Heidegger, care-i fusese discipol. Kierkegaard ș.a. Beșleagă poate e unul dintre colegii cei mai versați în filozofie, care studiază în continuare, pe cont, interes și plăcere proprii, această acaparatoare punătoare de întrebări și cu mult mai deficitară la capitolul: răspunsuri.

3.I.2004

Telefonează Beșleagă. A citit eseul despre traducerea de poezie, apreciindu-l ca pe o primă probă de studiu în această sferă. Cam așa e. Apoi: „Am găsit o definiție a cosmogramelor pe care le publici în «Contrafort». S-ar numi: provocări filozofice”. Oricum, provocări parcă ar fi, cât privește noțiunea de filozofie pare a fi cam mult. Dar, de, ne obișnuim noi și cu aceasta, pentru că, de la un punct încolo, simțul modestiei ca responsabilitate se cam aplatizează mai la toți oamenii... Apoi, o problemă tehnică: Beșleagă se interesează dacă nu cunosc cumva vreun meșter care i-ar repara reportofonul „gnomic”. Îl îndrum spre un fost mecanic de cinema la USM, actualmente angajat la Ginta Latină, care mi se pare foarte priceput în domeniu.

22.VIII.2005

Îmi telefonează Vl. Beșleagă. S-a întors de la țară, din Mălăieștii Transnistriei sale, unde, zice, a citit și eseul meu din „Contrafort” despre Edward Lear și nu numai Sensul... nonsensului. Beșleagă e studios, meticulos, atent. Îmi atrage atenția la unele „inexactități” pe care le-am comis în traducerea limerickului. Sunt de acord cu ele și deci recunoscător colegului, dat fiind că eu nu cunosc engleza în măsura care mi-ar acorda libertate de mișcare în dragomanie, precum și menționez, mai departe, în text, că la atare îndeletnicire îl iau de complice pe „fidelul meu prieten PROMT”^{xt}, dragoman «specializat» în tran(s!) spunerii juxtalinare (acest Enkidu virtual, electronic, ce locuiește în Mesopotamia computerului!). Beșleagă mai spune: „M-ai provocat și de data aceasta, ca și în cazul cu Lermontov”. Vorba e că, mai spre primăvară, la înmânarea premiilor USM, eu am citit traducerea celebrei perechi de catrene ale lui Lermontov ce încep cu „Proșceai, nemătaia Rosia”. Peste un timp, două-trei săptămâni să fi trecut, ne întâlnim cu V.B. în studioul Euro TV, unde suntem invitați la o emisiune despre literatura contemporană etc. Beșleagă îmi spune atunci că, provocat de traducerea mea, el a făcut una a lui, citindu-mi-o. Excelent! am zis eu. Mai pe urmă, Beșleagă îmi citește și celebrul octostih goetheian, care la Lermontov apare ca „Gornîie verșinî”, dând varianta nemțească, apoi pe a sa, românească – bună și aceasta. Dar ține să tot menționeze că Lermontov e departe de originalul german, lucru pe care l-a știut și el. Însă calitățile de traducător ale lui Beșleagă pot fi invidiate – el e negrăbit, meticulos, studios etc., precum menționam. Și de data aceasta, îmi citește o traducere a respectivului limerick learean: „Fost-a un bătrân la Moldavia/ Care, cică, rău nărav avea –/ Așa îi abătea,/ Că pe masă dormea,/ Cel moșulică de la Moldavia”. Drept dovadă că o iau în considerare, am introdus-o, exemplificator, în corpusul eseului.

21.VII.2006

Zilele acestea, îl căutasem pe Beșleagă să-i transmit gândurile bune, pe care mi le-a încredințat, ca unui intermediar, Ion Simuț. Nu-l găsesc la telefon. Presupuneam că e la Iași – nu e greu să presupui așa ceva, dat fiind că Beșleagă, aproape în chip ritualic, pleacă acolo, se stabilește pe câteva zile la „Casa Pogor”, respiră vechime, atmosferă de care este congenital legat, și el, și scrisul său. În fine, mă găsește el – așa a fost: vizita Iașul. Mă invită, pentru marțea viitoare, la agapa prilejuită de cei 75 de ani pe care îi împlinește. Îi citesc mesajul lui Simuț, fără a-i spune cine i l-a expediat. Nu se dumerește cine ar fi. Apoi se bucură. „Trebuie să-i telefonez”, zice. Pentru că, spre deosebire de 99 la sută din colegii prut-stângiști, Beșleagă e unul care ține totuși legătură cu scrisul și scriitorii drept-pruteni...

Beșleagă îmi aduce un pachet, ceva... Presupun – revistele de la „Ateneu” via Lucian Vasiliu...

2.XI.2006

La cinaclul Perpetuum de la Biblioteca „Transilvania”, prezentăm cartea lui Beșleagă Dialoguri literare. Prezența, ca și luni, bună. Autorul se întreține cu ispititorii săi în jur de două ore.

1.III.2007

Îi vorbesc lui Beșleagă despre lectura jurnalului său. Mai multe momente incitante ar predispuie la formulări de chestionar pentru un eventual dialog. Cine îl va face? Simt că B. ar fi predispus să mărturisească-gloseze pe marginea mărturisirilor de acum douăzeci de ani. Îi atrag atenția la unele inexactități: „De ce m-ați dus de lângă voi,/ De ce m-ați dus de-acasă?” – versuri atribuite lui... Coșbuc... Nu le-am mai reținut pe toate – spre exemplu, unele (e drept, rare) inexactități la transcrierea numelor străine ș.a. Dar, în genere, jurnalul e interesant. Poate că, pe alocuri, împănăt, repetat, cu detalii de bucătărie sau fiziologie repetitive, insignifiante. Dar, ca model de abordare, de sinceritate, e unic în literatura noastră. Mărturiile îndurate-curajoase ale omului aflat la marile răspântii și derute ale destinului, dar care nu cedează: mărturisește durerea și merge înainte, având și bucuriile scrisului, ale unei iubiri, se pare, prin care își reface viața zdruncinată rău. Iată omul-autorul: tatăl judecat de bolșevici, mama moartă de tânără, căsătorie nefericită – fiica fuge de acasă, băiatul are urme de dereglări psihice, soția – la ospiciu, îl amenință, de zice Beșleagă: „Când mă culc în cabinet, de teamă să nu cumva să vină noaptea, când dorm, să mă sugrume, pun scăunele în ușă, ca să aud... Adevăr vorbesc! Așa a fost”. Dacă ar ști cititorul ce drame se întâmplă în familiile unor autori...

29.III.2008

Din revista „Timpul”, Vladimir Beșleagă, membru al juriului USM:

– Acest juriu este o aiureală. În ultimii ani, concursul e tot mai aiurit și se votează la fel de aiurit, pentru că cele mai bune cărți rămân în afara premiilor. Deși Borzin și Burlacu s-au retras, n-au fost aleși alții în locul lor. Ceilalți, fără să citească cărțile, s-au adunat și au votat anapoda. Din păcate, au rămas pe dinafară cărți foarte bune... Aceasta se întâmplă fiindcă în juriu sunt alese persoane care nu citesc și nici nu judecă după valoare, ci după persoană.

18.VII.2009

Aminteam ieri despre ultima adunare generală a USM. Atunci, Vladimir Beșleagă a refuzat să facă parte din Consiliu, îndemnându-l și pe colegul său de generație: „Retrage-te, măi Vasilache, că noi suntem bătrâni și mâine-poimâine vom muri! Mai bine să murim curați, decât să ne murdărim singuri!” Și Vasilache s-a ridicat de pe scaun și a strigat: „Bre, eu mă retrag!” Mai scriam ieri și despre ultimele cuvinte pe care le-am auzit din gura lui Vasilache: „Eu n-am nimic comun cu Uniunea asta, bre! Ea a deviat mult de la ceea ce a fost cândva. Era o conștiință și o echipă, care a devenit o șatră țigănească, s-a pulverizat în anumiți oameni, fiecare având ogorodul lui. Din cauza asta, eu am ieșit din toate ogoroadele!”

Azi, adaug că, în seara în care a murit, Vasilache l-a invitat la o partidă de șah pe Serafim Saka, dar acesta n-a putut să-l viziteze. Iar vinerea trecută, el și-a sărbătorit 82 de ani.

9.VII.2009

Beșleagă se interesează de Romanciuc: „De unde recitirea proverbelor”? Păi, zic

eu: prietenul Vasile Romanciuc a publicat mai întâi volumul de poeme *Citirea proverbelor*, iar peste trei decenii a editat o selecție din creația sa, intitulată *Recitirea proverbelor*. O a treia carte, în această linie... logică, ar trebui să se numească *Răscitirea proverbelor*.

31.I.2010

Vladimir Beșleagă mă roagă să-i găsesc *Sonetul LXVI* al lui Shakespeare, cică alți colegi s-au arătat decepționați în fața bibliotecii – să caute, să... În fine, găsesc traduceri, chiar variante, în română și rusă. I le trimit, ca să primesc:

„Iubite Leo! Un autor, om de mare cultură, a citat, într-un text al său, acest sonet, dar! ca să vezi – cu un conținut absolutamente contrar celui care... bănuiam eu că l-a pus Shakespeare în el, ca urmare... admonestându-l pe «marele brit» că ar fi scris o asemenea... ineptie la o vârstă... marasmatică etc. Desigur, acel om de mare cultură, care nu mai e în viață, necunoscând engleza, s-a referit la o traducere, anume cea făcută de Mihnea Gheorghiu, pe care mi-ai expediat-o și dta... Intuiția nu m-a înșelat – dimpotrivă, mi-a fost confirmată cu asupra de măsură! Thank you!

P.S. Apropo, dna Nina Babansky ne roagă s-o ajutăm să organizeze o lansare a ultimei cărți a lui Valeriu. Ea a încercat să solicite concursul lui Cimpoi, dar academicianul a tot purtat-o cu vorba, până, în cele din urmă, s-a eschivat în mod nedemn, așa încât dânsa și-a pierdut orice speranță... Ce-ar fi s-o susținem noi? O cunoști? Ai putea să-i dai un telefon. Eu am să încerc să-l contactez pe Mănăscurtă, la a cărui editură a apărut romanul lui Valeriu. *V.B.*”

1.VII.2011

Îmi scrie Vladimir Beșleagă despre eseul memorialistic Gheorghe Vodă:

„Iubite Leo, excelent medalionul despre cel ce-a fost regretatul Leu al Poeziei Gicu Vodă! Pe lângă momente și amănunte mai mult sau mai puțin cunoscute de mine, am aflat cu stupoare despre o tentativă de a fonda o uniune de alternativă la începutul anilor '90 (???). Incredibil! Cine au fost derbedeii-profitori (l-au divulgat doar pe Cezar I.)? Ai putea să le zici pe nume? P.S. Consider că cea mai vie, simțită și tulburătoare carte de poezie a lui Vodă este Ploaie fierbinte. Aici poetul nostru s-a depășit cu mult pe sine... *V.B.*”

3.V.2016

Vladimir Beșleagă pregătește un volum de articole, memorii despre Vasile Vasilache, cu care a fost prieten ani și ani. Include și o secvență din jurnalul meu, în care reproduc scena de revelion cu confuzia hazlie din dialogul lui Moș Crăciun-Vasilache și ambasadoarea SUA în Moldova. Beșleagă vrea să știe cum se numea doamna. Eu nu țin minte. Zic: nu ați întrebat la ambasada SUA? Ba da, am telefonat, dar mi s-a spus să fac un demers oficial, o adresă! Dar la ministerul de externe al R.M.?

Beșleagă se lehametește, zicând că nu mai e cazul să caute. Dar stai, bădie! Deschid internetul care dă lista cu toți foștii ambasadori americani la Chișinău! Iar doamna se numea Pamela Hyde Smith. Atât.

19.VII.2016

Ședința Consiliului USM. Înaintarea candidaturilor la Premiul Național. Istorie. Primul Premiul de acest fel (se numea Premiul de Stat al RSSM) l-a luat Emilian Bucov (1966). În anul următor, se preconiza să se meargă pe aceeași cale, poate nițel mai puțin compromițătoare, fiind propus Andrei Lupan. Acesta însă are o revendicare: „Nu mi-l dați mie, dați-i-l lui Druță”. Ion Druță însă se afla în oarece dizgrație și, totuși, cam tânăr față de cei aranjați deja la coadă la premiu.

Decizie: să fie înaintați ambii, astfel că premiul îl primesc și Lupan, și Druță. În anul următor, văzându-se că pot merge chiar și câte doi scriitori la Premiu, sunt propuși Nic. Costenco, cu Coțofenele albastre, și Vlad. Beșleagă, cu Zbor frânt. Însă nu primește niciunul din ei. Cei de sus, ieșea, și-au făcut ei înșiși dreptate: aha, șmecheriți voi, însă decidem noi!

Beșleagă avea să ia premiul respectiv exact după zece ani de la prima tentativă, în 1978.

21.X.2017

Vasilache a făcut clasele primare la Iași. Beșleagă își amintește cum, odată, pe când ei călătoreau prin Iași într-un autocar, la un moment dat Vasilache se aprinde și exclamă: „Iată, iată strada copilăriei mele!” La care Beșleagă unde face: „Vasile, dar eu nici nu știam că tu ai fost copilul străzii...”

30.III.2021

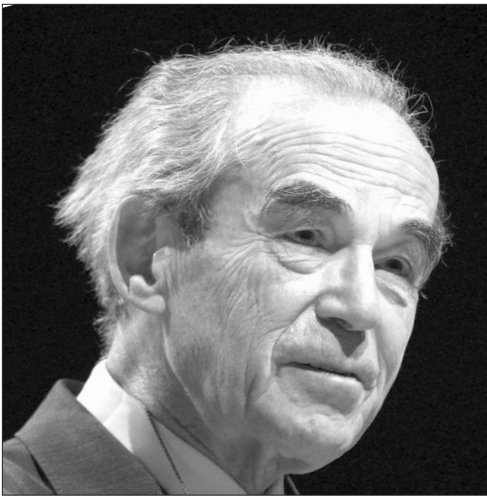
Mormântul lui Ioan Mănăscurtă este exact lângă cel al lui Aureliu Busuioc și al doamnei sale, Tanți. Deocamdată, peste locul de veci al lor e o lespede mare de granit negru, cu inscripțiile numelor. E în adânc de cimitir central.

Îmi spunea ieri Arcadie că, la o precdentă înmormântare, Vladimir Beșleagă, arătând spre fruncea de morminte și stele ale cimitirului, întrebă: „Acesta o fi... prezidiul?” Cam așa e, în amestec, prezidiile din diferite vremuri, amestecate, ale comuniștilor cu cele ale patrioților vociferanți, ale kagebiștilor cu ale nomenclaturiștilor comuniști intrați și în nomenclaturile de partid ale „democraților”. Unuia dintre aceștia mai să-i sape mormântul în pragul bisericii, din zelul de a-l ține cât mai în frunte, cât mai în văzul lumii! Culmea trufiei post-mortem, a deșertăciunii deșertăciunilor...

30.VIII.2021

Victor Vasilache mi-a trimis via internet corespondența dintre Vasile Vasilache și Vladimir Beșleagă.

La începutul anului 1963, V.V. se afla la cursuri de scenaristică la Moscova, de unde îi scrie amicului din Chișinău: „...mă gândesc la tine, căci mă mănâncă limba să-ți răspund la spusele tale din seara când ai fost la mine, și-mi ziceai că un mic compromis TREBUIE de făcut, altfel nu mai ieșim DIN ANONIMAT ȘI DIN SĂ-RĂCIE... Da eu, drept să-ți spun, mă piș pe slavă și pe bani!... Uite-așa! Chiar să știu că n-am să-ți dau cele 20 de ruble până la moarte – năcicum nu l-oi slăvi pe Ivan Vasilievici!...”

IDISS

de ROBERT BADINTER

ROBERT BADINTER S-A NĂSCUT LA PARIS ÎN ANUL 1928. AVOCAT AL BAROULUI DIN PARIS ȘI PROFESOR DE DREPT, A FOST NUMIT ÎN FUNCȚIA DE MINISTRU AL JUSTIȚIEI ÎN IUNIE 1981 DE FRANÇOIS MITTERRAND. A VOTAT PENTRU ABOLIREA PEDEPSEI CU MOARTEA ÎN FRANȚA ȘI A LUAT NUMEROASE MĂSURI ÎN FAVOAREA LIBERTĂȚILOR INDIVIDUALE, DREPTURILOR VICTIMELOR ȘI ÎMBUNĂTĂȚIRII CONDIȚIEI DEȚINUȚILOR. ROBERT BADINTER A PREZIDAT CONSILIUL CONSTITUȚIONAL ÎNTRE ANII 1986 ȘI 1995 ȘI A FOST SENATOR DIN PARTEA DEPARTAMENTULUI HAUTS-DE-SEINE ÎNTRE ANII 1996 ȘI 2011. ESTE AUTORUL MULTOR LUCRĂRI JURIDICE ȘI LITERARE.
VOLUME PUBLICATE (SELECTIV): „L'EXÉCUTION” (GRASSET, 1973); „CONDORCET” (FAYARD, 1988); „LIBRES ET ÉGAUX... L'ÉMANCIPATION DES JUIFS, 1789-1791” (FAYARD, 1989); „LA PRISON RÉPUBLICAINE” (FAYARD, 1992); „UN ANTISÉMITISME ORDINAIRE” (FAYARD, 1997); „L'ABOLITION” (FAYARD, 2000); „LE PLUS GRAND BIEN...” (FAYARD, 2004); „CONTRE LA PEINE DE MORT, ÉCRITS, 1970-2006” (FAYARD, 2006); „LES ÉPINES ET LES ROSES” (FAYARD, 2011).
VOLUMUL „IDISS”, DIN CARE PUBLICĂM MAI JOS UN FRAGMENT ÎN TRADUCEREA LUI VSEVOLOD CIORNEI, URMEAZĂ SĂ APARĂ, ÎN CURÂND, LA EDITURA CARTIER DIN CHIȘINĂU.

CAPITOLUL ÎNTÂI

ȘTETLUL

„Trebuie să știi, îmi spune vocea lăuntrică – după plecarea soțului ei în armata țarului, Idiss a rămas singură cu cei doi fii ai ei. A fost nevoită să locuiască la socri.” O femeie tânără măritată nu putea să locuiască singură într-un ștetl. Despre ce s-ar fi sușotit vecinii mereu bârfitori? Dar familia socrilor era săracă și trei guri de hrănit în plus erau o povară grea. Nu că ar fi fost egoiști sau zgârciți. Dar erau săraci, ca biblicul Iov. Idiss își ajuta soacra și făcea mai multe treburi prin casă decât îi reveneau. A învățat să brodeze și orna fețe de masă și prosoape pentru bogătașii din târg, goii¹ care locuiau pe malul opus al râulețului, lângă biserică. În zilele de piață se ducea în zori la iarmaroc și își întindea broderiile pe o masă pliantă. Micul ei comerț nu prea mergea, poate pentru că ea nu știa ce era la modă. Deseori Idiss se întorcea acasă cu capul plecat, fără să fi vândut ceva, împreună cu Avrum, fiul cel mai mare, care avea patru ani și nu se despărțea de mama sa.

Într-o zi de iarnă, când zăpada se așternea pe pământ, iar vântul glacial a năvălit pe piața iarmarocului, un vânzător ambulant, văzându-i cum dărdăie de frig și ea, și Avrum, i-a spus: „Idiss, hai să vă iau câte un ceai la han ca să vă mai încălziți un pic”.

Idiss a refuzat mai întâi. O femeie singură stând la han cu un bărbat, ce-o să creadă lumea? Dar Avrum repeta deja lângă ea: „Spune da, mamă, mi-e frig”. Și a acceptat. Și-a strâns marfa de pe tarabă și s-au dus la o izbă însemnată cu o firmă zugrăvită în culori vii și cu inscripția în rusă și în idiș „La Cocosul fumător”. Ceea ce i-a spus vânzătorul în fața samovarului încins, în timp ce Avrum devora o prăjitură cu brânză, a făcut-o pe Idiss să nu-și creadă urechilor. Nu era o propunere indecentă, cum se temuse ea că avea să fie. Spre marea ei mirare, vânzătorul zise:

– Idiss, vrei să câștigi niște bani? Bani cinstiți, desigur, pentru că eu îl respect pe Dumnezeu și îmi respect soția. Idiss îl privea în tăcere.

– Știi că suntem aici la două verste² de frontiera românească?
– Ei, și? zise ea.
– Păi, de partea cealaltă, la români, o livră de tutun e cu două ruble mai ieftină decât aici, în Rusia.

Negustorul ambulant tăcu, își aprinse o țigară cu capătul aurit și continuă:
– Uite ce-ți propun: eu cumpăr aici de la niște țărani pe care-i cunosc tutun cu ridicata, din cel mai bun, desigur. Iar tu, tu iei câte un paner în fiecare mână, treci granița pe o cărăruie de pădure pe care ți-o voi arăta, într-un loc unde nu se află nimeni niciodată. De partea cealaltă ai să găsești un prieten care te va aștepta, un evreu foarte de treabă. El îți va pune în fiecare paner câte un săculeț nu prea greu de tutun. Ți va da și un plic cu ruble înăuntru. Și ai să te întorci pe același drum. Nimeni n-o să vadă, nimeni n-o să știe. Ai să-ți primești, desigur, micul tău comision, e normal. Vei avea de lucru. Nu-i vei face niciun rău nimănui, nu vei fura de la nimeni, în afară decât de la statul care ne ia totul prin impozite nedrepte. E doar un fel de recuperare...

Idiss îl fixă cu ochii săi mari și albaștri, încremenită. Negustorul zâmbi, îi mai turnă ceai și îi dădu lui Avrum încă o bucată de prăjitură. Adăugă:

– Pentru fiecare tură, Idiss, îți voi da zece ruble. Nu-mi răspunde chiar acum. Gândește-te: zece ruble sunt bani buni. Câștigați cinstit, de la acești hoți de la vămile țarului.

– Dar dacă mă vor aresta cu panerele pline cu tutun, cine-o să ajung eu? Mă vor băga la închisoare, la sigur, și voi muri de rușine. Și soțul meu, Șulim, dacă află, ce-o să creadă? Că am devenit o traficantă, o femeie necinstită? Poate chiar el mă va goni!

Negustorul zâmbi:
– Nu-ți face griji, Idiss. N-aș vrea ca o femeie ca tine, o fată cumsecade, să aibă necazuri. Am aranjat totul cu vameșii. Ei crapă de foame cu salariul lor mizerabil. I-am prevenit în privința zilei în care vei trece granița, se vor uita în altă parte. Au nevoie și ei de un mic adaos. E corect, nu-i așa?

Astfel Idiss cea onestă a devenit contrabandistă la frontiera ruso-română, de dragul bunăstării micii sale familii. Lucrurile s-au aranjat în decursul câtorva luni.

Idiss le dădea banii socrilor, spunându-le că comerțul mergea mai bine, că clienții erau mai mulți sau orice altceva. Păstra, prevăzătoare, și câteva ruble pentru ea, în așteptarea întoarcerii lui Șulim.

Dar într-o zi de iarmaroc în piața satului ea a văzut apărând în fața micii ei gherete silueta impunătoare a lui Ivan Petrovici, jandarmul satului, însoțit de adjunctul său, amândoi în cizme, cu bonete de blană pe cap și cu săbii la șold. Idiss simți că-i stă inima în loc. Ei o priviră câteva clipe în tăcere. Apoi Ivan Petrovici, care purta un galon pe mânecă, i-a spus: „La ora patru, în seara asta, să te prezinți la postul de poliție, Idiss. Ora patru, fără întârziere”, repetă el. Idiss nu răspunse. În clipa ceea își dorea să fie moartă.

La ora patru fără cinci minute Idiss, cu balotul de broderii subsuoară, a deschis ușa comisariatului. Un planton i-a făcut semn să ia loc pe o bancă pe care sforăia un bărbat culcat pe ea. Câteva clipe mai târziu Ivan Petrovici a apărut în cadrul unei uși. I-a făcut semn să intre într-o cameră în care puțea a fum rece. El se așeză la birou, îi arătă scaunul din fața lui: „Pune-ți balotul, Idiss, și ascultă-mă cu atenție. Traficul de tutun nu este pentru amatori. De șase luni tu treci granița ca să aduci tutun blond pe care îl livrezi știi tu cui. Nu-i voi pronunța numele, n-are rost. Dar dat fiind că ești o fată cumsecade, îți voi spune clar cum stau lucrurile. Acest trafic nu mai poate continua. Căpitanul bănuiește ceva, pune întrebări cu aerul de parcă nu s-ar fi întâmplat nimic: «E nostim, sergent, s-ar putea spune că contrabanda cu tutun a încetat la frontieră. Voi, jandarmii, nu mai arestați pe nimeni. Totuși, în toate hanurile mirosul de tutun se simte de la o poștă. Cum ajunge el aici, tutunul blond? Pe drumul cel mare? Vameșii mi-au spus că n-au găsit nimic. Pe mici cărări lăturalnice? Dar n-a fost arestat nimeni de mult timp. Și atunci eu mă întreb sau mai curând vă previn, Ivan Petrovici. Vreau să înceteze contrabanda cu tutun și să-i arestați pe contrabandiști. M-ați înțeles? Vreau rezultate, nu rapoarte vagi despre supravegherea voastră. Vreau arestări, Ivan Petrovici. Și le vreau repede! Sau va fi rău pentru dumneavoastră și veți ajunge din nou la Chișinău să patrulați noaptea și să alergați după golani!»”

După ce și-a încheiat vorba, Ivan Petrovici, care nu-și luase ochii de la Idiss, i-a spus: „Ai înțeles? Asta vrea el, rezultate. Iar rezultatul ești tu, frumoasa mea. N-are rost să negi. Furnizorul tău le-a spus totul colegilor mei români, iar ei mi-au spus mie. Așa că ai face bine dacă ai recunoaște totul chiar acum”.

Înnebunită de spaimă, Idiss a izbucnit în hohote de plâns: „O să vă dau tot ce am, sergent, jur, am făcut-o pentru copiii mei, n-am cheltuit nimic pentru mine. Fie-vă milă, sergent. Sunteți un om cu suflet mare, fie-vă milă de o biată femeie al cărei bărbat se află în serviciul țarului”, adăugă ea, disperată.

Ivan Petrovici o privi. În spatele mustății sale înfricoșătoare el ascundea o inimă sensibilă la necazurile omului: „În loc să plângi, ascultă-mă, Idiss. Am o idee. Tu ai nevoie de acești bani, iar eu trebuie să-i dovedesc căpitanului că am ochii ageri. De aceea, pentru moment, te voi lăsa să-ți continui traficul. Dar de două ori pe lună ai să vii încoace cu tutunul tău. Te voi închide, vei petrece o noapte în celulă, îți voi confisca o parte din marfă și vei plăti o mică amendă. În așa fel tu mai câștigi vreo câteva ruble pentru copiii tăi, eu dovedesc că îmi fac treaba și toată lumea e mulțumită”.

Zis și făcut. În ziua stabilită, Idiss, îmbrăcată călduros, cu panerul pe jumătate plin cu tutun, a venit la comisariatul la care o cunoștea toată lumea. A adus cu ea, ascuns în paner, un leiker³ mare și o sticlă de vodcă. Jandarmii de gardă au plasat-o singură într-o celulă sub zăvor. Au ridicat paharele în sănătatea ei. Idiss a plecat în zori, după ce a preparat la samovar ceaiul pentru jandarmi. Așa se scurgeau săptămânile și lunile din viața lui Idiss care în fiecare seara înainte de somn i se ruga Atotputernicului să-i aibă în pază fiii și să i-l readucă în sfârșit pe Șulim, frumosul ei soț.

NOTE:

1. Creștini, în idiș.
2. Unitate de măsură a lungimii din Rusia de atunci, echivalentă cu 1 066,8 metri.
3. Prăjitură tradițională evreiască.

Traducere din franceză de Vsevolod CIORNEI